

INTERNATIONAL MAGAZINE
RNI No. 61816/95

30/-

ਬ੍ਰਹਮੁ ਦੀਜੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ॥
ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ॥

ਆਤਮ ਮਾਰਗ

ਅਗਸਤ 2018

ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਰੁ ਮਹਿ ਨਾਹੀ
ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ॥

ਥੰਨ - ਥੰਨ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ
(ਮਾਤ ਲੋਕ ਯਾਤਰਾ 5 ਅਗਸਤ 1905 ਤੋਂ 26 ਅਗਸਤ 1975)

ਆਤਮ ਮਾਰਗ

ਸਾਲ-ਚੌਵੀਵਾਂ, ਮਹੀਨਾ - ਅਗਸਤ, 2018
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ
ਸੰਚਾਲਕ

ਸੱਚਖੰਡ ਵਾਸੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ
ਸੰਤ ਮਾਤਾ (ਬੀਜੀ) ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ

ਚੇਅਰਮੈਨ ਐਡੀਟਰ-ਇਨ-ਚੀਫ
ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਐਡੀਟਰ ਚੀਫ ਐਡੀਟਰ
ਭਾਈ (ਡਾ.) ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਸਬੰਧੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ
ਜੇਕਰ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ 15 ਤਾਰੀਖ ਤੱਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ
ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਅਤੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਸਬੰਧੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨੰਬਰਾਂ ਤੇ ਦਫਤਰੀ ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ
10.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 5.00 ਵਜੇ ਤੱਕ ਫੋਨ ਕਰਨ ਦੀ
ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ ਜੀ।

ਫੋਨ :- 84378-12900, 94172-14391,
94172-14379,
Email :atammarg1@yahoo.co.in

Postal Address for any Enquiry,
Money Order, Cheque and drafts :

'ATAM MARG' MAGAZINE
Gurdwara Ishar Parkash, Ratwara Sahib
(New Chandigarh) P.o. Mullanpur
Garibdas, Teh. Kharar, Distt. S.A.S
Nagar (MOHALI) - 140901, Pb. India

SUBSCRIPTION - ਚੰਦਾ - (ਦੇਸ਼)

ਸਾਲਾਨਾ	ਜੀਵਨ ਕਾਲ	ਫੀ ਕਾਪੀ
300/-	3000/-	30/-
320/-	3020/-	(For outstation cheques)

SUBSCRIPTION FOREIGN (ਵਿਦੇਸ਼)

	Annual	Life
U.S.A.	60 US\$	600 US\$
U.K.	40 £	400 £
Canada	80 Can \$	800 Can \$
Australia	80 Aus \$	800 Aus \$

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੇ ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।
ਪ੍ਰਿੰਟਰ, ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਤੇ ਐਡੀਟਰ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਜੈ ਆਫਸੈਟ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼,
905 ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਏਰੀਆ, ਫੇਜ਼-2, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਛਪਵਾ
ਕੇ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ', ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ,
ਛਾਕਖਾਨਾ ਮੁੱਲਾਂਪੁਰ ਗਰੀਬਦਾਸ, ਤਹਿਸੀਲ ਖਰੜ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ -
ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ (ਮੋਹਾਲੀ) ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ।

Please visit us on internet at :-
For Atam Marg Email : atammarg1@yahoo.co.in,
Website & Live video -
www.ratwarasahib.in } (Every sunday)
www.ratwarasahib.org }

Email :sratwarasahib.in@gmail.com

ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਕੇਂਦਰ

ਅਮਰੀਕਾ - ਬਾਬਾ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ
001-408-263-1844
ਕਨੇਡਾ - ਭਾਈ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਪੁੰਨੂ, ਵੈਨਕੂਵਰ
001-604-433-0408
ਭਾਈ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ
001-604-862-9525
ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਣੂ
001-604-589-9189
ਇੰਗਲੈਂਡ - ਬੀਬੀ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਕੌਰ ਅਤੇ
ਭਾਈ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ
0044-121-200-2818
ਭਾਈ ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਰਾਜ)
0044-7968734058
ਆਸਟਰੇਲੀਆ- ਬੀਬੀ ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ :
0061-406619858

ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ

1. ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ (ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ)
9417214391, 84378-12900, 9417214379,
2. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਿਦਿਆ ਮੰਦਰ ਸ.ਸ.ਸਕੂਲ (CBSE)
0160-2255003
3. ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਸਿਲਾਈ ਸੈਂਟਰ : 96461-01996
4. ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੇਮੇਰੀਅਲ ਸ.ਸ.ਸਕੂਲ (P.B.)
95920-55581
5. ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਹਸਪਤਾਲ : 92176-93845
6. ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਡੀਵਾਇਨ ਸਕੂਲ ਆਫ ਨਰਸਿੰਗ
94172-14382
7. ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਡੀਵਾਇਨ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ
94172-14382
8. ਅਕਾਲ ਬਿਰਧ ਆਸ਼ਰਮ : 98157-28220

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ - 98551-32009
ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਸੇਵਾ - 94647-12900
ਆਡੀਓ-ਵੀਡੀਓ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ - 98728-14385
98555-28517
ਕੇਬਲ ਟੀ.ਵੀ ਨੈਟਵਰਕ - 94172-14385

ਹੋਰ ਸੰਪਰਕ ਨੰਬਰ
98889-10777, 96461-01996, 9417214381

ਤੱਤਕਰਾ

1.	ਸੰਪਾਦਕੀ	5
	ਭਾਈ (ਡਾ.) ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	
2.	ਬਾਰਹ ਮਾਹਾ	7
	ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ	
3.	ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਜਨੁ ਆਇਆ॥	10
	ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ	
4.	ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ॥	33
	ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ	
5.	ਸੰਤੁ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਧਰਮ ਕੀ ਪਉੜੀ	35
	ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ	
6.	ਆਦਰਸ਼ਕ ਮਾਤਾਵਾਂ	38
	ਭਾਈ (ਡਾ.) ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	
7.	ਬਤੀਹ ਸੁਲਖਣੀ ਸਚੁ ਸੰਤਤਿ ਪੁਤ॥	40
	ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸੁਖੜ ਸਰੂਪ॥	
	ਪ੍ਰੋ. ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ	
8.	ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ....	47
	ਪ੍ਰਿੰ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ	
9.	ਨੌਂ ਰਤਨ - ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ	49
	ਗਿਆਨੀ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ	
10.	ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾਤਮਕ ਵਿਚਾਰ	53
	ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ	
11.	ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ :- ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਇੰਟਰਨੈਟ ਵੈਬਸਾਈਟ, ਕੀਰਤਨ ਲਾਈਵ ਟੈਲੀਕਾਸਟ, ਬੈਂਕ ਅਕਾਊਂਟ, ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਫਾਰਮ, ਹਸਪਤਾਲ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ	55

ਸੰਪਾਦਕੀ

(ਡਾ.) ਭਾਈ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਦ ਖੁਦਾ ਦੇ ਭਗਤ ਆਉਂਦੇ ਹਨ,
ਉਹ ਭੁੱਲੜਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।
ਗੋਯਾ! ਜੇਕਰ ਤੇਰੀ ਇਹ ਅੱਖ
ਰੱਬ ਦੀ ਤਾਂਘ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ,
ਤਾਂ ਸਮਝ ਕਿ ਰੱਬ ਦੇ ਭਗਤ
ਰੱਬ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਰੁਬਾਈ ਵਿਚ
ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।
ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ
ਵਿਚ ਐਸੇ ਆਤਮ ਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਨੇ ਇਸ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ ਆ ਕਰਕੇ ਹਨੇਰੀ ਕੋਠੜੀਆਂ
ਨੂੰ ਰੁਸ਼ਨਾਇਆ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਚਾਨਣ/ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਦਾ ਆਨੰਦ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ
ਤਪੱਸਿਆ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਆਪ ਮਾਣਿਆ, ਫਿਰ ਲੋਕਾਈ
ਨੂੰ ਵੰਡਿਆ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼/ਰੱਬੀ ਨੂਰ ਰੱਬ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਕੀਤਾ। ਇਕ ਨਹੀਂ ਅਨੇਕਾਂ ਆਤਮ ਦਰਸ਼ੀ, ਰੱਬ ਦੇ
ਪਿਆਰੇ ਸੰਸਾਰ ਮੰਚ ਤੇ ਆਏ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸੇਧਾਂ ਦੇ ਕੇ
ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਅਲੋਪ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਸਦੀਵੀ ਜੀਵਤ ਹੋ
ਨਿਬੜੇ। 'ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਦ ਜੀਵੈ ਨਹੀ ਮਰਤਾ॥'
(ਅੰਗ-273) ਨੂਰਾਂ ਦੇ ਨੂਰ/ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਸੋਮੇ ਅਕਾਲ
ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਗੁਰਬਾਣੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸੁਚੱਜੀ
ਜੀਵਨ ਜੁਗਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਜੀਵਨ
ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਕੇ ਵਿਖਾਇਆ।

'ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਚਾਨਣ.....॥ ਅੰਗ-੬੭

ਕਬੀਰ ਸੇਵਾ ਕਉ ਦਇ ਭਲੇ ਏਕੁ ਸੰਤੁ ਇਕੁ ਰਾਮੁ ॥
ਰਾਮੁ ਜੁ ਦਾਤਾ ਮੁਕਤਿ ਕੇ ਸੰਤੁ ਜਪਾਵੈ ਨਾਮੁ ॥ ਅੰਗ-੧੩੭੩

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪਵਿੱਤਰ ਪੰਕਤੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ
ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਧੰਨ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ
ਲਬਾਲਬ ਭਰੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ
ਆਪਣੀ 7ਵੀਂ ਰੁਬਾਈ ਵਿਚ ਐਸਾ ਹੀ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ
ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਦਰ ਦਹਿਰ ਕਿ ਮਰਦਾਨਿ ਖੁਦਾ ਆਮਦਾ ਅੰਦ
ਬਰ ਗੁਮ-ਸ਼ਦਗਾਨਿ ਰਹਿਨੁਮਾ ਆਮਦਾ ਅੰਦ
ਗੋਯਾ ਅਗਰ ਈਂ ਚਸ਼ਮਿ ਤੂ ਮੁਸ਼ਤਾਕਿ ਖੁਦਾ ਅਸਤ
ਮਰਦਾਨਿ ਖੁਦਾ ਖੁਦਾ-ਨੁਮਾ ਆਮਦਾ ਅੰਦ।

ਇਸ ਰੁਬਾਈ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ
ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਰੁਬਾਈ

ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਆਤਮ ਰਸੀਆਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵਰਨਣ
ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ -

ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਛਾਵੇਂ
ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।
ਪਰ ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠ
ਤੂੰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਂਗਾ।

ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾ
ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਾਉਣਾ, ਰੱਬੀ ਪਿਆਰ ਵਿਚ
ਜਿਊਣਾ ਇਹ ਵਿਰਲਿਆਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਇਆ
ਹੈ।

ਰੁਬਾਈ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ -
ਬਜ਼ਰਿ ਸਾਇਆਇ ਤੂਬਾ ਮੁਰਾਦ ਹਾ ਯਾਬੀ।
ਬਜ਼ਰਿ ਸਾਇਆ ਮਰਦਾਨਿ ਹੱਕ ਖੁਦਾ ਯਾਬੀ।

ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਛਾਵੇਂ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਦੀ
ਪੂਰਤੀ ਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਰੱਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ
ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

ਆਵੈ ਸਾਹਿਬੁ ਚਿਤਿ ਤੇਰਿਆ ਭਗਤਾ ਡਿਠਿਆ ॥
ਮਨ ਕੀ ਕਟੀਐ ਮੈਲੁ ਸਾਧਸੰਗਿ ਵੁਠਿਆ ॥ ਅੰਗ- ੫੨੦

ਜਿਨ੍ਹਾ ਦਿਸੰਦੜਿਆ ਦੁਰਮਤਿ ਵੰਵੈ ਮਿਤ੍ਰੁ ਅਸਾਡੜੇ ਸੇਈ ॥
ਹਉ ਫੁਢੇਦੀ ਜਗੁ ਸਬਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਵਿਰਲੇ ਕੇਈ ॥

ਅੰਗ- ੫੨੦

ਇਹ ਨੀਸਾਣੀ ਸਾਧ ਕੀ ਜਿਸੁ ਭੇਟਤ ਤਰੀਐ ॥ ਅੰਗ- ੩੨੦

ਉਪਰੋਕਤ ਆਤਮ ਰਸੀਆਂ, ਤਤ ਬੇਤੇ ਰੱਬੀ
ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਪੜ੍ਹ, ਸੁਣ ਕੇ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿਚ ਸਹਿਜੇ
ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ, ਫੁਰਨਾ ਜਾਂ ਤਾਂਘ ਉਪਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹੋ
ਜਿਹੀਆਂ ਰੂਹਾਂ/ਆਤਮਾਵਾਂ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋ
ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ? ਜੇ ਲੋਕਾਈ ਲਈ ਸਦਾ ਹੀ ਚਾਨਣ
ਮੁਨਾਰਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਜੀਵਨ ਰਾਹੀਂ ਦੁਨੀਆਂ
ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਣ। ਇਸ ਤਾਂਘ ਦੀ ਪੂਰਤੀ
ਸੰਭਵ ਹੈ, ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਹੈ।
ਫੁਰਨੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਸਕਾਰਤਮਕ ਹੈ।

ਸਮਰੱਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ
ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੋਤਿ ਦੇ ਗਿਆਰ੍ਹਵੇਂ ਸਰੂਪ ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਅਟੱਲ
ਧੰਨ-ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ
ਕਰਕੇ ਇਕ ਨਹੀਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਸ ਲੋਕਾਈ
ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਜੋੜਿਆ। ਟੁੱਟੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ
ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤਿ

ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਜੀਵਨ ਜੀਵਿਆ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਜੀਵਨ ਭਰ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ/ਟਕਸਾਲਾਂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈਆਂ। ਦਾਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੰਪਰਦਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਪਰਦਾ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਵਾਲੀ ਜਾਂ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਤਿਕਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੋਂ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਈ ਇਸ ਸੰਪਰਦਾ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਮੰਚ 'ਤੇ ਆਉਣਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਰੁ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ ॥
ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ ॥
ਅੰਗ- ੭੪੯

ਇਸ ਸੰਪਰਦਾ ਦੀ ਮਾਲਾ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮੋਤੀ ਹਨ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ। ਆਪ ਜੀਆਂ ਦਾ ਜਨਮ 5 ਅਗਸਤ 1905 ਵਿਚ ਤੇ ਪੰਜ ਭੌਤਿਕ ਸਰੀਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਆਗ ਦਾ ਸਮਾਂ 26 ਅਗਸਤ 1975 ਹੈ। ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਉਣਾ ਵੀ ਅਗਸਤ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣ ਦਾ ਭਾਣਾ ਵੀ ਅਗਸਤ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਵਾਪਰਿਆ। ਆਪ ਜੀਆਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਸ਼ਰਸ਼ਾਰ ਹੈ। ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇਸ਼ਾਂ-ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਰਕੇ, ਲੱਖਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ, ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਆਤਮ ਰਸ ਦੀ ਝਲਕਾਰ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ, ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਝਲਕਦੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਸੇਜਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਆਤਮ ਰਸ ਦਾ ਅਨੰਦ, ਸਵੈ ਸਰੂਪ ਦੀ ਲੱਖਤਾ, ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵਾਸੀ, ਆਪ ਜੀ ਸਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਇਕ ਨਹੀਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਰੱਬੀ ਆਤਮਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ -

ਜਿਨ੍ਹਾ ਨ ਵਿਸਰੈ ਨਾਮੁ ਸੇ ਕਿਨੇਹਿਆ ॥
ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮੁਲਿ ਸਾਂਈ ਜੇਹਿਆ ॥ ਅੰਗ- ੩੯੭
ਆਠ ਪਹਰ ਪ੍ਰਭ ਬਸਹਿ ਹਜੁਰੇ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੇਈ ਜਨ ਪੂਰੇ ॥ ਅੰਗ- ੨੮੯

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾਂ ਮਨਿ ਮੰਤੁ ॥
ਧੰਨੁ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਪੂਰਨੁ ਸੇਈ ਸੰਤੁ

ਅੰਗ- ੩੧੯

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਤਾਗੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਮਾਧਉ ਜੀ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲੇ ਸੁ ਤਰਿਆ ॥

ਅੰਗ - ੧੦

ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਤਨੁ ਜਾਇਗਾ ਕਵਨੈ ਮਾਰਗਿ ਲਾਇ ॥
ਕੈ ਸੰਗਤਿ ਕਰਿ ਸਾਧ ਕੀ ਕੈ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਇ ॥

ਅੰਗ- ੧੩੬੫

ਆਪ ਜੀ ਨਾਮ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਨਾਮੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਪਣੀ ਰੁਬਾਈ ਵਿਚ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ -

ਦਿਲ ਸੱਜਣ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋ ਜਾਵੇ
ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ੋਖ ਅੱਖ ਰੱਬ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।
ਖਾਕਿ ਪਾਇ ਦੋਸਤੀਏ ਦਿਲ ਬਵਦ
ਹਾਦੀਏ ਰਾਹਿ ਖੁਦਾ ਈ ਚਸਮਿ ਸ਼ੋਖ।

ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲਬਾਲਬ ਭਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ -

ਸਾਜਨ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਕੀ ਹੋਇ ਰਹਾ ਸਦ ਧੂਰਿ ॥
ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੁਹਾਰੀਆ ਪੇਖਉ ਸਦਾ ਹਜੂਰਿ ॥

ਅੰਗ - ੫੧੮

ਐਸੇ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਖ/ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੁਨੀਆਂ ਲਈ ਰਾਹ ਦਸੇਰਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਤਮ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਐਸੇ ਹਨ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਾ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਯਾਦ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਮਨਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਤਮ ਰਸੀਏ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਕੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਪਿਆਰ, ਵੈਰਾਗ, ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਚਿਣਗ ਦੀ ਬਡੋਤਰੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ ਅਤੇ ਨਿੱਘੀ ਯਾਦ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਬਾਨੀ ਪਿਆਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਕ ਲੇਖ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਪਿਆਰ, ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਣਗੀਆਂ। ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਨੌ ਰਤਨ' (ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 32 'ਤੇ)

ਸੇ ਭਾਦੁਇ ਨਰਕਿ ਨ ਪਾਈਅਹਿ ਗੁਰੁ ਰਖਣਵਾਲਾ ਹੇਤੁ ॥ (ਭਾਦੋਂ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ : 17 ਅਗਸਤ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ)

(ਡਾ.) ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਬਾਰਹ ਮਾਰਾ ਮਾਂਝ ਮਹਲਾ ਪ ਘਰੁ ੪
ਭਾਦੁਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀਆ ਦੂਜੈ ਲਗਾ ਹੇਤੁ ॥
ਲਖ ਸੀਗਾਰ ਬਣਾਇਆ ਕਾਰਜਿ ਨਾਹੀ ਕੇਤੁ ॥
ਜਿਤੁ ਦਿਨਿ ਦੇਹ ਬਿਨਸਸੀ ਤਿਤੁ ਵੇਲੈ ਕਹਸਨਿ ਪ੍ਰੇਤੁ ॥
ਪਕੜਿ ਚਲਾਇਨਿ ਦੂਤ ਜਮ ਕਿਸੈ ਨ ਦੇਨੀ ਭੇਤੁ ॥
ਛਡਿ ਖੜੋਤੇ ਖਿਨੈ ਮਾਹਿ ਜਿਨ ਸਿਉ ਲਗਾ ਹੇਤੁ ॥
ਹਥ ਮਰੋੜੈ ਤਨੁ ਕਪੇ ਸਿਆਹਹੁ ਹੋਆ ਸੇਤੁ ॥
ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ ॥
ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਚਰਣ ਬੋਹਿਥ ਪ੍ਰਭ ਦੇਤੁ ॥
ਸੇ ਭਾਦੁਇ ਨਰਕਿ ਨ ਪਾਈਅਹਿ ਗੁਰੁ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹੇਤੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੪

ਜੇਠ ਦੀ ਅਤਿ ਗਰਮੀ ਪਿਛੋਂ ਸਾਵਣ ਦੀ ਸੁਹਾਵਣੀ ਰੁੱਤ, ਝੜੀਆਂ ਲਾਉਂਦੀ, ਠੰਢਾਂ ਵਰਸਾਂਦੀ, ਸਭ ਲਈ ਰਸ, ਰੰਗ, ਰਾਹਤ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਖੂਬ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਕੀ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਵੀ ਮੌਲ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਐਸੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਜੀਵ-ਰੂਪੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਵੀ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (**ਸਾਵਣਿ ਸਰਸੀ ਕਾਮਣੀ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਪਿਆਰੁ ॥ ਅੰਗ - 134**) ਪਰ ਭਾਦੋਂ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਅਤਿ ਗਰਮ, ਹੁਸੜ ਤੇ ਘਬਰਾਹਟ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਦੇ ਬੁਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਤਰਸਦਾ ਹੈ, ਦਮ ਘੁਟਦਾ ਹੈ। ਮੀਂਹ ਦੀ ਆਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਆਕਾਸ਼ ਵਲ ਝਾਕਦਾ ਹੈ, ਬੱਦਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਮੀਂਹ ਦਾ ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬੱਦਲ ਖਿੰਡ ਪੁੰਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮੁੜ ਓਹੀ ਗਰਮੀ, ਹੁਸੜ, ਘਬਰਾਹਟ। ਐਸੀ ਹੀ ਜੀਵ-ਰੂਪੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਭਰਮਾਂ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਭਰੀ ਦਸ਼ਾ ਭਾਦੋਂ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਹੈ -

ਭਾਦੁਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀਆ ਦੂਜੈ ਲਗਾ ਹੇਤੁ ॥
ਲਖ ਸੀਗਾਰ ਬਣਾਇਆ ਕਾਰਜਿ ਨਾਹੀ ਕੇਤੁ ॥

ਅਰਥਾਤ ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਤ੍ਰਾਟਕੇ ਤੇ ਘੁੰਮੇ ਦੀ ਘਬਰਾਹਟ ਤੇ ਬਿਹਬਲਤਾ ਵਰਗੀ ਹਾਲਤ ਉਸ ਜੀਵ-ਰੂਪੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮਨਮੋਹਣੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ, ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਅਤੇ ਪਦਵੀਆਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਜਾ ਫਸਦਾ ਹੈ। ਅਗਿਆਨ ਵਸ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਮਾਇਕ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਉਲਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ

ਕੀ ਹੈ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੂਝ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ -
ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ ॥
ਮਨ ਹਰਿ ਜੀ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਹੈ ਗੁਰਮਤੀ ਰੰਗੁ ਮਾਣੁ ॥

ਅੰਗ - ੪੪੧

ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਭਾਦੋਂ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਭਰਿਆ ਮਹੀਨਾ ਹੈ, ਬੱਦਲ ਆਏ, ਆਸ ਬੱਝੀ, ਮੀਂਹ ਪਵੇਗਾ, ਠੰਢ ਵਰਤੇਗੀ ਪਰ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਬੱਦਲ ਗਾਇਬ, ਓਹੋ ਗਰਮੀ, ਧੁੱਪ, ਹੁੰਮਸ, ਘਬਰਾਹਟ। ਇਹੋ ਹਾਲ ਭਰਮ, ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਪਏ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਸਰ ਗਿਆ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ-ਭਾਵ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੋਹ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਗਿਆ (**ਦੂਜੈ ਲਗਾ ਹੇਤ**) ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਭਟਕੀ ਹੋਈ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਾਵੇਂ ਲੱਖਾਂ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰੇ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕਰਮ ਪਤੀ-ਮਿਲਾਪ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਧੰਦਿਆਂ, ਪਦਾਰਥਾਂ, ਪਦਵੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁੱਖ ਦੀ ਆਸ ਕਰਨੀ ਵੱਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਸੰਜੋਗਿ ਵਿਜੋਗ ਦਾ, ਮਿਲਾਪ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ, ਰਾਗ ਦ੍ਰੈਸ਼ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਵੈਰ, ਵਿਰੋਧ, ਈਰਖਾ, ਨਿੰਦਿਆ, ਆਸਾ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਅੰਦੇਸ਼ਾ, ਭੈ ਆਦਿਕ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਵਿਆਪਕ ਹਨ ਜਿਸਦੇ ਚਕ੍ਰ-ਵਿਊ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਸੁੱਖ ਦੀ ਆਸ ਕਰਨੀ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜੀਵ-ਰੂਪੀ ਚੋਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਦਾ ਪਾਤਰ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ -

ਇਹੁ ਤਨੁ ਮਾਇਆ ਪਾਹਿਆ ਪਿਆਰੇ
ਲੀਤੜਾ ਲਬਿ ਰੰਗਾਏ ॥

ਮੇਰੈ ਕੰਤ ਨ ਭਾਵੈ ਚੋਲੜਾ ਪਿਆਰੇ ਕਿਉ ਧਨ ਸੇਜੈ ਜਾਏ ॥

ਅੰਗ - ੨੨੧

ਜਿਤੁ ਦਿਨਿ ਦੇਹ ਬਿਨਸਸੀ ਤਿਤੁ ਵੇਲੈ ਕਹਸਨਿ ਪ੍ਰੇਤੁ ॥
ਪਕੜਿ ਚਲਾਇਨਿ ਦੂਤ ਜਮ ਕਿਸੈ ਨ ਦੇਨੀ ਭੇਤੁ ॥
ਛਡਿ ਖੜੋਤੇ ਖਿਨੈ ਮਾਹਿ ਜਿਨ ਸਿਉ ਲਗਾ ਹੇਤੁ ॥

ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਇਕ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਵਸਤੂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਧਦੀ, ਫੁਲਦੀ, ਫਲਦੀ ਹੈ, ਵਿਕਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਵਸਤੂ ਦਾ ਆਦਿ, ਮੱਧ ਤੇ ਅੰਤ ਕੁਦਰਤੀ, ਰੱਬੀ ਨਿਯਮ ਹੈ, ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ।

ਜੇ ਆਇਆ ਸੋ ਚਲਸੀ ਸਭੁ ਕੋਈ ਆਈ ਵਾਰੀਐ ॥

ਅੰਗ - ੪੭੪

ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬਿਨਸ ਜਾਏਗਾ, ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਅਰਥਾਤ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸਨਬੰਧੀ-ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਪਤਨੀ, ਪਤੀ, ਭੈਣ ਭਰਾ, ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰ, ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਦੇਸਤ ਮਿਤ੍ਰ ਆਖਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੁਣ ਗੁਜਰ (ਮਰ) ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਅਪਵਿੱਤਰ ਪਈ ਦੇਹ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਬਾਹਰ ਲੈ ਚੱਲੋ। ਰੱਬ ਦੇ ਕਰਿੰਦੇ (ਜਮਦੂਤ) ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਅੱਗੇ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ ਕਿ ਕਿਥੇ ਲੈ ਚੱਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਰਾਜ ਹੀ ਬਣਿਆ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਕਿਸੈ ਨ ਦੇਨੀ ਭੇਤੁ)

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਕ ਸਨਬੰਧੀਆਂ, ਮਿੱਤਰਾਂ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੋਹ ਪਿਆਰ ਪਾਲਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਪਲ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਥ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ (ਛੱਡ ਖਲੋਤੇ ਖਿਨੇ ਮਾਹਿ ਜਿਨ ਸਿਉ ਲਗਾ ਹੇਤੁ) ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਕ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਇਕ ਥਾਂ, ਇਕ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਮਿਲਾਪ ਅਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ -

ਕੋਈ ਜਾਨੈ ਕਵਨੁ ਈਹਾ ਜਗਿ ਮੀਤੁ ॥
ਜਿਸੁ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਸੋਈ ਬਿਧਿ ਬੁਝੈ
ਤਾ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ॥

ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਬਨਿਤਾ ਸੁਤ ਬੰਧਪ ਇਸਟ ਮੀਤ ਅਰੁ ਭਾਈ ॥
ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਕੇ ਮਿਲੇ ਸੰਜੋਗੀ ਅੰਤਹਿ ਕੇ ਨ ਸਹਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੨੦੦

ਹਥ ਮਰੋੜੈ ਤਨੁ ਕਪੇ ਸਿਆਹਹੁ ਹੋਆ ਸੇਤੁ ॥
ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੇ ਲੁਣੈ ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ ॥

ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਈ ਮੌਤ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਘਬਰਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਘਬਰਾਹਟ ਨਾਲ ਇੱਕ ਰੰਗ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਤੋਂ ਚਿੱਟਾ ਬੱਗਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦਿਸ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਫਜ਼ੂਲ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਪਛਤਾਵਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਇਸ ਪਛਤਾਵੇ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਜਦੋਂ ਸਮਾਂ ਸੀ ਓਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼, ਗੁਰਬਾਣੀ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣੇ ਅਣਸੁਣੇ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਸ਼ੈਤਾਨ ਮਾਇਆ ਨੇ ਹੋਰ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਉਲਝਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਹੋਰ-ਹੋਰ ਮਾਇਆ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨੀ, ਕੋਠੀਆਂ, ਕਾਰਾਂ, ਕਾਰਖਾਨੇ, ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਹੋਰ-ਹੋਰ ਲਾਲਚ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਝੂਠ, ਫਰੇਬ, ਧੋਖੇ, ਠੱਗੀ ਅਤੇ ਮੰਦ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵਰਤੋਂ ਵਿਹਾਰ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਪਾਪਾ ਬਾਝਹੁ ਹੋਵੈ ਨਾਹੀ ਮੁਇਆ ਸਾਥਿ ਨ ਜਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੪੧੭

ਪਰ ਮਾਇਆ-ਜਾਲ ਵਿਚ ਉਲਝਿਆ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ -

ਫਰੀਦਾ ਕੂਕੇਦਿਆ ਚਾਂਗੇਦਿਆ ਮਤੀ ਦੇਦਿਆ ਨਿਤ ॥

ਜੇ ਸੈਤਾਨਿ ਵੰਵਾਇਆ ਸੇ ਕਿਤ ਫੇਰਹਿ ਚਿਤ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੭੮

ਇਹ ਅਟੱਲ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜੈਸੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੈਸੇ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਭੋਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਰੀਰ, ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਝ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਵਿਚ ਬੀਜਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਫਲ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੇ ਲੁਣੈ ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ ॥)

ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਜੈਸੀ ਜਿਨਸ ਦਾ ਬੀਜ ਬੋਏ ਹਾਂ, ਤੈਸੀ ਹੀ ਫਸਲ ਉੱਗਦੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਕਿਸਾਨ ਬੀਜੇ ਤਾਂ ਕਿੱਕਰ ਪਰ ਮੰਗੇ ਅੰਗੂਰ ਜਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਤਾਣ ਲਈ ਉਨ ਫੜੀ ਹੈ ਪਰ ਪਹਿਨਣਾ ਚਾਹੇ ਰੇਸ਼ਮ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸਦੀ ਵੱਡੀ ਭੁੱਲ ਹੋਵੇਗੀ -

ਫਰੀਦਾ ਲੋੜੈ ਦਾਖ ਬਿਜਉਰੀਆਂ ਕਿਕਰਿ ਬੀਜੈ ਜਟੁ ॥

ਹੰਢੈ ਉੰਨ ਕਤਾਇਦਾ ਪੈਯਾ ਲੋੜੈ ਪਟੁ ॥

ਅੰਗ

- ੧੩੭੯

ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜ ਕੇ ਨਾਮ-ਰਸ ਦੀ ਫਸਲ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਚਰਣ ਬੋਹਿਥ ਪ੍ਰਭ ਦੇਤੁ ॥

ਸੇ ਭਾਦੁਇ ਨਰਕਿ ਨ ਪਾਈਅਹਿ ਗੁਰੁ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹੇਤੁ ॥

ਅੰਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਭੁੱਲੇ ਭਟਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਜੀਵਨ-ਯਾਤਰਾ ਸਫਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੇਧ ਬਖਸ਼ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਦੀ ਝੂਠੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅਮੋਲਕ ਜਨਮ ਬਰਬਾਦ ਨਾਂਹ ਕਰੋ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਓ, ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਰਾਹ ਦਸਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ-ਰੂਪੀ ਜਗਜ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਰਾਖਾ ਤੇ ਹਿਤੂ ਬਣ ਕੇ ਨਰਕਾਂ ਦੀ ਅੰਗ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਮਾਣ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ -

ਰੇ ਰੇ ਦਰਗਹ ਕਹੈ ਨ ਕੋਊ ॥

ਆਉ ਬੈਠ ਆਦਰੁ ਸੁਭ ਦੋਊ ॥

ਅੰਗ - ੨੫੨

ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਹਉਂ ਅਤੇ ਬਲ-ਬੁੱਧੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਪਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਤੇ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਗੁਰੂ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖਦਾ ਹੈ,

ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ, ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਬਿਸਮਾਦ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੀਨਤਾ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਜੋ ਸਰਣਿ ਆਵੈ ਤਿਸੁ ਕੰਠਿ ਲਾਵੈ

ਇਹੁ ਬਿਰਦੁ ਸੁਆਮੀ ਸੰਦਾ ॥

ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਕੰਤੁ ਮਿਲਿਆ ਸਦਾ ਕੇਲ ਕਰੰਦਾ ॥

ਅੰਗ - ੫੪੪

ਜੋ ਭਾਦੁਇ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਭੂ ਵਲੋਂ ਮਿਲੀ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤ ਹੈ, ਐਸਾ ਅਵਸਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜੇ ਹੋਏ, ਮੁੜ ਇਹ ਮਿਲਾਪ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸੰਚਿਤ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜ ਕੇ ਦ੍ਰੈਤ ਭਾਵ ਵਿਚ, ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਸੁਖ ਟੋਲਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਭਟਕਣਾ ਸਾਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਸਭ ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਸਹਜ ਅਨੰਦ ਹੈ। ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਪਿਛੋਂ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਿਆਂ ਹੀ ਇਸਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤੇ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਿਆਰ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਲਾਲ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਮ-ਸੌਦਾ ਵਿਹਾਝ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰਕੇ ਇਥੋਂ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਇੱਜ਼ਤ ਮਾਣ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਮਾਣਸ ਜਨਮੁ ਦਲੰਭੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ॥

ਮਨੁ ਤਨੁ ਹੋਇ ਚਲੰਭੁ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇਆ ॥ ੧ ॥

ਚਲੈ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿ ਵਖਰੁ ਸਚੁ ਲੈ ॥

ਪਤਿ ਪਾਏ ਦਰਬਾਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਭੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਮਨਿ ਤਨਿ ਸਚੁ ਸਲਾਹਿ ਸਾਰੇ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥

ਲਾਲਿ ਰਤਾ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥

ਹਉ ਜੀਵਾ ਗੁਣ ਸਾਰਿ ਅੰਤਰਿ ਤੂ ਵਸੈ ॥

ਤੂੰ ਵਸਹਿ ਮਨ ਮਾਹਿ ਸਹਜੇ ਰਸਿ ਰਸੈ ॥ ੩ ॥

ਮੂਰਖ ਮਨ ਸਮਝਾਇ ਆਖਉ ਕੇਤੜਾ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ਰੰਗਿ ਰੰਗੇਤੜਾ ॥ ੪ ॥

ਨਿਤ ਨਿਤ ਰਿਦੈ ਸਮਾਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਆਪਣਾ ॥

ਜੇ ਚਲਹਿ ਗੁਣ ਨਾਲਿ ਨਾਹੀ ਦੁਖੁ ਸੰਤਾਪਣਾ ॥ ੫ ॥

ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣਾ ਨਾ ਤਿਸੁ ਰੰਗੁ ਹੈ ॥

ਮਰਸੀ ਹੋਇ ਵਿਡਾਣਾ ਮਨਿ ਤਨਿ ਭੰਗੁ ਹੈ ॥ ੬ ॥

ਗੁਰ ਕੀ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ਲਾਹਾ ਘਰਿ ਆਣਿਆ ॥

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਿਰਬਾਣੁ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣਿਆ ॥ ੭ ॥

ਇਕ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵਸੀ ॥

ਮੈ ਦੀਜੈ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਸੀ ॥ ਅੰਗ - ੫੫੧

ਰਾਗੁ ਤੁਖਾਰੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੧

ਭਾਦਉ ਭਰਮਿ ਭੁਲੀ ਭਰਿ ਜੋਬਨਿ ਪਛੁਤਾਣੀ ॥

ਜਲ ਥਲ ਨੀਰਿ ਭਰੇ ਬਰਸ ਰੁਤੇ ਰੰਗੁ ਮਾਣੀ ॥

ਬਰਸੈ ਨਿਸਿ ਕਾਲੀ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਬਾਲੀ ਦਾਦਰ ਮੋਰ ਲਵੰਤੇ ॥

ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰਿਉ ਚਵੈ ਬਬੀਹਾ ਬੋਲੇ ਭੁਇਅੰਗਮ ਫਿਰਹਿ ਡਸੰਤੇ ॥

ਮਫਰ ਡੰਗ ਸਾਇਰ ਭਰ ਸੁਭਰ

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ॥

ਨਾਨਕ ਪੁਛਿ ਚਲਉ ਗੁਰ ਅਪੁਨੇ ਜਹ ਪ੍ਰਭੁ ਤਹ ਹੀ ਜਾਈਐ ॥

(**ਭਾਦਉ ਭਰਮਿ ਭੁਲੀ ਭਰਿ ਜੋਬਨਿ ਪਛੁਤਾਣੀ**) ਭਾਦਰੋਂ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਭਰਮਾਂ ਭਰਿਆ ਮਹੀਨਾ ਹੈ। ਬੱਦਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਮਨੁੱਖ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਜ਼ਰੂਰ ਵਰੁਨਗੇ ਪਰ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਛਾਂਈ ਮਾਂਈ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਛਲਾਵੇ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਸਲ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜੋਬਨ ਦੇ ਮਾਣ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਭਟਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪਤੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਪਛੁਤਾਵਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। (**ਜਲ ਥਲ ਨੀਰਿ ਭਰੇ ਬਰਸ ਰੁਤੇ ਰੰਗੁ ਮਾਣੀ** ॥) ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਭਾਦਰੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਵਰਖਾ ਕਾਰਨ ਟੋਏ ਟਿੱਬੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਭੂ-ਪਿਆਰ ਮਾਣਨ ਵਾਲੀ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣਦੀ ਹੈ। (**ਬਰਸੈ ਨਿਸਿ ਕਾਲੀ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਬਾਲੀ ਦਾਦਰ ਮੋਰ ਲਵੰਤੇ** ॥) ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਡੱਡੂ ਗਣੈਂ-ਗਣੈਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮੋਰ ਕੂਕਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜੀ ਨਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਸੁਹਾਵਣੇ ਰੰਗ ਤੋਂ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਸਗੋਂ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁਖ ਦਰਦ ਵਧਦਾ ਹੈ। (**ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰਿਉ ਚਵੈ ਬਬੀਹਾ ਬੋਲੇ ਭੁਇਅੰਗਮ ਫਿਰਹਿ ਡਸੰਤੇ** ॥) ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਇਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਸੱਪ ਡਸਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਉ-ਪ੍ਰਿਉ ਬੋਲਦਾ ਹੋਇਆ ਪਪੀਹਾ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਂਦਾ ਹੈ। **ਮਫਰ ਡੰਗ ਸਾਇਰ ਭਰ ਸੁਭਰ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ** ॥ ਚੁਫੇਰੇ ਛੱਪਰ ਤਾਲਾਬ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨੱਕਾ-ਨੱਕ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਬਿਰਹਣ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਸਗੋਂ ਮੱਛਰਾਂ ਦੇ ਡੰਗ ਉਸਨੂੰ ਪੀੜਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਤੋਂ ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। (**ਨਾਨਕ ਪੁਛਿ ਚਲਉ ਗੁਰ ਅਪੁਨੇ ਜਹ ਪ੍ਰਭੁ ਤਹ ਹੀ ਜਾਈਐ** ॥) ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਉਤੇ ਤੁਰ ਕੇ, ਉਸ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ, ਜਿਥੋਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਮਾਰਗ ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਭਦਾ ਹੈ।

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਜਨੁ ਆਇਆ ॥

(ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ)

(5 ਅਗਸਤ 1905----26 ਅਗਸਤ 1975)

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ

ਸਤਿਨਾਮੁ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ
ਧੰਨੁ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਓ ਮਹਾਰਾਜ

ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥
ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰਿ ਹਥ ॥

ਅੰਗ - ੨੫੬

ਧਾਰਨਾ - ਪੂੜੀ ਮੁਖ ਲਾਵਾਂ ਜੀ,
ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦਨਾ ਕਰ ਕੇ।

ਜਲੁ ਵੇਵਉ ਇਹੁ ਸੀਸ ਕਰਿ ਕਰ ਪਗ ਪਖਲਾਵਉ॥
ਬਾਰਿ ਜਾਉ ਲਖ ਬੇਰੀਆ
ਦਰਸੁ ਪੇਖਿ ਜੀਵਾਵਉ ॥ ੧ ॥
ਕਰਉ ਮਨੋਰਥ ਮਨੈ ਮਾਹਿ
ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਪਾਵਉ ॥

ਦੇਉ ਸੂਹਨੀ ਸਾਧ ਕੈ ਬੀਜਨੁ ਵੋਲਾਵਉ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਣ ਸੰਤ ਬੋਲਤੇ ਸੁਣਿ ਮਨਹਿ ਪੀਲਾਵਉ ॥
ਉਆ ਰਸ ਮਹਿ ਸਾਂਤਿ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹੋਇ
ਬਿਖੈ ਜਲਨਿ ਬੁਝਾਵਉ ॥ ੨ ॥

ਅੰਗ - ੮੧੩

ਧਾਰਨਾ - ਤਿਨ ਮਿਲ ਹਰਿ ਗਾਵਹੁ ਜੀ,
ਜਬ ਭਗਤ ਕਰੇ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ।

ਜਬ ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ
ਤਿਨੁ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਗਾਵਉ ॥
ਕਰਉ ਨਮਸਕਾਰ ਭਗਤ ਜਨ
ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਵਉ ॥ ੩ ॥

ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਜਪਉ ਨਾਮੁ ਇਹੁ ਕਰਮੁ ਕਮਾਵਉ ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਹਰਿ ਸਰਨਿ ਸਮਾਵਉ ॥

ਅੰਗ - ੮੧੩

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲਣਾ ਸਤਿਨਾਮੁ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਕਾਰੋਬਾਰ ਸੰਕੋਚਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਦੂਰ-ਦਰਾਜ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ 'ਚ ਪਹੁੰਚੇ ਓ। ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦਾ ਦਿਹਾੜਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਤਿਉਹਾਰ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਰੱਖੜੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ। ਰਾਖੀ ਜੋ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਕੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਕੇ, ਭੈਣਾਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇ ਹੱਥ 'ਤੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਇਸ ਆਸ਼ੇ, ਇਸ ਅਰਦਾਸ ਨਾਲ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਹੋਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਭੈਣ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸੀ ਵੀਰ ਨਾਲ, ਆਪ ਤਾਂ ਉਹ ਖਤਮ ਹੋਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਭਰਾ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਓਹਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਸੋ ਇਹ ਇਕ ਪਿਆਰ ਦਾ, ਡੂੰਘੇ

ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਰਾਖੀ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ -

ਤਾਤੀ ਵਾਉ ਨ ਲਗਈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਰਣਾਈ ॥
ਚਉਗਿਰਦ ਹਮਾਰੈ ਰਾਮ ਕਾਰ
ਦੁਖੁ ਲਗੈ ਨ ਭਾਈ ॥ ੧ ॥

ਅੰਗ - ੮੧੯

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਜੋ ਰਾਖੀ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਰੋਗਨ ਤੇ ਅਰ ਸੋਗਨ ਤੇ
ਜਲ ਜੋਗਨ ਤੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਬਚਾਵੈ ॥
ਸਤ੍ਰੁ ਅਨੇਕ ਚਲਾਵਤ ਘਾਵ
ਤਉ ਤਨ ਏਕ ਨ ਲਾਗਨ ਪਾਵੈ ॥
ਰਾਖਤ ਹੈ ਅਪਨੋ ਕਰ ਦੇ ਕਰ
ਪਾਪ ਸਮੁੰਹ ਨ ਭੇਟਨ ਪਾਵੈ ॥
ਔਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾ ਕਹ ਤੋ ਸੋ
ਸੁ ਪੇਟ ਹੀ ਕੇ ਪਟ ਬੀਚ ਬਚਾਵੈ ॥

ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਰਖਵਾਰੇ ॥
ਚਉਕੀ ਚਉਗਿਰਦ ਹਮਾਰੇ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ॥
ਜਮੁ ਲਜਾਇ ਕਰਿ ਭਾਗਾ ॥ ੧ ॥
ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਤੂ ਮੇਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥
ਬੰਧਨ ਕਾਟਿ ਕਰੇ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ
ਪੂਰਨ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥
ਤਾ ਕੀ ਸੇਵ ਨ ਬਿਰਥੀ ਜਾਸੀ ॥

ਅਨਦ ਕਰਹਿ ਤੇਰੇ ਦਾਸਾ ॥

ਜਪਿ ਪੂਰਨ ਹੋਈ ਆਸਾ ॥

ਅੰਗ - ੬੨੬

ਸੋ ਉਹ ਚਉਕੀ ਹੈ ਇਥੇ ਵੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਗਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜਾ ਜਮਦੂਤ ਹੈ, ਉਹ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਦਾ ਭੱਜ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜਮੁ ਲਜਾਇ ਕਰਿ ਭਾਗਾ ॥

ਅੰਗ - ੬੨੬

ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਉਹ ਰਾਖੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਸਾਧਨ ਕਰੋ, ਜਦ ਇਕ ਖਾਸ ਅਵਸਥਾ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ

ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਸੁੱਤੇ ਨਾ ਜਾਗਦੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ। ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਜਪੀ ਜਾਵੇ, ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪੀ ਜਾਵੇ, ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਜਪੀ ਜਾਵੇ, ਰੋਮ-ਰੋਮ ਨਾਲ ਜਪੀ ਜਾਵੇ, ਸੂਅਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਪੀ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੈ ਉਹਦਾ ਧਿਆਨ ਹਰ ਵਕਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਕੰਨ ਨਾਮ ਸੁਣਦੇ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ। ਇਹ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਨੇ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾ ਭੁੱਲੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਨਾ ਭੁੱਲੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਜਾ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਾਧੂ ਦਾ।

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ

ਹਰਿ ਨਾਮਾਂ ਮਨਿ ਮੰਤੁ ॥

ਧੰਨੁ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਪੂਰਨੁ ਸੋਈ ਸੰਤੁ ॥ ਅੰਗ - ੩੧੯

ਸੰਤ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਏਸ ਕਰਕੇ ਨੇ -

ਕਬੀਰ ਸੇਵਾ ਕਉ ਦੁਇ ਭਲੇ

ਏਕੁ ਸੰਤੁ ਇਕੁ ਰਾਮੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੭੩

ਕਿਉਂ ਭਲੇ ਨੇ ਦੋਵੇਂ। ਕਹਿੰਦੇ -

ਰਾਮੁ ਜੁ ਦਾਤਾ ਮੁਕਤਿ ਕੋ ਸੰਤੁ ਜਪਾਵੈ ਨਾਮੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੭੩

ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਾਉਣਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਸੋ ਜੋ ਸਾਧੂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ। ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਭੇਜੇ ਹੋਏ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਬਾਕੀ ਸੰਸਾਰ ਜਿੰਨਾ ਹੈ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ, ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਭੋਗਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਸੁਖ ਭੋਗਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਲੈਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਆਉਣਾ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਆਇਆਂ 'ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਗੰਧਲਾ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਘਚੋਲਾ ਫੇਰ ਜਾਵਾਂਗੇ ਇਥੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵਿਚ। ਲੜਾਈਆਂ, ਝਗੜੇ ਫਸਾਦ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤੀ, ਬੇਅੰਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਐਸੀਆਂ ਕਰ ਜਾਵਾਂਗੇ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਹੁਣ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਹਨੇ ਆਉਣਾ ਹੈ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਉਹ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇ। ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਸਾਧੂ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਅਤਿ ਦਾ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਜਦ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਦੂਸਰੇ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਚਾਹੇ ਸੌ ਸਾਲ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ, ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸੋ ਸਾਡਾ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਨਾ ਹੀ ਫਰਕ ਹੈ, ਆਉਂਦੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਹਾਂ। ਉਵੇਂ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਵੇਂ ਸੌਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਆਰਾਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੇ ਸਾਡਾ ਫਰਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਜੋ ਹੈ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਧੰਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਵੀ ਧੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

ਤਿਨ ਧੰਨੁ ਜਣੇਦੀ ਮਾਉ ਆਏ ਸਫਲੁ ਸੇ ॥ ਅੰਗ - ੪੮੮
ਸਾਡਾ ਆਉਣਾ ਉਲਾਂਭਿਆਂ ਦਾ ਮਿਲਣਾ ਹੈ -

ਜਿਹ ਕੁਲਿ ਪੂਤੁ ਨ ਗਿਆਨ ਬੀਚਾਰੀ ॥

ਬਿਧਵਾ ਕਸ ਨ ਭਈ ਮਹਤਾਰੀ ॥

ਅੰਗ - ੩੨੮

ਪਹਿਲੀਓ ਗਾਲੂ ਮਾਂ ਨੂੰ ਖਲਾ ਲਈ, ਰੱਬ ਤੋਂ ਖਲਾਈ। ਬੜੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਗਾਲੂ ਕਢਾ ਕੇ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ। ਲੇਕਿਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਕੱਢ ਦਿਤੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਫੇਰ ਉਹ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂ? ਐਡੀ ਗਾਲੂ ਕਿਉਂ ਲੱਗੀ? ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ। ਮਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਬੇਕਸੂਰ, ਉਹਨੂੰ ਉਲਾਂਭਾ ਸਹਿਣਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਉਲਾਂਭਾ ਹੈ-

ਜਿਹ ਨਰ ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਨਹਿ ਸਾਧੀ ॥

ਜਨਮਤ ਕਸ ਨ ਮੁਓ ਅਪਰਾਧੀ ॥

ਅੰਗ - ੩੨੮

ਐਹ ਅਪਰਾਧੀਆ! ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ, ਤੂੰ ਜੰਮਦਾ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ। ਤੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਜਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ। ਸੋ ਸਾਡਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਇਆਂ 'ਤੇ ਜਗਤ ਤਰ ਜਾਵੇ,
ਆਉਣਾ ਜਗ ਧੰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ।**

ਜੋ ਜਾਨੈ ਤਿਸੁ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥

ਆਪਿ ਮਿਲਾਇ ਲਏ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥

ਓਹੁ ਧਨਵੰਤੁ ਕੁਲਵੰਤੁ ਪਤਿਵੰਤੁ ॥

ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਜਿਸੁ ਰਿਦੈ ਭਗਵੰਤੁ ॥

ਅੰਗ - ੨੯੪

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਜਨੁ ਆਇਆ ॥

ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਤਰਾਇਆ ॥

ਜਨ ਆਵਨ ਕਾ ਇਹੈ ਸੁਆਉ ॥

ਜਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥

ਆਪਿ ਮੁਕਤੁ ਮੁਕਤੁ ਕਰੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥

ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਉ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰੁ ॥ ਅੰਗ - ੨੯੫

ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਆਉਣਾ ਧੰਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਭੇਜੇ ਹੋਏ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਸੱਦੇ ਹੋਏ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਕਰਮ ਭੋਗਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਹੋਰ ਕਰਮ ਭੋਗਣ ਵਾਸਤੇ। ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਆਉਣਾ ਧੰਨ ਹੈ।

ਅੱਜ ਆਪ ਸਾਰੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, 5 ਅਗਸਤ ਨੂੰ 1905 ਦੇ ਕਰੀਬ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਆਉਣਾ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨਾਟ ਕੀਤਾ ਇਥੇ ਆ ਕੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਜੇ ਦੱਸਣ

ਲੱਗੀਏ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਾਲ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਹਿਰਦਿਆਂ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਸੀ, ਹਿਰਦੇ ਗਿਰਵੀ ਕਰਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਬਦਲੇ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਚਲਾ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜ ਦਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਐਸਾ ਪਿਆਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਿਆਂ 'ਚ ਵਸਿਆ, ਅੱਜ ਗਇਆਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ, ਲੇਕਿਨ ਪਿਆਰ ਘਟਣ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਹੂਕ ਉਠਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਲੋਚਾ ਉਠਦੀ ਹੈ ਮਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਧਾਰਨਾ - ਸਾਜਣ ਤਾਂ ਚਲੇ ਗਏ ਜੀ,
ਮੇਲਾ ਹੁਣ ਹੋਵੇ ਕਿਵੇਂ।
ਸਾਜਣ ਚਲੇ ਪਿਆਰਿਆ ਕਿਉ ਮੇਲਾ ਹੋਈ ॥
ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਹਿ ਗੰਠੜੀਐ ਮੇਲੇਗਾ ਸੋਈ ॥**

ਅੰਗ - ੨੨੯

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਜੋ ਅਸਲੀ ਸੱਜਣ ਨੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਨਕਲੀ ਸੱਜਣ ਨੇ, ਇਕ ਅਸਲੀ ਸੱਜਣ ਨੇ। ਨਕਲੀ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਕੱਚੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲੀ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੱਜਣ ਜਿਹੜਾ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਨਾ ਛੱਡੇ, ਜੋ ਫੇਰ ਵੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਸਲੀ ਸੱਜਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ -

**ਨਾਨਕ ਕਚੜਿਆ ਸਿਉ ਤੋੜਿ
ਫੁਢਿ ਸਜਣ ਸੰਤ ਪਕਿਆ ॥
ਓਇ ਜੀਵੰਦੇ ਵਿਛੁੜਹਿ ਓਇ ਮੁਇਆ ਨ ਜਾਹੀ ਛੋੜਿ ॥**

ਅੰਗ - ੧੧੦੨

ਦੋਹਾਂ 'ਚ ਫਰਕ ਕੀ ਹੈ, ਕੱਚੇ ਤੇ ਪੱਕੇ 'ਚ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਸੱਜਣ ਨੇ ਤੇਰੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ, ਇਹ ਸਭ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸੱਜਣ ਨੇ, ਪ੍ਰਭਤਾ ਦੇ ਸੱਜਣ ਨੇ, ਕੋਈ ਬਿਪਤਾ ਆ ਜਾਏ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਨਿਭੇਗਾ। ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਏਗਾ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿ ਜਾਏਗਾ। ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਜਾਵੇਗਾ, ਫੇਰ ਵੀ ਇਕੱਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਸੱਜਣ ਕਾਹਦੇ ਹੋਏ-

**ਸਜਣ ਸੋਈ ਨਾਲਿ ਮੈ
ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ਚਲੰਨਿ ॥
ਜਿਥੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਿਥੈ ਖੜੇ ਦਿਸੰਨਿ ॥ ਅੰਗ - ੨੨੯**

ਜਿਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਵੀ ਸੰਕਟ ਆ ਜਾਏ ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਸੱਜਣ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

**ਨਾਨਕ ਕਚੜਿਆ ਸਿਉ ਤੋੜਿ
ਫੁਢਿ ਸਜਣ ਸੰਤ ਪਕਿਆ ॥
ਓਇ ਜੀਵੰਦੇ ਵਿਛੁੜਹਿ**

ਓਇ ਮੁਇਆ ਨ ਜਾਹੀ ਛੋੜਿ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੦੨

ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਲਾ ਹੋ ਵੀ ਜਾਣਾ ਹੈ-

ਪੁਛਹੁ ਜਾਇ ਸਿਆਣਿਆ ਆਗੈ ਮਿਲਣੁ ਕਿਨਾਹ ॥

ਅੰਗ - ੫੯੫

ਮਿਲਿਆ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵਿਛੁੜ ਗਿਆ ਉਹ ਵਿਛੁੜ ਹੀ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਨਹੀਂ ਐਸੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਗੁਣ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਵੀ ਮੇਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣ 'ਤੇ ਵੀ ਮੇਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ 26 ਅਗਸਤ ਦਿਨ ਦੇ ਦੋ ਵਜੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਰ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਆਪਣਾ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਚੌਲਾ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਉਥੇ ਤਕਰੀਬਨ ਉਸ ਵਕਤ ਪੌਣੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਸੀ। ਇਥੇ ਦੋ ਵਜਦੇ ਨੇ। ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਯਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਦਸਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਯਾਦ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਜ਼ੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ, ਜੋ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਨਦੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਈ, ਉਹ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੰਡੇ ਖੇਲਦੇ ਨੇ, ਜੋਤੀ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਇਟਲੀ ਵਿਚੋਂ, ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਫੇਰ ਅੱਗੇ ਕਿੰਨਿਆਂ ਹੱਥਾਂ 'ਚੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਫੇਰ ਪ੍ਰਜੂਲਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਸੋਢੀ ਸਨ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਬੈਠ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪਾਖੰਡ ਨੂੰ ਚੱਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ। ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ ਬਣ ਗਏ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ। ਮੈਦਾਨ ਖਾਲੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਮੈਦਾਨ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀਗਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ 22 ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਬਣ ਗਏ ਸੀ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਸੀ। ਫੇਰ ਵੀ 22 ਬਣ ਗਏ ਸੀ। ਇਕ ਐਸਾ ਵੀ ਆਇਆ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਗੱਦੀ ਲਾ ਲਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਆਇਆ 1905 ਵਿਚ, ਰੋਪੜ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ, ਐਵੇਂ ਹੀ ਫਿਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਰੋਪੜ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਇਕੋ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਆ ਗਈ-ਆ ਗਈ। ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਪਲੇਗ ਆ ਗਈ, ਬੇਅੰਤ ਦੁਨੀਆਂ ਮਰ ਗਈ। ਲੋਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸੰਤ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਆ ਗਈ-ਆ ਗਈ। ਮਾਨਤਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ, ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੇ 'ਚ ਪਰਖਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਪਿੱਛੇ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਐਵੇਂ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਲੱਗੋ, ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਲੜ ਫੜਿਆ ਹੈ,

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਣ ਕੇ ਰਹੇ, ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਖਾਓਗੇ। ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਲੱਗਿਆ ਕਰੋ। ਜੇ ਕੋਈ ਹੈ ਵੀ ਪੂਰਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਹਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਧੋਖਾ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਪਰਖ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਪਰਖ ਨਹੀਂ, ਅਣਜਾਣ ਬੰਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ। ਕੋਈ ਆ ਜਾਏ ਭੇਖ ਧਾਰ ਕੇ, ਨੱਠੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਉਹਦੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਨੂੰ। ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਵਸਥਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਜਦ, ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਗੱਲ ਕੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਜੋ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੈ ਸੋਝੀ ਵਾਲਾ, ਉਹਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਮਸਕਾਰ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬੈਠਤੀਆਂ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਚਰਨ ਧੂੜੀਆਂ ਵੀ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਨੇ ਵਾਲੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਵੰਸ਼ 'ਚੋਂ ਦਸਵੇਂ ਥਾਉਂ ਦੇ ਉਤੇ। ਆਪ ਨੇ ਆ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ ਆਈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰ ਹਿੱਲ ਗਏ, ਉਹ ਤਕਲੀਫਾਂ ਭੁੱਲ ਗਈਆਂ, ਜਦੋਂ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਹਰ ਵਕਤ ਮੂੰਹ ਹਿਲਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜਾ ਕਲਾਮ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨੇ ਤੇ ਆਬ-ਏ-ਹਿਆਤ ਪੀਂਦੇ ਨੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਹ ਜਿਹੜੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਕੋਲ। ਬੜੀ ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਇਕ ਦਿਨ ਏਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹੋਣਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਪ ਤਤਿਕਸ਼ਾ ਜਿਹੜੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪੀਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਪੀਰ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਹਰ ਵਕਤ ਸੀਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰ ਕੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ 'ਤੇ ਹਰ ਵਕਤ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ, ਐਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ, ਐਨਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਆਪ ਨੇ ਕਰਿਆ, ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੀ, ਬਾਕੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਹੁਤ ਸੀ ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਸ਼ਰਮਾਂ 'ਚ ਬੈਠੇ ਸੀ। ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਤਮਾ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਇਕ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਹ ਜਿਥੇ ਜਾਣਗੇ ਉਥੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਬੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਆਉਣਗੇ। ਇਕ ਉਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਅਵਸਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਉਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਆਪ ਆ ਜਾਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਖੂਹ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਆ ਜਾਣਗੇ, ਉਹ ਪਾਣੀ ਪੀ ਲੈਣਗੇ, ਟਿਊਬਵੈਲ 'ਤੇ ਆ ਕੇ। ਲੇਕਿਨ ਦਰਿਆ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਇਹਨੇ ਵਹਿੰਦੇ ਹੀ ਚਲੀ ਜਾਣਾ ਹੈ,

ਇਹਦੇ 'ਚੋਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ ਹੈ, ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਵਸਥਾ 'ਚ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਭੇਦ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਅਵਸਥਾ ਉਹਦੀ ਵੀ ਓਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਓਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਬਿਲਕੁਲ ਗੋਸ਼ਾ ਨਸ਼ੀਨ ਬੈਠਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹਦੀ ਵੀ ਅਵਸਥਾ ਉਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਡਿਊਟੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

ਆਪਿ ਜਪਹੁ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵਹੁ ॥ ਅੰਗ - ੨੯੦

ਆਪ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਤੇ ਹੋਕਾ ਦੇ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਨਾਮ ਜਪਾਉਣਾ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਿਆ। ਐਨੀ ਸਿੱਖੀ ਵਧੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਅਸੀਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਾਜ ਲਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਕਰੋੜ ਦੱਸ ਲੱਖ ਸਿੱਖ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ 1861 ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਹੋਈ ਉਹਦੇ 'ਚ ਕਿੰਨੇ ਰਹਿ ਗਏ, 11 ਲੱਖ ਕੁਛ ਹਜ਼ਾਰ ਕੁਛ ਸੈਂਕੜੇ। ਯਾਨੀ ਕਰੋੜ ਸਿੱਖ ਘਟਿਆ ਇਕ ਦਮ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੇਲੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੱਖੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ 'ਤੇ ਫਿਰ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰੀ ਵਾਲੇ, ਆਪ ਗੁਪਤ ਤੌਰ ਤੇ ਰਹੇ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦੇ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਚੁੱਪ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਐਡੇ ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਗਏ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ, ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੌਰੰਗਾਬਾਦ ਵਾਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਿਆ। ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ 13 ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਹਰ ਵਕਤ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਪੱਕਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਐਨੇ ਕੁ ਹੀ ਯਾਤਰੂ ਆਏ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ 12-13 ਹਜ਼ਾਰ। 25-26 ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਇਕੱਠ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਐਡੇ-ਐਡੇ ਦੇਗੇ ਨੇ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ ਉਹਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਰਾਜ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਹੀ -

**ਅਸੀਂ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਮਾਰ ਛੱਡੇ
ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ ਸਾਧ ਤੇ ਸੰਤ ਮੀਆਂ**

ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਐਸੀ ਮੱਤ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹੀ ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਨਾਲ ਫਖਰ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਤੇ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। 75 ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦਾ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਤੋਪਖਾਨਾ ਲੈ ਕੇ, ਰਸਾਲੇ ਲੈ ਕੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕੀ ਕਰਿਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਭਾਈ! ਸੈਂਕੜੇ ਦੇਸੀ ਘਿਓ ਦੇ ਟੀਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਾਓ, ਸੰਗਤ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਤੋਪਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਆ ਰਹੇ ਨੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਨਾ ਸਿੰਘੋ! ਮਾਰਦਾ ਰੱਖਦਾ ਇਥੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਹੈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ, ਆਪ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਜੀਵਾਲਦਾ ਹੈ, ਆਪਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹਾਂ, ਇਹਦੇ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਨੇ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਭੁੱਖ ਏਸ ਲੰਗਰ ਨੇ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਸੋ ਤੁਸੀਂ ਸੈਂਕੜੇ ਪੀਪਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਾਓ, ਉਹ ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਫਾਇਰ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ, ਏਧਰਲੇ ਪਾਸੇ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੁਕਮ ਦਿਓ। 26 ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਹੈ ਲੜਨ ਮਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ। ਕਹਿੰਦੇ, ਨਾ ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਇਥੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੋਣਾ ਪਿਟਣਾ ਪੈ ਜਾਏਗਾ, ਆਪਾਂ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਰੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਓ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੇ ਬਚ ਜਾਓਗੇ ਉਹ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਿਓ, ਜਦੋਂ ਆਉਣਗੇ ਇਥੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਿਓ, ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਿਓ ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਪੰਗਤਾਂ ਲਾਓ, ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਾਰੀ ਫੌਜ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਾਰੀ ਫੌਜ ਆਈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਹੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੈਠੋ, ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕੋ। ਭੁੱਖੇ ਸੀਰੋ ਲੇਕਿਨ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ਬਰ ਬੜਾ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਰਾਦਰੀ ਕਰਨੀ, ਧੱਕੇ ਮਾਰਦੇ ਸੀ, ਮੁੱਕੇ ਮਾਰਦੇ ਸੀ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਮਾਰਦੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਮਾਰ ਲਓ, ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਹੱਥ ਚੁੱਕਣ ਦਾ। ਜਦ ਕੁਛ ਵੀ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ-ਹੋਏ ਸੀ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਪੰਗਤਾਂ ਲਾਓ ਤੁਸੀਂ, ਅਸੀਂ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ। ਉਹ ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਛਕਦੇ ਨੇ ਲੰਗਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅੰਦਰੋਂ ਚਾਨਣਾ ਆਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕਰਿਆ, ਇਕ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸਾਂਭੀ ਬੈਠਾ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਸੀ, ਸਾਧ ਬਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਧਾਂ ਦਾ ਘਾਟਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ, ਇਧਰ ਇਹ ਗੁਰੂ ਮਾਰੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਐਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵਾਰਡੋਰ ਸੰਭਾਲੀ। ਬਾਬਾ ਖੁਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੇ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਹਾਤਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ demoral (ਨਿਰਾਸ਼) ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤਾ। 1848 'ਚ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਸੀ, 1852 ਤੱਕ ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ ਫਿਰ ਕੇ ਰਾਤਾਂ ਨੂੰ ਠਹਿਰੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਤੇ, ਇਹੀ ਦਸਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸਿੰਘੋ! ਘਬਰਾਓ ਨਾ, ਤਕੜੇ ਹੋਵੋ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਲੜ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ, ਠੀਕ ਹੈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭਰੋਸੇ 'ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਖੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖੋ। ਨਾਲ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਸੀ, ਨਾਲ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਦਾਤ ਸੀ, ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ, ਉਕਤੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀਨੇ-ਬ-ਸੀਨੇ ਚਲਦੀਆਂ-

ਚਲਦੀਆਂ, ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 101 ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ। ਆਪ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹੇ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ, ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਮਹਾਤਮਾ ਥਾਂ-ਥਾਂ 'ਤੇ ਫਿਰ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਨਿਰਗੁਣ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਦੀਆਂ ਆਪ ਨੂੰ ਮਿਲਣਗੀਆਂ। ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨੇ, ਇਕ ਸਰਗੁਣ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਵਾਲੇ ਨੇ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਜਦੇ ਨੇ, ਜਿਵੇਂ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪੂਜਦੇ ਨੇ। ਇਕ ਉਹ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਨੇ ਤੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਘਟ-ਘਟ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਸਮਝਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਅਗਲੀ ਜਮਾਤ ਹੈ ਪੀਐਚ.ਡੀ, ਉਹ ਐਮ.ਏ ਦੀ ਜਮਾਤ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ, ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਸੰਪਰਦਾ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਹੈ ਇਹ ਨਿਰਗੁਣ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੈ। ਸਰਗੁਣ ਦੀ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਭਗਤੀ ਵੇਲੇ ਦੋ ਨੇ, ਲੇਕਿਨ ਉਤੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਹੋਏ, ਬਾਬਾ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਛੱਡਿਆ, ਫੇਰ ਬਾਬਾ ਆਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਤੀਸਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਸ ਮਾਲਵੇ 'ਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਦਿਤੀ, ਆਪ ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੇਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ, ਆਪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ।

54 ਸਾਲ ਏਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਉਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਸਤਿ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵੀ ਬੁਲੰਦ ਹੈ। ਸਾਇੰਸ ਆ ਗਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਫੜ ਲਈ, ਘਰ-ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਟੇਪਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ। ਸੋ ਐਸੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਆਖਰੀ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੁਲਵਰ ਹੈਂਪਟਨ। ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਦੀਵਾਨ ਹੋਰ ਬਚਦਾ ਸੀ, ਆਪ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਚਾਨਕ ਦੀ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਤੁਹਾਡਾ ਆਖਰੀ ਦੀਵਾਨ ਹੈ ਅੱਜ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ, ਸੈਕਟਰੀ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਹੈ ਆਖਰੀ, ਅੱਜ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਲੇਕਿਨ ਐਸੀ ਮਾਇਆ ਪਈ ਕਿ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਦੀਵਾਨ 'ਚ ਕਹਿ ਨਾ ਸਕਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਵੀ ਹੈ ਆਪ ਦਾ। ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਖਤਮ ਹੋਇਆ।

ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵੁਲਵਰ ਹੈਂਪਟਨ ਗਿਆ, ਉਥੇ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ

ਕਿਹਾ? ਕਹਿੰਦੇ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਗਤ ਵਾਲੇ ਵੀ ਮਿਲੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਸਭ ਦੇ ਘਰ ਤੇ ਮੈਂ ਆਹੀ ਗੱਲ ਪੁੱਛਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਹੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਹਾ ਨਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਕਲ੍ਹ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਹੋਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਘਰ ਆ ਕੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ। ਨਾ ਸੈਕਟਰੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੂੰ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਚੋਲੇ ਨੂੰ ਬੈਠ ਕੇ ਚੌਕੜਾ ਮਾਰਕੇ ਸਭ ਕੁਛ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਜੇ ਸਰੀਰ ਇਥੇ ਛੱਡ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਪੋਸਟ ਮਾਰਟਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਬਾਰ-ਬਾਰ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਕਰਨ। ਬਾਰ-ਬਾਰ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਜੀਵਨ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਯਾਦ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਉਤੇ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਨਿਗ੍ਰਾ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ।

ਜੋ ਸੰਤ ਸਮਾਗਮ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਾਧੂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਜੋ ਕੁਛ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੁਣਾਈ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਇਕ ਸੰਤ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਇ 'ਚ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ-ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਅਸੀਂ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ ਕੋਈ ਗੱਲ? ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਸੰਪਰਦਾ, ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤੂਆਣੇ ਵਾਲੇ, ਹੋਰ ਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਬੜਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਅਸੀਂ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਬਾਰੇ ਸੁਣਾ ਦਿਓ। ਪਰ ਹੋਇਆ ਕੀ? ਜਾਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਣਾਉਣਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਗਏ। ਖੁਲ੍ਹਾ ਸੰਤ ਸਮਾਗਮ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਦੇ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਏਸ ਸਬੰਧ 'ਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾਈਏ ਬਰਸੀ 'ਤੇ ਉਥੇ ਉਹਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਹੀ ਗੁਣ ਦਸਣੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ, ਉਹਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹਦੇ ਕੋਲ ਅਸੀਂ ਆਏ ਹਾਂ, ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਬੰਦਾ ਸੀ, ਇਹਦੇ ਜੀਵਨ 'ਚ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਗੁਣ ਸੀ। ਸੋ ਐਧਰਲੀਆਂ-ਉਧਰਲੀਆਂ ਟੋਹੇ ਮਾਰਨਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਆਦਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਜੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਾਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਹਰਿ ਕੇ ਸੇਵਕ ਜੋ ਹਰਿ ਭਾਏ,
ਤਿਨ ਕੀ ਕਥਾ ਨਿਰਾਰੀ ਰੇ।**

**ਹਰਿ ਕੇ ਸੇਵਕ ਜੋ ਹਰਿ ਭਾਏ
ਤਿਨ ਕੀ ਕਥਾ ਨਿਰਾਰੀ ਰੇ ॥
ਆਵਹਿ ਨ ਜਾਹਿ ਨ ਕਬਹੂ ਮਰਤੇ
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸੰਗਾਰੀ ਰੇ ॥**

ਅੰਗ - ੮੫੫

ਨਾ ਉਹ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਨਾ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਨਾ ਕਦੇ ਮਰਦੇ ਨੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਝੀ ਕਿੱਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਅਸੀਂ ਛੇਵੀਂ-ਸੱਤਵੀਂ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ ਪਟਿਆਲੇ। ਜਿਥੇ ਸਾਰੇ ਅਮੀਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਅਮੀਰ ਘਰਾਣੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸੀ। ਆਪ ਦੇ ਭੂਆ ਦੇ ਲੜਕੇ ਸ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਲੱਸੀ ਖਾਨੇ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਸੀ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਵੱਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪ ਦਾ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਸੀ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਜੱਜਾਂ ਨਾਲ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨਾਲ ਤੇ ਉਸੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਹਾਤਮਾ ਟੀ.ਐਲ ਬਿਸਵਾਨੀ ਜੋ ਸਿੰਧ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸੀ, ਬੜੇ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਹਾਤਮਾ ਹੋਏ ਨੇ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸੀ ਉਥੇ, ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਯਾਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਇਹ, ਅਸੀਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਹੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਯਾਦ ਕਰ ਲਿਆ ਸਾਰਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਤੇ ਐਨਾ ਹੀ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤੇ ਸਤਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਵਿਚ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ 'ਚ ਆਪ ਨੇ ਡੇਢ ਵਜੇ ਉਠਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਥੋਂ ਉਠ ਕੇ ਸੁਧਾਸਰ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਰੋਵਰ ਹੈ ਮੋਤੀ ਬਾਗ ਦੇ ਵਿਚ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਥੇ, ਉਥੇ ਆਪ ਨੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਜੇ ਪੰਜ ਘੰਟੇ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਲੱਗੇ ਉਹ ਸਾਧੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਦੇਖ ਹੀ ਲਓ ਕਿ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਦਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਖਿਆਲ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ਅਸੀਂ ਫੇਰ ਪੰਜ ਪਾਠ ਤਾਂ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਰਨੇ ਉਥੇ ਬੈਠ ਕੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਪਾਠ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ 'ਚ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ? ਕਹਿੰਦੇ, ਸੁਰਤੀ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਸੁਰਤੀ ਦੀ ਸਪੀਡ ਚਾਰ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਸਪੀਡ ਨਾਲੋਂ। ਜੁਬਾਨ ਐਨੀ ਤੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕਦੀ, ਸੁਰਤੀ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਕ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਘੰਟੇ 'ਚ ਚਾਰ ਪਾਠ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਸਵਾ ਘੰਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜ ਪਾਠ ਅਸੀਂ ਕਰਨੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਨੂੰ ਮੰਤਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ ਅਜੇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪੇ

ਹੀ ਜਪਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਸੁਰਤੀ ਚਾੜ੍ਹ ਲੈਣੀ ਤੇ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਣਾ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਝੁਲਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਝੁਲੇ ਝੁਲਣਾ। ਚਾਨਣਾ ਹੀ ਚਾਨਣਾ ਹੋਣਾ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ -

ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਕੋਟਿ ਸੂਰ ਉਜਾਰਾ
ਬਿਨਸੈ ਭਰਮੁ ਅੰਧੇਰਾ ॥

ਅੰਗ - ੨੦੦

ਕਰੋੜਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ। ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਐਉਂ ਲੱਗਣਾ ਜਿਵੇਂ ਫੁੱਲ ਤੈਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਫੁੱਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰੀਂ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਪੰਜ ਘੰਟੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਹਾਲਤ ਦੇਖੀ ਘਰਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਪੜ੍ਹੇਗਾ ਕਦ, ਇਹ ਤਾਂ ਤੜਕੇ ਹੀ ਉਠ ਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡੇਢ ਵਜੇ ਉਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਿਵੇਂ ਹੋਏਗੀ। ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤਾਲੇ ਲਾ ਦਿਓ ਕੋਠੀ ਨੂੰ, ਨਿਕਲ ਨਾ ਸਕਣ ਬਾਹਰ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਠੇ ਤੇ ਉਠ ਕੇ ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਸੀ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਿਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੌੜੀਆਂ 'ਚ ਬਹਿ ਗਏ, ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰ ਲਿਆ, ਪੌੜੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਸੀ, ਪੌੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ ਜਿਥੇ ਮੋੜ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਧਰੋਂ ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜਦ ਰਾਜੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਫੇਰ ਆਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ਰਾਜੇ ਡੇਢ-ਦੋ ਵਜੇ ਸੌਂਦੇ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨੀਂਦ ਆਉਂਦੀ, ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਓਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਆਏ, ਆ ਕੇ ਤਾਲਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤੇ ਅੱਗੇ ਜਦੋਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹੇ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਸੀਰਾ ਤੇ ਠੇਡਾ ਲੱਗਿਆ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਕੌਣ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਬਾਈ! ਮੈਂ ਹਾਂ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਤੂੰ ਇਥੇ ਬੈਠਾ ਹੈਂ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਮੈਂ ਪੈ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਇਕ ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।

ਉਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ ਮੈਂ ਚਾਹਿਆ ਸੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਾ ਜਾਣ ਦੇਵਾਂ, ਭਜਨ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇਵਾਂ, ਪਰ ਤੂੰ ਤਾਂ ਜਮਾਂਦਰੂ ਹੀ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਭਜਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਤੂੰ ਉਧਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੇ।

ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ 'ਚ ਆਪ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ, ਤੋਪਖਾਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਸਾਰੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੀਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰਾ ਤੋਪਖਾਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਛੱਤਾਂ 'ਤੇ ਬਹਿ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਚੌਂਕੜੇ ਮਾਰ ਲੈਣੇ, ਚਿੱਟੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁੱਕਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਗਏ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਉਥੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਰੋਜ਼ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਬੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਸੰਗਤ ਸਾਰੀ ਰੇਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ, ਛੁੱਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਸੀ, ਰੇਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ। ਉਥੇ ਜਦੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੀ 'ਤੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ, ਨੇਤਰਾਂ ਵਲ ਤੇ ਮਸਤਕ ਵਲ ਦੇਖਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆ ਗਿਆ ਤੂੰ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਟੋਲ੍ਹਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸੀ। ਏਸ ਰਮਜ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। 'ਆ ਗਿਆ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਤੈਨੂੰ ਟੋਲ੍ਹਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸੀ, ਉਹ ਅਗੰਮੀ ਖਾਤ ਸੀ। ਚਾਰ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਛੁੱਟੀਆਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤੇ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਕਿ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਫਿਕਰ ਕਰਨਗੇ। ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਆਪ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ, ਕੋਈ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਐਨੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਕਮਾਈ ਕਰ ਲਈ, ਪਿਛਲਾ ਜੋ ਤਪ ਸੀਰਾ ਸਾਰਾ, ਪਿਛਲੇ ਸੰਸਕਾਰ ਸਾਰੇ ਉਘੜ ਆਏ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਬੁਧਮਗਿਆਨ ਦੀ ਹੋ ਗਈ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਐਨਾ ਭਜਨ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਤੁਹਾਡਾ ਜੀਵਨ ਲਿਖਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਆਈ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਫਲਾਣੇ-ਫਲਾਣੇ ਥਾਉਂ ਗਏ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਕੋਈ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸੁਰਤ ਦੇ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ, ਕਿਵੇਂ ਰਿੱਧੀਆਂ-ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਮੰਡਲਾਂ 'ਚੋਂ ਲੰਘ, ਕਿਵੇਂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਸੰਤ ਆਪ ਲਿਖਣ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਲਿਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਬਾਹਰਲੀ ਕ੍ਰਿਆ ਵੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗੁਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਅਸੀਂ ਪੂਰੇ ਨੌਂ ਸਾਲ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਧਰਤੀ ਨਾਲ। ਸੁੱਤੇ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਕਿ ਲੱਤਾਂ ਨਿਸਾਲ ਕੇ ਸੌਂ ਗਏ। ਜੇ ਦੋ-ਚਾਰ ਦੱਸ ਮਿੰਟ ਦੀ ਨੀਂਦ ਆਈ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਝੁੱਕ ਗਏ ਹਾਂ, ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਲਾਈ। ਸਾਡਾ ਬਿਸਤਰਾ ਵੀ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ, ਸਫ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਬਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇ ਬਿਸਤਰਾ ਬਦਲ ਦੇਣਾ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ। ਚਾਦਰਾਂ ਬਦਲ ਦੇਣੀਆਂ ਪਰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਸਫ 'ਤੇ

ਹੀ ਨੌਂ ਸਾਲ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਸੋ ਇਹ ਕਥਾਵਾਂ ਨਿਆਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਢੱਕੀ ਵਿਚ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਬੈਠਿਆ ਕਰਨਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਸੱਪ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰੇ ਕੋਬਰਾ ਨਾਗ, ਉਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਆਈ ਗਿਆ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਜਦ ਵੀ ਆਪਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੋਂ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਫਨ ਫੁਲਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਦੁਖੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਜਲ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਸਾਮ੍ਰਣੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਏਸ ਜਲ ਦਾ ਛਿੱਟਾ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰੋ ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਜਦੋਂ ਹੁਣ ਆਵੇ। ਦੂਰੋਂ ਛਿੱਟਾ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਸੱਪ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਇਹ ਕੌਣ ਸੀ? ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਅਹੰਕਾਰੀ ਸੀਗਾ, ਇਹਨੇ ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਿਆ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਇਥੇ ਆਏ। ਇਹ ਬੜਾ ਘੁਮੰਡੀ ਚੌਧਰੀ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਘੱਟ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਐਨੀ ਦੌਲਤ ਹੈ, ਮੈਂ ਐਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹਦੀ ਸਾਰੀ ਬਿਰਤੀ ਮਾਇਆ 'ਚ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਅੰਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ -

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਲਛਮੀ ਸਿਮਰੈ

ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ ॥

ਸਰਪ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ ॥ ਅੰਗ - ੫੨੬

ਇਥੇ ਸੱਪ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਸੱਪਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਤੜਫਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਹੁਣ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀਗਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਦਿਓ। ਸੋ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪ ਰਹਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਸੋ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤੇ ਨੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਦਰ-

ਸੰਤ ਰਹਤ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਵੀ ਆਪ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੀ। ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ -

ਧਾਰਨਾ - ਦੁਖੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਦੇ,
ਕਰੋੜਾਂ ਪਾਪ ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ।

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ -

ਆਠ ਪਹਰ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਇਕ ਸਕਿੰਟ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੂਰ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਝਾਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਿਆ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ।

ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਮਾਨੈ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਜੋ ਕੁਛ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਉਹਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਾਜੀ

ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਖ ਆ ਜਾਏ, ਸੁਖ ਆ ਜਾਏ, ਕੁਛ ਆ ਜਾਏ ਫੇਰ ਉਹਦਾ ਉਲਾਂਭਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ।

ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਸੰਤਨ ਆਧਾਰੁ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਨਾਮ ਦੇ ਆਧਾਰ ਦੇ ਉਤੇ ਜੀਉਂਦੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਪੌਲੀਟੀਕਲ ਤਾਕਤ, ਕੋਈ ਪੈਸੇ ਦੀ ਤਾਕਤ, ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਤਾ ਦੀ ਤਾਕਤ, ਕੋਈ ਚੇਲਿਆ ਬਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਾਕਤ, ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਾਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਹੋਇ ਰਹੇ ਸਭ ਕੀ ਪਗ ਫਾਰੁ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਫੇਰ ਅਹੰਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਸਵੈ ਮਾਨ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਵੈ ਮਾਨ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਜਾ ਕਾ ਕਹਿਆ ਦਰਗਹ ਚਲੈ ॥

ਸੋ ਕਿਸ ਕਉ ਨਦਰਿ ਲੈ ਆਵੈ ਤਲੈ ॥ ਅੰਗ - ੧੮੬

ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ। ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਜੋ ਜਨੁ ਨਿਰਦਾਵੈ ਰਹੈ

ਸੋ ਗਨੈ ਇੰਦੁ ਸੋ ਰੰਕ ॥ ਅੰਗ - ੧੩੭੩

ਲੇਕਿਨ ਅੰਦਰੋਂ ਹਰ ਵਕਤ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ।

ਕਬੀਰ ਸਭ ਤੇ ਹਮ ਬੁਰੇ

ਹਮ ਤਜਿ ਭਲੇ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥

ਜਿਨਿ ਐਸਾ ਕਰਿ ਬੁਝਿਆ

ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਇ ॥ ਅੰਗ - ੧੩੬੪

ਅਭਿਮਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੰਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਸਵੈ ਮਾਨ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਅੱਡਦੇ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਐਸਾ ਰੱਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਲਿਹਾਜ਼ ਪਾਈਏ ਕਿ ਸਾਡਾ ਆਹ ਕੰਮ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਆਹ ਵੱਡਾ ਧਨੀ ਬੰਦਾ ਹੈ, ਇਥੇ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰੀਏ, ਫੇਰ ਸਾਡਾ ਇਥੇ ਦਾ ਕੰਮ ਚਲ ਜਾਏਗਾ, ਬੜਾ ਦਾਨ ਵਧੇਗਾ। ਇਹ ਕੱਚੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੱਚੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਜਿਹਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

ਸੰਤ ਰਹਤ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥

ਉਆ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਹਤ ਸੁਣੋ। ਉਹਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੱਸੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਉਥੇ ਦੀ ਵਰਤਣ ਹੈ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਕੋਈ ਝੂਠ ਭੁਵਾਨ ਦੀ ਵਰਤਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਆਰਥਕ ਵਰਤਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਪਾਰਕ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀ। ਕੋਈ ਰਾਜਸੀ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ। ਰਾਜਸੀ ਲੋਕ ਰਾਜਸੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਰੂਹਾਨੀ ਲੋਕ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਥੇ ਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਵਰਤਣਿ ਜਾ ਕੈ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥

ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਕੀਰਤਨੁ ਬਿਸ਼ਮ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਸਤਿ, ਚਿਤ, ਅਨੰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਵਕਤ ਜੁੜੇ ਹੋਏ, ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਵਿਚ, ਹਰੀ ਦੇ ਜਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਸ਼ਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਟਿਕਾਣਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰੁ ਜਾ ਕੈ ਏਕ ਸਮਾਨੈ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਮਿਤ੍ਰ ਆ ਜਾਏ, ਇੱਟਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਆ ਜਾਏ, ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਸਮਾਨ ਸਮਝਦੇ ਨੇ।

ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੜਵੱਈ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਦੇਖਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ 60 ਗੋਲਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਖੂਨ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ। ਮੰਜੇ ਦੇ ਉਤੇ, ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਚੌਕੜਾ ਮਾਰੀਂ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਖੂਨ ਅੱਗੇ ਤੁਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਰੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਦੇਖ ਕੇ। ਕਹਿੰਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸਿੰਘਾਂ! ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਅਸੀਂ ਕੌਣ ਹਾਂ? ਤੂੰ ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਕੇ ਸਰੀਰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਉਸ ਉਪਰ। ਕਹਿੰਦੇ, ਦੱਸ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਗੋਲੀ ਲਗ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਅੱਗ ਜਾਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਹਵਾ ਉਡਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਪਾਣੀ ਡੱਬ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਸ਼ਸਤਰ ਮੈਨੂੰ ਕੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਦਾ ਧਰਮ ਹੀ ਹੈ -

ਜੇ ਉਪਜਿਓ ਸੇ ਬਿਨਸਿ ਹੈ ਪਰੇ ਆਜੁ ਕੈ ਕਾਲਿ॥

ਅੰਗ - ੧੪੨੯

ਅੱਜ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਜਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਧਰਮ ਹੈ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ, ਵਧਣਾ ਤੇ ਫੇਰ ਇਹਨੇ ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ। ਸੋ ਇਹ ਆਪਣੀ ਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਜਿਸ ਵਕਤ ਬੰਦੇ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੀ ਕਿ ਇਹਦਾ ਮਾਸ ਜੰਬੂਰ, ਅੱਗ ਵਰਗੇ ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਖਿੱਚ ਦਿਓ ਸਾਰੇ। ਜ਼ੁਲਮ ਤਾਂ ਪਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਪਏ ਨੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕੱਢੀਆਂ। ਫੇਰ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਦਾ ਮਾਸ ਵੱਢਿਆ। ਹੱਡੀ ਕੱਢ ਦਿਤੀ, ਸਾਰਾ ਮਾਸ ਖਿੱਚ ਲਿਆ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਦੂਸਰੀ ਬਾਂਹ ਦਾ ਖਿੱਚ ਦਿਤਾ। ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਇਕ ਲੱਤ ਦਾ ਖਿੱਚ ਦਿਤਾ, ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਦੂਸਰੀ ਦਾ ਖਿੱਚ ਦਿਤਾ। ਚਾਰ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਥੋੜ੍ਹੀ-ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜਾ ਖੂਨ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਾੜੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤੀਆਂ। ਖੂਨ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਮਲ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਜਿਹੜਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸੀ, ਉਹ

ਕੁਛ ਸੋਝੀ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਖੂਨ ਕਿਉਂ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਮਲਦੇ ਓ ਆਪਣਾ? ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੇਖੋ ਖੂਨ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਚਿਹਰਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੀਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੇ ਰੋਣਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੇਰੋਣਕਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਦੂਜਾ ਸਵਾਲ ਕਰਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਲੜਕਾ ਤੁਹਾਡੀ ਗੋਦੀ 'ਚ ਪਾ ਕੇ ਉਹਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਗੋਦੀ 'ਚ ਪਾ ਦਿਤੀਆਂ। ਉਹਦਾ ਦਿਲ ਕੱਢ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ, ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਅਫਸੋਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ?

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਅਫਸੋਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਏਸ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ। ਸਰੀਰ ਦਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਐਨਾ ਮਾਸ ਨੌਚ ਦਿਤਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ?

ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਓ, ਐਵੇਂ ਮੈਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕੋਠੇ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਕੋਠਾ ਢਾਹੁੰਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ-ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਠਾ ਕਿਵੇਂ ਢਾਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੋ ਇਹ ਬਿਰਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸਰੀਰ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ? ਸੰਤ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਸੰਤ ਜੋਤੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸਰੀਰ ਦਾ, ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਦਾ, ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਦਾ ਅਭਾਸ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਨ, ਚਿਤ, ਬੁੱਧੀ ਜਿਹੜੇ ਨੇ ਇਹ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਮੈਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ। ਮੈਂ ਸਾਖਸ਼ੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਉਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਜਾਮ ਪਿਲਾਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਾਈ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਵਰਤਾਓ ਕਰਿਓ, ਕੋਈ ਸਰਾਪ ਨਾ ਦਿਓ। ਬਾਬਾ ਖੁਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਭਜਨ ਕਰਦਿਆਂ ਨੇ ਸਭ ਕੁਛ ਦੇਖ ਲਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਆ ਗਏ, ਕਹਿੰਦੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ! ਆਹ ਭਾਣਾ ਵਰਤਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਦੇਖੋ ਇਕ ਬਚਨ ਦਿਓ ਸਾਨੂੰ। ਕਹਿੰਦੇ, ਦੱਸੋ ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਰੇ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨੇ ਬਚਨ। ਕਹਿੰਦੇ, ਬਚਨ ਇਹ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਤਿੱਖੀ ਹੈ, ਸਰਾਪ ਨਾ ਕੋਈ ਦੇਈਂ। ਇਹਨੂੰ ਹੋਣ ਦੇਈਂ ਜਿਵੇਂ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ। ਇਹ ਸਭ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤ ਹੈ, ਇਥੇ ਮਾੜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਸਹਿ

ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਤਸੀਹੇ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਚੰਗਾ ਤੁਸੀਂ ਯੂ.ਪੀ. ਵਿਚ ਗੋਰਖਪੁਰ ਨੇਪਾਲ ਦੀ ਹੱਦ 'ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਓ। ਉਥੋਂ ਫਲਾਣੀ ਤਰੀਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾ ਆਇਓ। ਜਦੋਂ ਭਾਣਾ ਵਰਤ ਗਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਵਾ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਜਦੋਂ ਆਏ, ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਐਉਂ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਬਚਨ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਅ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਆਹ ਜਿਹੜਾ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਹੈ ਨਾ, ਇਥੇ ਚਾਰ ਬਲਦਾਂ ਦਾ ਸੁਹਾਗਾ ਚੱਲੇਗਾ, ਏਸ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਉਤੇ। ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਇਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਪਾਪ ਵਧ ਜਾਂਦੇ ਨੇ -

ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਿ ਖੁਆਏ ਕਰਤਾ

ਖੁਸਿ ਲਏ ਚੰਗਿਆਈ ॥

ਅੰਗ - ੪੧੭

ਜਦੋਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਚੰਗਿਆਈ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਪਾਪ ਵਧ ਜਾਣ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਦਾ ਪਤਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕੁਦਰਤੀ ਹਿਸਾਬ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਤ੍ਰ ਤੇ ਸਤ੍ਰ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਜਾਣਦੇ ਨੇ।

ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰੁ ਜਾ ਕੈ ਏਕ ਸਮਾਨੈ ॥

ਪ੍ਰਭ ਅਪੁਨੇ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨੈ ॥ ੨ ॥

ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਅਘ ਕਾਟਨਹਾਰਾ ॥

ਅੰਗ - ੩੯੨

ਕਰੋੜਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਮਰਥਾ ਰੱਖਦੇ ਨੇ।

ਦੁਖ ਦੂਰਿ ਕਰਨ ਜੀਅ ਕੇ ਦਾਤਾਰਾ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਚਾਹੇ ਸਰੀਰਕ ਦੁਖ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਦੁਖ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਅਧਿਆਤਮਕ ਦੁੱਖ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ, ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿ, ਚਿਤ, ਅਨੰਦ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲਣ ਵਾਸਤੇ।

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਬਿਮਾਰ ਆਏ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ -

ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ ॥

ਤਾਂ ਤਨਿ ਉਠਿ ਖਲੋਏ ਰੋਗ ॥

ਅੰਗ - ੧੨੫੯

ਜਿਹੜਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੁੱਲੇਗਾ ਉਹ ਰੋਗੀ ਹੋਏਗਾ। ਜਿਹਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਚੱਲੇਗਾ, ਜਿਹਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦੀ ਕਰੰਟ ਆ ਜਾਏਗੀ, ਉਹਦੀ ਜਿਹੜੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਰੋਗ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਜਿਹੜੇ ਬਚਨ ਨੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੇ, ਉਹ ਵੀ ਰੋਗ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਮਰੱਥ ਨੇ।

ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ ॥

ਅੰਗ - ੨੭੪

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਦਵਾਈ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਹਰਿ ਅਉਖਧੁ ਸਭ ਘਟ ਹੈ ਭਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੨੫੯

ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਈ ਹੈ ਇਹ। ਲੇਕਿਨ -

ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਬਿਨੁ ਬਿਧਿ ਨ ਬਨਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੨੫੯

ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਇਹਦੀ ਵਿਧੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ।

ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਸੰਜਮੁ ਕਰਿ ਦੀਆ ॥

ਨਾਨਕ ਤਉ ਫਿਰਿ ਦੁਖ ਨ ਥੀਆ ॥

ਅੰਗ - ੨੫੯

ਜਦੋਂ ਸੰਜਮ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦੇ ਦਿਤੀ ਦਵਾਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰੋਗ ਕੋਈ ਆਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਹਸਪਤਾਲ ਵਧਦੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਥਿਉਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਦਵਾਈ ਦੇ ਦਿਓ। ਦਵਾਈ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਤੱਤ ਮਾਰੋ, ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਲੀ ਇਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਦਵਾਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਚੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਜਿਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ। ਉਥੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਵਾਈ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਾਂਈਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ।

ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ ॥

ਅੰਗ- ੨੭੪

ਬੀਮਾਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ, ਬੀਮਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਬਿਆਧੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪ ਕਰੀਆਂ ਨੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਗਲਤ ਖੁਰਾਕ ਹੈ, ਜਾਂ ਗਲਤ ਆਹਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਗਲਤ ਪੁਸ਼ਾਕ ਹੈ। ਆਹਾਰ, ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਪੁਸ਼ਾਕ ਇਹ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਿਹਦੀਆਂ ਸ਼ੁੱਧ ਨੇ ਉਹ ਬਿਮਾਰ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਬਿਮਾਰ ਓਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਗਾੜਦਾ ਹੈ ਸਰੀਰ ਦਾ। ਉਹਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਗਾੜਦਾ ਹੈ -

ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ ॥

ਤਾਂ ਤਨਿ ਉਠਿ ਖਲੋਏ ਰੋਗ ॥

ਅੰਗ- ੧੨੫੯

ਉਹ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਜੋ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦੀ ਕਰੰਟ ਚਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਰੋਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕੀ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਹਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਕਰੰਟ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਨੇ, ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਡਾਕਟਰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਤੇਰਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਭਾਈ, ਉਹ ਫੇਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਹਾਰ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਤਾਂ ਮਨ ਦੁਚਿੱਤੀ 'ਚ ਹੈ, ਦਵਾਈ ਲਈਏ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪੀਏ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਆਵੇ, ਫੇਰ ਰੋਗੀ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਦਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਦੁਖ ਦੂਰਿ ਕਰਨ ਜੀਅ ਕੇ ਦਾਤਾਰਾ ॥

ਅੰਗ - ੩੯੨

ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਦਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਬੇਅੰਤ ਰੋਗੀ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੜ੍ਹੇ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ। ਉਥੇ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਆਏ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਰ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹਦਾ ਇਲਾਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਤੇ ਤੇ ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਜਦੋਂ ਦਵਾਈ ਦਿਤੀ, ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਏ।

ਇਕ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ। ਕਲਕੱਤੇ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨੂੰ ਆਦਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਗਲਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਣ ਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਖਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਜ਼ਹਿਰ ਬਣ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸੈੱਲ ਸਾਰੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣੇ ਨੇ ਤੇ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਰੋਗੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਟੀ.ਬੀ. ਹੋ ਗਈ। ਤੀਸਰੀ ਸਟੇਜ ਦੀ ਟੀ.ਬੀ. ਹੋ ਗਈ। ਜਦ ਟੀ.ਬੀ. ਦਾ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਲਕੱਤੇ ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਤਨ ਸਿੰਘ! ਤੂੰ ਘਰ ਚਲਿਆ ਜਾਹ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੀ ਦਸ ਕੁ ਦਿਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੋਰ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫੇਫੜੇ ਸਾਰੇ ਖਾ ਲਏ। ਉਹ ਘਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਉਸ ਨੇ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਮਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ 'ਚ ਮਰਨ ਨਹੀਂ ਆਈਦਾ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲੈਣ ਆਈਦਾ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਤੂੰ ਪਾਠ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਪਾਠ ਦੱਸ ਦਿਤਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਕਰ, ਬਰਤਨ ਮਾਂਜੀ ਜਾਇਆ ਕਰ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਵੀ ਕਰਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹਨੂੰ ਤਾਂ ਟੀ.ਬੀ. ਹੋਈ-ਹੋਈ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਦੋ ਸ਼ਤੀਰ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਚੁੱਕੀ ਜਾਵੇ, ਮੈਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸੀ ਸੀ ਗੱਲ ਛੋਟਿਆਂ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਕ ਇਥੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ, ਆਹ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਬੜਾ ਤਕੜਾ ਹੈ, ਦੋ ਸ਼ਤੀਰ ਚੁੱਕੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ, ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਮੈਂ ਚਾਰ ਕਿਲੋ ਘਿਉ ਦੇਵਾਂ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਸੁੱਟ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਕਿ ਰਤਨ ਸਿੰਘ! ਦੱਸ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਚਾਰ ਕਿਲੋ ਘਿਉ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ ਸੀ? ਕਹਿੰਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਓ। ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਥੇ ਆਇਆ ਸੀਗਾ ਤੇ ਹੁਣ ਹੌਲੇ-ਮਹੌਲੇ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਇਆ, ਤੀਸਰੀ ਸਟੇਜ ਦੀ ਟੀ.ਬੀ., ਡਾਕਟਰ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਦਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਜੀਅ ਸਕਣਾ। ਭੂਚੋ ਮੰਡੀ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਉਹ ਤੇ ਹੁਣ ਦੇਖ ਲਓ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦੋ ਸ਼ਤੀਰ ਚੁੱਕ ਲਏ ਨੇ। ਬੀਮਾਰੀ ਕਿੱਧਰ ਗਈ? ਕਿੱਧਰ ਟੀ.ਬੀ. ਦੇ ਜਰਮ ਗਏ। ਕਿਥੇ ਫੇਫੜੇ ਸੀਗੇ ਜਿਹੜੇ ਦਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਾਫ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਉਹ ਨਾਮ ਦੀ ਦਵਾਈ ਨੇ, ਸਾਫ ਕਰ ਦਿਤੇ ਸੀ। ਇਹ ਕੋਈ ਐਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਰਤਿਆਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ। ਐਥੇ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਰੋਜ਼ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਓ,

ਬੀਮਾਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਘਰਾਂ 'ਚ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੇਰੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਯਾਦ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਨਾ ਯਾਦ ਨਹੀਂ? ਫੇਰ ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹੈਂ ਤੂੰ ਜੇ ਤੇਰੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਯਾਦ? ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਯਾਦ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਨਾ ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਯਾਦ। ਫੇਰ ਤਾਂ ਤੂੰ ਬੀਮਾਰ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ ਭਾਈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਦੇ ਜਪਿਆ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਜਪਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਰੋਗ ਤਾਂ ਆਉਣਾ ਹੀ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਇਥੇ। ਇਕ ਦੋ ਮਰੀਜ਼ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿਉਂ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਟੈਸਟ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਓ। ਦੂਸਰਾ ਉਹ ਨਹੀਂ ਰਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਜਿਹਨੂੰ ਮੈਂ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਕਹਾਂ ਕਿ ਭਾਈ! ਤੂੰ ਵਿਹਲਾ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਹੱਡ ਰੱਖ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾ, ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖ ਲਿਆ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਚੁੱਕ ਲਈ ਟੋਕਰੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਦਰਖਤ ਬੱਲੇ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਰਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੀ ਸੁਰਤੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਹਦੀ ਸੁਰਤੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀ ਹੈ, ਵਿਤੋਂ ਬਾਹਰਾ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਕਈ, ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਆਏ ਉਥੇ ਕਹਿੰਦੇ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਹੋਏਗਾ, ਇਥੇ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਏ। ਸੋ ਇਹ ਨਾਮ ਦੀ ਦਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਵਲ ਬਿਰਤੀ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ -

ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਅਘ ਕਾਟਨਹਾਰਾ ॥

ਦੁਖ ਦੂਰਿ ਕਰਨ ਜੀਅ ਕੇ ਦਾਤਾਰਾ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਸਰੀਰਕ ਦੁਖ ਵੀ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਦੁਖ ਵੀ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਆਰਥਕ ਦੁਖ ਵੀ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਇਥੇ ਤੱਕ ਕਿ ਜਮਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਦੁਖ ਹੈ ਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ -

ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਸਕਤਵਾਰ ਜਮਦੂਤ ॥

ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਰੋਗੁ ਲਗੈ ਤਨਿ ਧਾਇ ॥

ਵੈਦ ਨ ਭੋਲੇ ਦਾਰੂ ਲਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੧੨੫੬

ਉਹ ਦੁਖ ਜਮਾਂ ਦਾ ਵੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਐਸਾ ਨਾ ਕੋਈ ਹਕੀਮ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਜਮਦੂਤਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੇਅੰਤ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨੇ। ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਬੰਦੇ ਵੀ ਆਏ, ਦੂਸਰੇ ਵੀ ਆਏ।

ਇਕ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਗਠੀਆ ਹੋਇਆ-ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਆਫੀਸਰ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਹੱਡਬੀਤੀ ਦੱਸੀ। ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਨਹੀਂ ਬੇਅੰਤ ਹੀ, ਡਾਕਟਰ ਵੀ ਆਏ। ਇਕ ਇਥੇ ਆਪਣੇ ਡਾਕਟਰ ਹੁੰਦੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸੀ ਐਮ.ਓ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੇਟ ਦੁਖਣ ਲਗ ਗਿਆ। ਛੋਲੇ ਖਾ ਲਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਾਸਪੀਟਲ ਨਾ ਜਾਣ, ਉਧਰੋਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਆਇਆ ਕਿ ਮਰੀਜ਼ ਦੀ ਜਾਨ ਨਿਕਲ ਜਾਏਗੀ, ਛੇਤੀ ਆਓ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋਲ ਆ ਗਏ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਮਰੀਜ਼ ਦੀ ਜਾਨ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜੇ ਮੈਂ ਨਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਪੇਟ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਜਾਓ ਤੁਸੀਂ ਡਿਊਟੀ ਕਰੋ। ਇਕ ਪੁੜੀ ਦੇ ਵਿਚ ਚੂਰਨ ਪਿਆ ਸੀ ਉਹ ਫੜਾ ਦਿਤਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਲੈ, ਇਹਨੂੰ ਖਾ ਲੈ, ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਲੈ ਲਈ। ਉਥੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਜਾ ਕੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਧਰਲੇ ਪਾਸੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਪੇਟ ਦੁਖਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਦੁਖ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕਰ ਲਿਆ, ਖਿੱਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਲੈ ਲਿਆ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਉਂ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜਦੋਂ ਜਗਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ, ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਨੇ ਕੰਬਲੀ ਲਾਹ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿਤੀ। ਕੰਬਲੀ ਟੱਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਗਾਂਗੀਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਆਹ ਕੰਬਲੀ ਥੱਲੇ ਕੀ ਲਕੋਇਆ ਹੈ, ਆਹ ਟੱਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਕਹਿੰਦੇ, ਬੁਖਾਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ, ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ ਲਾਹ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿਤਾ, ਕੰਬਲੀ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿਤਾ। ਕਹਿੰਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਐਉਂ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਲੈ ਆ ਜਾ ਇਥੇ। ਤਖਤ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੀ ਟੱਪੇ, ਹੋਰ ਹੀ ਕੁਛ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਛੇਤੀ ਵਾਪਸ ਲਵੋ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਗਿਆ। ਐਨਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਬੁਖਾਰ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਚੱਲ ਫੇਰ ਕੰਬਲੀ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਜਾ।

ਜਦੋਂ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਪੇਟ 'ਚ ਦਰਦ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਮਿਲਿਆ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਲੈ ਆਇਆ। ਜਦੋਂ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਿਆ, ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਬਿਲਕੁਲ ਓਹੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮੈਨੂੰ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਗਏ, ਕਹਿੰਦੇ ਤੂੰ ਤਾਂ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਵਿਹਲੇ ਬੈਠੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ

ਚੱਲ ਡਾਕਟਰ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰ ਆਵੇ ਤੇ ਸਾਡਾ ਕੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਵਿਹਲੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਹੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੇਅੰਤ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨੇ। ਇਕ-ਦੋ-ਚਾਰ-ਦਸ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੇ।

ਸੋ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਮੂਰਬੀਰ ਬਚਨ ਕੇ ਬਲੀ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਮੁਖ ਤੋਂ ਬਚਨ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਨਾ, ਉਹ ਵਲੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਟਲਿਆ ਕਰਦਾ। ਚਾਹੇ ਕੁਛ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਭਾਵੇਂ ਚੰਦਰਮਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ,
ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਬੋਲ ਨਾ ਟਲੇ।**

ਗਿਰਿ ਬਸੁਧਾ ਜਲ ਪਵਨ ਜਾਇਗੋ

ਇਕਿ ਸਾਧ ਬਚਨ ਅਟਲਾਧਾ ॥ ੧ ॥

ਅੰਡ ਬਿਨਾਸੀ ਜੇਰ ਬਿਨਾਸੀ ਉਤਭੁਜ ਸੇਤ ਬਿਨਾਧਾ ॥

ਚਾਰਿ ਬਿਨਾਸੀ ਖਟਹਿ ਬਿਨਾਸੀ

ਇਕਿ ਸਾਧ ਬਚਨ ਨਿਹਚਲਾਧਾ ॥ ਅੰਗ - ੧੨੦੪

ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਉਤਭੁਜ, ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਣ। ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਏ ਲੇਕਿਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਕਰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਗਿਣਨ ਲੱਗੀਏ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਗੱਲ ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਯੂ.ਪੀ. ਹੁੰਦਾ, ਇਕ ਦਿਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀਰੋ ਹਾਪੜ, ਉਥੇ ਮੈਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਇਕ ਪ੍ਰੇਤ ਖੇਲੇ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਵਿਚ। ਮੈਂ ਵੀ ਉਥੇ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਜੀ ਪ੍ਰੇਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਲੈ ਪ੍ਰੇਤ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਦੇ? ਸਿੰਘ 'ਚ ਪ੍ਰੇਤ ਕੀ ਆਵੇ? ਕਹਿੰਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰ ਲਓ।

ਗੱਲ ਕਰਾਉਣ ਲੱਗੇ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੋ। ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਮਿਲਾ ਦੇਵਾਂਗੇ, ਕਈ ਦਿਨ ਦਾ ਰੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਥੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹਾਂ? ਕਹਿੰਦਾ ਚੰਗਾ। ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰੀ, ਸਮਝੀ ਸਾਰੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨਾ, ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਭੂਤਾਂ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਥੇ ਤਾਂ ਭੂਤਾਂ ਵਾਲੇ ਆਉਣ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ। ਆਪਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰੀਏ ਕਿ ਭੂਤਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖੀਏ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਐਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਰਾਨ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਆਹ ਮੁਗਲ ਖੇੜੀ ਹਸਨਪੁਰ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਵਿਚ, ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ 'ਚ, ਇਥੇ ਮੈਂ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਛੱਤੀ ਸਾਲ, ਮੈਂ ਇਥੇ ਤਪਸਿਆ ਕਰੀ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਨਿਗੁਰਾ ਸੀ, ਨਿਗੁਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਥਾਉਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਦਰਗਾਹ 'ਚ, ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਤ

ਬਣ ਗਿਆ। ਕੁਛ ਮੇਰੇ ਲੁਕਵੇਂ ਕੁਕਰਮ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਨਰਕ ਮਿਲਣਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘਬਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ! ਪੀਰ ਹੈ ਕੋਈ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਮੌਲਵੀ ਹੈ ਵੱਡਾ, ਹੁਣ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਇਹਨੂੰ ਰੱਖ ਲਿਆ ਫੇਰ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਭੂਤ ਹੀ ਭੂਤ ਇਥੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਣੇ ਨੇ। ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਮਨਾ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਫਾਰਮ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਥੋਂ ਜਾ ਕੇ ਰਾਤ ਨੂੰ, ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਮੈਂ ਫੇਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ, ਉਹ ਆਇਆ ਨਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੈਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਤੂੰ ਗਿਆ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ। ਕਹਿੰਦਾ, ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਜਾਵਾਂ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਕੀ ਦਿਸਦਾ ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ? ਕਹਿੰਦਾ, ਮੈਨੂੰ ਜਲਾਲ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਲਾਲ। ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ ਬਦ-ਰੂਹ ਇਥੇ ਆ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਜਿਹਨੂੰ ਓਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਓਰਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਬਹੁਤ ਭਰਵਾਂ ਜਲਾਲ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ, ਮੈਂ ਉਹਦੇ 'ਚ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਦ ਤਕ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਮੈਨੂੰ ਜਲਾਲ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਾ ਕੱਢਣ, ਮੈਂ ਉਸ ਹੱਦ ਨੂੰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਬੜੀਆਂ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਨੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਣੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ। ਜਲਾਲ ਦੀ ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਆ ਬੀਬੀ ਜੀ (ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ) ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ, ਇਹ ਗਲੀ 'ਚ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਹਰ ਵਕਤ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਭਰਜਾਈ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਤ ਨੇ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸੀ ਲੋਕ, ਉਥੇ ਪਈ-ਪਈ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਗਈ ਕਿ ਹੀਰਾ ਸਿਆਂ! ਮੈਂ ਜਾਨੀ ਹਾਂ-ਮੈਂ ਜਾਨੀ ਆਂ। ਐਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਛੱਡ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੂਆ ਸੀ ਉਹ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀ ਕਹਿੰਦੀ, ਵੇ ਪੁੱਤ! ਅੰਦਰ ਆ ਤੂੰ, ਆਹ ਤੇਰੀ ਭਰਜਾਈ ਸੀ, ਇਹਦੇ 'ਚ ਭੂਤਨੀ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਦ ਤੂੰ ਗਲੀ 'ਚ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹਨੇ ਦੇਖ ਕੇ, ਐਨਾ ਸੇਕ ਲੱਗਿਆ ਤੇਰਾ ਨੱਠ ਗਈ। ਤੂੰ ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਮ 'ਚ ਤਾਕਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਗਜ਼ ਲਿਆ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਲਿਖ ਦਿਤਾ। ਕਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਕਹਿੰਦੇ ਐਉਂ ਕਰਿਓ, ਜਦੋਂ ਹੁਣ ਆਉਗੀ ਨਾ, ਆਹ ਜਿਹੜਾ ਕਾਗਜ਼ ਹੈ ਇਹਦੇ ਮੂਹਰੇ ਕਰ ਦਿਓ।

ਜਦ ਫੇਰ ਆਈ, ਕਾਗਜ਼ ਕਰਿਆ ਅੱਗੇ, ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਰੂਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਨੱਠ ਗਈ।

ਇਹ ਕਮਾਏ ਹੋਏ ਨਾਮ ਦਾ ਬਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜਿਥੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਨਾਮ ਹੀ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ।

ਆਵੈ ਸਾਹਿਬੁ ਚਿਤਿ

ਤੋਰਿਆ ਭਗਤਾ ਡਿਠਿਆ ॥

ਅੰਗ - ੫੨੦

ਜਿਹੜੇ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਬੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ 'ਚੋਂ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਿਕਲਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਐਸਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਸਾਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਚਿੱਤ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ -

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨਹੀ ਕਛੁ ਘਾਲ ॥

ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲ ॥

ਅੰਗ - ੨੨੨

ਦਰਸਨ ਕਰਦੇ ਸਾਰ, ਉਹਦੀ ਬਿਰਤੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਸਾਧੂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਕਿ ਇਹ ਐਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੱਸ ਪਏ, ਕਹਿੰਦੇ ਬੜਾ ਕੁਛ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਇਹ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਲਓ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੰਗਾ ਕਹਿ ਦਿਓ ਫੇਰ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਆ ਜਾਏ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਗਿਆ, ਰੋਈ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਉਠ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਫੇਰ ਗਿਆ। ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਬਾਹਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਹਦੇ ਸਾਰੇ ਬਿਆਨ ਟੇਪ 'ਚ ਭਰ ਲਏ। ਉਹ ਟੇਪਾਂ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਵੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਨੇ, ਪਰ ਇਹ ਟੇਪ ਹੋਰ ਹੈ, ਉਹ ਹੋਰ ਨੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਰੋਈ ਨਾ ਹੁਣ। ਕਹਿੰਦਾ, ਹਜ਼ੂਰ! ਮੈਂ ਦੁਖੀ ਹਾਂ ਬਹੁਤ, ਮੇਰੀ ਨਜਾਤ ਕਰਾ ਦਿਓ। ਆਪਾਂ ਮੁਕਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਨਜਾਤ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਹੜੀ ਨਜਾਤ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ? ਪ੍ਰੇਤ ਪਿੰਜਰ 'ਚੋਂ ਛੁੱਟੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ? ਜੇ ਤੂੰ ਅਸਲੀ ਨਜਾਤ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਬਣਨਾ ਪਏਗਾ ਤੇ ਕਰਮ, ਉਪਾਸਨਾ, ਗਿਆਨ, ਵਿਗਿਆਨ, ਚਾਰ ਦਰਜਿਆਂ 'ਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਫੇਰ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਨਜਾਤ ਇਹੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਦੂਜੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਇਥੋਂ ਕੱਢ ਦਿਤਾ, ਕੀ ਪਤਾ ਕਿੱਧਰ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫੇਰ ਤੈਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਬਣਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਨਾਉਂ ਲਿਆ ਕੋਕਾ ਕੋਲਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕਿ ਉਥੇ ਭੇਜ ਦੇਈਏ, ਕਹਿੰਦਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਕ ਮਿੰਟ। ਫੇਰ ਆ ਗਿਆ ਦੁਬਾਰਾ ਕਹਿੰਦਾ ਨਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਉਥੇ ਤਾਂ ਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਨੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪ ਸਕਣਾ।

ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ, ਇਹਨੇ ਗਰਦਨ

ਜਿਹੀ ਕੱਢ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖ ਲਿਆ, ਕਹਿੰਦੇ ਤੂੰ ਵੀ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਦਾ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤੇਰੇ ਘਰ ਭੋਜ ਦੇਈਏ? ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ। ਕਹਿੰਦੇ, ਲੈ ਬਈ ਇਹਦੇ ਘਰ ਚਲਿਆ ਜਾਹ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਪਏ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ! ਕਹਿੰਦਾ ਪੁੱਤ ਵੀ ਮੰਗਿਆ, ਪ੍ਰੇਤ ਹੀ ਆਏਗਾ ਮੇਰੇ ਘਰ। ਮੈਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਏ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਹ ਉਭੜਵਾਹੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਉਠਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਕਹਿੰਦਾ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਤਾਂ ਦਬਾਅ ਹੀ ਬੜਾ ਪੈਂਦਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਸਵੇਰੇ ਆਏ, ਉਹ ਫੇਰ ਉਹਦੇ 'ਚ ਬੋਲਿਆ ਕਹਿੰਦਾ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਹਸਦਾ ਹੈਂ? ਸੁਲੇਮਾਨ ਸੀ ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ। ਕਹਿੰਦਾ, ਰਾਤ ਮੈਂ ਤੀਨ ਦਫਾ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੋ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨੇ ਗਿਆ, ਕਹਿੰਦਾ, ਡਰ ਕੇ ਉਠ ਜਾਤੇ ਥੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਐਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਪੁੱਤਰ ਬਣਨਾ ਹੈਂ ਇਹਦਾ ਤੇ ਤੂੰ ਡਰਾਉਣ ਲੱਗਿਆ ਹੈਂ ਬਾਪੂ ਨੂੰ?

ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ। ਹੁਣ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਛੋਟਾ ਓਪਰੇਸ਼ਨ, ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹਦੇ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਹਨੇ ਨਾ ਦੱਸਿਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ! ਤੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਣੀ ਸੀ ਆਹ ਗੱਲ? ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਟੈਸਟ ਲੈਣ ਲੱਗ ਗਏ। ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਸੰਗਤ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਸਰੀਰ ਐਸੇ ਸੀ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜੇ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਫੇਰ ਕੀ ਹੋਏਗਾ? ਐਸੇ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਉਪਰ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ, ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਬੋਲ ਟਲਦਾ ਹੁੰਦੈ ਕਦੇ? ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਸਭ ਨਵੀਂ ਬਣ ਜਾਏਗੀ। ਲੇਕਿਨ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਕੁਛ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰੇਗਾ। ਉਹਨੂੰ ਚਾਹੇ ਦੁਬਾਰਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇ।

ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਉਂ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਇਥੇ ਇਕ ਕਰਨਲ ਆਏ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਂਗਲਾਈਨੀਆਂ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਸੀ, ਉਹ ਆਏ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਸੀ, ਉਹ ਬੀਬੀ ਤਾਂ ਪਾਠ ਕਰੇ ਨਾ, ਆਪ ਕਰੀ ਗਏ। ਉਸ ਨੇ ਪੂਰਾ ਪਾਠ ਕਰਿਆ, ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਉਹਨੇ, ਆਮ ਸਾਧਾਰਨ ਬੰਦਿਆਂ ਵਾਂਗਣ ਸੇਵਾ ਕਰੀ। ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਇਥੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਉਹਦਾ ਲੜਕਾ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਹੁਣ ਮਦਰਾਸ ਤੁਹਾਡਾ ਮੈਂ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਉਥੇ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਣਾ ਓਪਰੇਸ਼ਨ। ਉਥੇ ਕੀ ਵਾਪਰਿਆ? ਜਦੋਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਟੈਸਟ ਕਰਿਆ, ਉਹ ਮੁਬਾਰਕਾਂ ਦੇਣ ਲੱਗ ਗਏ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ। ਕਹਿੰਦਾ, ਕੀ ਗੱਲ? ਕਹਿੰਦੇ, ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਹੋਈ ਹੈ ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸ 'ਚ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਵਾਧੂ ਨਾੜੀ ਸੀ ਦਿਲ 'ਚ, ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ, ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਬੰਦ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕੀ ਕਰਿਆ ਕਿ ਇਕ ਨਾੜੀ ਹੀ ਨਵੀਂ ਲਾ ਦਿਤੀ।

ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ ਸਭ ਕੁਛ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਐਸੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਨਾਮ ਕੋਈ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਕਲਪਤ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਇਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਲਿਆਓ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਸਾਈ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਕੀਮ ਨ ਕੋਈ ਜਾਣਦੇ ॥
ਜਿਨਾ ਭਾਗ ਮਥਾਹਿ ਸੇ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣਦੇ॥

ਅੰਗ - ੮੧

ਨਾਮ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਸੰਤ ਰਿਦ ਵਸੈ ॥

ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪਿ ਦੁਰਤੁ ਸਭੁ ਨਸੈ ॥

ਅੰਗ- ੨੬੫

ਹੋਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਨਾਮ ਦਾ। ਕੇਵਲ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਸਭ ਕੁਛ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਿਮਾ ਵਸਦੀ ਹੈ ਨਾਮ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਸੋ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਨਾੜੀ ਹੀ ਨਵੀਂ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ।

ਸੋ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਭਰੋਸਾ ਕਰੋ। ਅਖੀਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਗੱਲ ਆ ਗਈ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ-

ਸੁਰਬੀਰ ਬਚਨ ਕੇ ਬਲੀ ॥

ਅੰਗ - ੩੯੨

ਬਚਨ ਦੇ ਬਲੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਯੂ.ਪੀ. ਸਾਡੇ ਕੋਲ 45 ਦਿਨ ਰਹੇ ਸੀ ਆਪ ਆ ਕੇ। ਉਥੇ ਦੋ ਸੌ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਸੀ ਇਕ ਘੰਟੇ 'ਚ। ਕਈਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਘੰਟੇ 'ਚ ਵੀ ਦੋ ਸੌ ਬੰਦਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਗਰੁੱਪ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ 15-15 ਦੇ। ਆਪ ਗੱਲ ਕਰ ਦੇਣੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕਰ ਦੇਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਐਸੇ-ਐਸੇ ਆਏ, ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਏ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ, ਬੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਮਾਰਦੇ ਹੋਵੋਗੇ, ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਓ? ਬੀਬੀਆਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਅਸੀਂ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਡੰਗਰ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਕਹਿੰਦੇ ਕੱਟਰੂ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਕੱਟਰੂ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਅਸੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੁਹਾਡੇ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਰੋਣ ਲੱਗ ਗਈਆਂ, ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਡਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਹੈ? ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੁਸੀਂ

ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ। ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝਾਈਏ, ਉਹ ਤਾਂ ਮੈਰ ਸਾਡੇ ਸੇਕ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਦੇ ਡਰੰਮ ਕੱਢਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਐਉਂ ਕਰੋ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਗਾਈਆਂ ਲਿਆਉਣ ਉਹ ਚੋਰੀ ਦੀਆਂ, ਤੁਸੀਂ ਉਹਦਾ ਦੁੱਧ ਨਾ ਪੀਓ। ਨਾ ਲੱਸੀ ਪੀਓ, ਨਾ ਦਹੀਂ ਖਾਓ। ਆਹ ਤਾਂ ਕਰ ਲਵੋਗੀਆਂ? ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ। ਕਹਿੰਦੇ ਤੁਸੀਂ ਦਿਲੋਂ ਨਫਰਤ ਕਰੋ, ਇਸ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਸਮਝੋ।

ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਪਰ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਬਚ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਲੈ ਕੇ ਆਈਆਂ ਕਿ ਆਹ ਬੱਚਾ ਸਾਡਾ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ, ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਬੀਮਾਰ ਆਇਆ, ਬੜੀ ਉਸ ਉਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਪੀਵੋ, ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਏਂਗਾ। ਜਦੋਂ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਕੱਢ ਲਈ। ਡਰੰਮ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਉਹ ਬਥੇਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਵੇ, ਉਹਨੂੰ ਹੀ ਲਾ ਦਿਤਾ ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ ਕਿ ਤੂੰ ਪੀਪੀਆਂ ਭਰ। ਪੀਪੀਆਂ ਭਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਕ ਮੱਝ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਜਿਉਂ ਨੱਠੀ ਓਧਰ ਨੂੰ, ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਤੋੜ ਦਿਤਾ, ਨੱਠ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਆਹ ਕੌਤਕ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਜਦ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ, ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਓ? ਕਹਿੰਦਾ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਜਾਹ ਹੀ ਨਾ, ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿ, ਜਦੋਂ ਆਉਣਗੇ ਪੁੱਛ ਲਵਾਂਗੇ ਉਸ ਤੋਂ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਬੇਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਵਾਲੀ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਹਦੇ ਹਜ਼ਮ ਹੁੰਦਾ, ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਉਹ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ। ਰੋਟੀ ਖਾਧੀ ਨੂੰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹਦੀ ਖਬਰ ਲੈਣ ਬੱਚੇ ਆਏ, ਤਾਂ ਚਾਰ ਫੁਲਕੇ ਹੱਥ ਦੇ ਉਤੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ, ਕਹਿੰਦੇ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਿ ਬੀਬੀ ਚਾਰ ਫੁਲਕੇ? ਕਹਿੰਦੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਆਉਂਦੀ ਹੀ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਈ।

ਉਹ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋਲ ਆਇਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਮੈਂ ਪਸ਼ੂ ਵੇਚ ਦੇਵਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕੀ ਗੱਲ? ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ, ਕਿੱਲ੍ਹੇ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਉਂ ਕਰ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਪੀਵੀਂ। ਕਹਿੰਦਾ ਅੱਛਾ ਮਹਾਰਾਜ। ਕਹਿੰਦੇ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈਗਾ? ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀ, ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਜਾਹ ਉਥੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਜਾ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ, ਝਾੜੁ ਦਿਆ ਕਰ। ਦੀਵਾ ਬੱਤੀ ਕਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਰਹਿਰਾਸ ਪੜ੍ਹ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਿਆ, ਮੁੜ ਕੇ ਡੰਗਰ ਹੀ ਡੰਗਰ ਹੋ ਗਏ। ਦੁੱਧ ਹੀ ਦੁੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਬਹੁਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ, ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ! ਮੈਂ ਡੰਗਰ ਵੇਚਣੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਤੈਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਕਹਿੰਦਾ, ਹਾਂ ਜੀ, ਹੁਕਮ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜੇ ਡੰਗਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵੇਚ ਦੇਵਾਂ, ਉਹਦੇ ਥਣਾਂ 'ਚੋਂ ਖੂਨ ਆਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਕਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ, ਡੰਗਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਸ਼ੁਕਰ ਕਰ ਤੇਰੇ 'ਤੇ ਬਰਕਤ ਹੋ ਗਈ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਹੋ ਗਈ, ਤੇਰੇ ਘਰ ਤਾਂ ਬਰਕਤਾਂ ਹੀ ਬਰਕਤਾਂ ਆ ਗਈਆਂ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਹੁੰਦੇ ਹਨ -

ਸੂਰਬੀਰ ਬਚਨ ਕੇ ਬਲੀ ॥

ਕਉਲਾ ਬਪੁਰੀ ਸੰਤੀ ਫਲੀ ॥

ਅੰਗ - ੩੯੨

ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫਲ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਫਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਮਹਾਤਮਾ ਫਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲਾ ਲਏ। ਜਿਹੜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭੇਜੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ -

ਵਰਤਣਿ ਜਾ ਕੈ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥

ਅੰਗ - ੩੯੨

ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਲਓ -

ਧਾਰਨਾ - ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਬਰਤਨ ਜਾ ਕੈ।

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਤਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਕੋਈ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਏਸ ਸਟੇਜ ਦੇ ਉਤੇ ਆ ਕੇ ਕੋਈ ਜੇ ਏਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਕਰੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਬੋਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਇਹ ਸਟੇਜ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਨਾਮ ਦੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਾ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਦੇ ਪਿਛੇ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਸੋ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਰਤਨ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਅਵਸਥਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਨਾਮ ਦੀਆਂ, ਜਿਹੜੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਹ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ।

ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ **ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ**, ਦੂਸਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ **ਨਾਮ ਦੀ ਅਉਧੀ**, ਤੀਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ **ਨਾਮ ਦਾ ਫਲ**। ਇਹ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਮਝੋ। ਜਿਹੜਾ ਅਭਿਆਸ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਦਾਤ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਓਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜਾ ਤਾਂ ਉਤਮ ਜਗਿਆਸੂ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ 'ਚ ਛੱਡ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਉਥੋਂ ਲੱਗ ਜਾਏਗਾ। ਨਹੀਂ,

ਆਮ ਜਗਿਆਸੂ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਮਾਲਾ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ, ਤੂੰ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੀਂ। ਫੇਰ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੀਂ।

ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ
ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥
ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ
ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਰਿ ਨਾਵੈ ॥
ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪੈ
ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖੁ ਪਾਪੁ ਦੇਖੁ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ॥
ਫਿਰਿ ਚੜੈ ਦਿਵਸੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵੈ

ਬਹਦਿਆ ਉਠਦਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ਅੰਗ - ੩੦੫

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ ਫੇਰ -

ਫਿਰਿ ਚੜੈ ਦਿਵਸੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵੈ .... ਅੰਗ - ੩੦੫

ਫੇਰ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੇ।

ਬਹਦਿਆ ਉਠਦਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ਅੰਗ - ੩੦੫

ਸੋ ਨਾਮ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਅਭਿਆਸ ਹੈ ਇਹ ਮਾਲਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਸਨਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਫਲ ਵਧ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਜਾਪ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਕ ਜਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਅਜਪਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਾਪ ਦਾ ਫਲ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਰਸਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਵਧ ਕੇ, ਜਦੋਂ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਕੰਠ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਫਲ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਸੰਤੀ ਬਾਣੀ 'ਚ ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਰਾ ਬਾਣੀ 'ਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਧੁਨੀ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਕਿ ਬਾਹਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਰੀ ਕਹੇ, ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਧੁਨੀ ਹੈ deep silence 'ਚ ਜਾ ਕੇ, ਸਿਰਫ ਇਕ ਵਾਰੀ। ਐਨਾ ਫਲ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਨਾਮ ਦਾ ਫਲ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਧ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਨਾਮ ਸ੍ਰਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਸ੍ਰਾਸ ਜਾਂਦੇ, ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਸ੍ਰਾਸ ਜਾਂਦੇ।

ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ॥

ਮਨ ਅੰਤਰ ਕੀ ਉਤਰੈ ਚਿੰਦ ॥ ਅੰਗ - ੨੯੫

ਸ੍ਰਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਅਜਪਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਪਾ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਨਾ ਬੁੱਲ੍ਹੁ ਹਿੱਲਣ ਨਾ ਜੀਭ ਹਿੱਲੇ। ਜਦੋਂ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਅਜਪਾ ਜਾਪੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਮਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੧੨੯੧

ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਨੱਕ ਦੀ

ਜੜ੍ਹ ਹੈ ਇਥੇ ਨਾਮ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ। ਇਥੇ ਧੁਨ ਸੁਣਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹਨੂੰ ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਕਈ ਤਾਂ ਇਥੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦੇ। ਕਈ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕੇਵਲ ਧੁਨ ਸੁਣਦੇ ਨੇ। ਲੇਕਿਨ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ, ਜਿਹੜਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਹਦੇ ਬਗੈਰ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਸੋ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਿਆ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਧੁਨ ਮਹਿ ਧਿਆਨ,
ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਜਾਨਿਆ ॥

ਧੁਨਿ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਜਾਨਿਆ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ ॥

ਅੰਗ - ੮੭੯

ਜਦੋਂ ਧੁਨ ਉਪਜ ਜਾਵੇ ਅੰਦਰ, ਫੇਰ ਬਿਰਤੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ 'ਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਹੈ, ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ 'ਚ ਜਾ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ।

ਓਥੈ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ

ਗੁਰਮਤੀ ਸਬਦਿ ਸੁਣਾਵਣਿਆ ॥

ਅੰਗ - ੧੨੪

ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਥੇ ਅਨਹਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਧੁਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਧੁਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ -

ਪ੍ਰਥਮ ਓਅੰਕਾਰ ਤਿਨ ਕਹਾ

ਸੋ ਧੁਨ ਪੂਰ ਜਗਤ ਮਹਿ ਰਹਾ ॥

ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਖ 'ਚੋਂ ਧੁਨ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਧੁਨ ਕਰਕੇ -

ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਏਕੋ ਕਵਾਉ ॥

ਤਿਸ ਤੇ ਹੋਏ ਲਖ ਦਰੀਆਉ ॥

ਅੰਗ - ੩

ਏਕ ਕਵਾਵੈ ਤੇ ਸਭਿ ਹੋਆ ॥

ਅੰਗ - ੧੦੦੩

ਉਹ ਧੁਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਵਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਧੁਨ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਬਿਰਤੀ ਹਿੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚੜ੍ਹਦੇ-ਚੜ੍ਹਦੇ। ਸੋ ਉਹਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਧੁਨਿ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਜਾਨਿਆ

ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ ॥

ਅੰਗ - ੮੭੯

ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਓਸ ਵੇਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਵਿਸਰਦਾ। ਫੇਰ ਏਸ ਜਾਪ ਦੇ ਨਾਲ, ਨਾਮ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰਜਾ ਕਿਹੜਾ

ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

**ਧਾਰਨਾ - ਪੂਰੇ ਉਹ ਸਾਧੂ ਨੇ
ਵਿਸਰੇ ਨਾ ਨਾਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ।**

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ
ਹਰਿ ਨਾਮਾਂ ਮਨਿ ਮੰਤੁ ॥
ਧੰਨੁ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਪੁਰਨੁ ਸੇਈ ਸੰਤੁ ॥

ਅੰਗ - ੩੧੯

ਏਸ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਕੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਵਿਸਰਦਾ,
ਨਾ ਧੁਨ ਮੱਧਮ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤ
ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਪੈਸ਼ਲ ਕੱਪੜਿਆ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤ
ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਡੇਰੇ 'ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸੰਤ ਨਹੀਂ, ਸੰਤ ਹੁੰਦਾ
ਹੀ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾ ਵਿਸਰੇ।

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ
ਸੇ ਪੂਰੇ ਪੁਰਖ ਪਰਧਾਨ ॥

ਅੰਗ - ੩੧੩

ਘੱਟ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਗੇ -

ਪੰਚ ਪਰਵਾਣ ਪੰਚ ਪਰਧਾਨੁ ॥

ਅੰਗ - ੩

ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਕਰ
ਦਿਤੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ
ਸੇ ਹਰਿ ਜਨ ਪੂਰੇ ਸਹੀ ਜਾਣਿ ॥

ਅੰਗ-੬੫੧

ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ
ਨੇ। ਸੋ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਾਰੇ
ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਰੋਮ-ਰੋਮ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਿਆਰੇ ਦਾ।**

ਗੁਰਮੁਖਿ ਰੋਮਿ ਰੋਮਿ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥

ਅੰਗ - ੯੪੧

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਗਲੀ ਗਣਤ ਮਿਟਾਵੈ ॥

ਅੰਗ - ੯੪੨

ਸੋ ਸਾਰੇ ਰੋਮਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਹਭਾ ਲਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ
ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਚਲ
ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਧੁਨ ਅੰਦਰ ਐਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ, ਐਨੀ ਫੋਰਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਐਨੀ ਐਨਰਜੀ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ
ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਰੋਮ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੀ
ਧੁਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਤੱਕ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ
ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਤੋਂ ਜਿਹੜੀ ਅਗਲੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ
ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਅਉਧੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ
ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਹੁਣ ਨਾਮ ਨੂੰ
ਜਪਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਆਪੇ ਹੀ ਜਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਸ ਵੇਲੇ
ਨਾਮ ਹੀ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ -

**ਧਾਰਨਾ - ਨਾਮ ਹਰੀ ਦਾ ਜਪਦੇ,
ਸਾਰੇ ਵਣਾਂ ਦੇ ਪੰਖੇਰੂ।**

ਜੋ ਬੋਲਤ ਹੈ ਮ੍ਰਿਗ ਮੀਨ ਪੰਖੇਰੂ

ਸੁ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਜਾਪਤ ਹੈ ਨਹੀ ਹੋਰ ॥

ਅੰਗ - ੧੨੬੫

ਹਰਹਟ ਭੀ ਤੂੰ ਤੂੰ ਕਰਹਿ ਬੋਲਹਿ ਭਲੀ ਬਾਣਿ ॥

ਅੰਗ - ੧੪੨੦

ਇਹ ਨਾਮ ਦੀ ਅਉਧੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ
ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਸੀ, ਅਭਿਆਸ ਸੀਗਾ ਤੇ ਹੁਣ ਨਾਮ ਦੀ
ਅਉਧੀ ਆ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਅਉਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ
ਹੈ ਫੇਰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਧਰਤਿ ਪਾਤਾਲੁ ਆਕਾਸੁ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ

ਸਭ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ਰਾਮ ॥

ਅੰਗ - ੫੪੦

ਹਰੇਕ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲਗ
ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੰਗਲ 'ਚ ਬੈਠੇ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੇ
ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਆਈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ
ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਕੱਕਰ ਚੁਗਦੇ ਥਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦੇ,
ਰੱਬ ਦੀ ਨਾ ਆਸ ਛੱਡਦੇ ਪੰਛੀ।**

ਫਰੀਦਾ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤਿਨੁ ਪੰਖੀਆ

ਜੰਗਲਿ ਜਿੰਨਾ ਵਾਸੁ ॥

ਕਕਰੁ ਚੁਗਨਿ ਥਲਿ ਵਸਨਿ

ਰਬ ਨ ਛੋਡਨਿ ਪਾਸੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੮੩

ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਅਉਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬੇ
ਫਰੀਦ ਨੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਜਾਨਵਰ ਵੀ
ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ
ਕਰਦੇ ਨੇ, ਏਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰੀ ਕੁਦਰਤ -

ਧਰਤਿ ਪਾਤਾਲੁ ਆਕਾਸੁ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ

ਸਭ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ਰਾਮ ॥

ਅੰਗ - ੫੪੦

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਾਮ ਦਾ ਫਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।
ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਫੇਰ ਨਾਮ ਦੀ ਅਉਧੀ ਤੇ
ਅਖੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਫਲ। ਨਾਮ ਦਾ ਫਲ ਕੀ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਦੇ ਨੇ -

**ਧਾਰਨਾ - ਸਾਂਈ ਹੀ ਵਰਗੇ ਨੇ
ਵਿਸਰੇ ਨਾ ਨਾਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ।**

ਜਿਨਾ ਨ ਵਿਸਰੈ ਨਾਮੁ ਸੇ ਕਿਨੇਹਿਆ ॥

ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮੂਲਿ ਸਾਂਈ ਜੇਹਿਆ ॥

ਅੰਗ - ੩੯੭

ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -
ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ ਖੋਜਹਿ ਮਹੇਸੁਰ ॥

ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ॥

ਅੰਗ - ੨੭੩

ਆਤਮ ਰਸ ਜਿਹ ਜਾਨਹੀ ਸੋ ਹੈ ਖਾਲਸ ਦੇਵ।

ਪ੍ਰਭ ਮਹਿ ਮੇ ਮਹਿ ਤਾਸ ਮਹਿ ਰੰਚਕ ਨਾਹਨ ਭੇਵ।

ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ 'ਚੋ

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਯਾ ਮਹਿ ਰੰਚ ਨ ਮਿਥਿਆ ਭਾਖੀ

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸਾਖੀ

ਕਿੱਡੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਿਹਚੇ 'ਚ ਕਰਾਈ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਖਾਲਸਾ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਰ ਵਕਤ ਨਾਮ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦਾ ਦਰਜਾ ਕਿੰਨਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਵਿਚ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਤੇ ਉਹਦੇ 'ਚ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੋ ਐਸਾ -

ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਪ੍ਰਭ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੨੭੨

ਸੰਤ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਏਸ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਤੇ ਅਨੰਤ ਵਿਚ, ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਤੇ ਉਹਦਾ ਦਰਜਾ ਹੁਣ ਕਿੱਡਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਚੌਥੀ ਗੱਲ ਆ ਗਈ ਕਿ ਉਹਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਿੱਡੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ-

ਧਾਰਨਾ - ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਖੋਜਦੇ ਫਿਰਦੇ

ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਨੂੰ।

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ ਖੋਜਹਿ ਮਹੇਸੁਰ ॥

ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ॥

ਅੰਗ - ੨੭੩

ਇਧਰ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ -

ਤਾ ਕਾ ਸੰਗੁ ਬਾਛਹਿ ਸੁਰਦੇਵ ॥

ਅੰਗ- ੩੯੨

ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ, ਜਿਹੜੇ ਦੇਵਤੇ ਨੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਹ ਇੱਛਿਆ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕਿਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸੁਣੀਏ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਜਿਹੜੇ ਬੈਕੁੰਠ ਦੇ ਨਾਥ ਨੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਜਹ ਕੀਰਤਨੁ ਤੇਰਾ ਸਾਧੂ ਗਾਵਹਿ

ਤਹ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲਾਗੈ ॥

ਅੰਗ - ੬੧੦

ਕਹਿ ਕਮੀਰ ਅਬ ਕਹੀਐ ਕਾਹਿ ॥

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬੈਕੁੰਠੈ ਆਹਿ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੬੧

ਬੈਕੁੰਠ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। 68 ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਦੇਵਤੇ।

ਹਰਿ ਕੀ ਕਥਾ ਹੋਤ ਹੈ ਜਹਾਂ

ਗੰਗਾ ਭੀ ਚਲ ਆਵਤ ਤਹਾਂ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਨਾਰਦਮੁਨੀ ਨੇ ਵਰਤ ਰੱਖਿਆ। ਵਰਤ ਉਪਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਲੱਛਮੀ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਰਤ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਹੈ।

ਕਿੱਥੇ ਨੇ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਕਿੱਥੇ ਨੇ, ਦੱਸ ਕੇ ਨਹੀਂ ਗਏ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਤ੍ਰਿਕਾਲਦਰਸ਼ੀ ਓ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪੱਤੇ ਪੱਤੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਓ, ਤੁਸੀਂ ਨਿਗ੍ਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ, ਉਹਨੇ ਨਿਗ੍ਰਾ ਮਾਰੀ, ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ 'ਚ, ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ 'ਚ, ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ 'ਤੇ, ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਵਰਨ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਜਿਥੇ ਭਗਤ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਗ੍ਰਾ ਮਾਰੀ ਕਿਤੇ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਏ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ, ਜਦੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਓਸ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਪਿੱਛੇ ਜਿਥੇ ਤਪੜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਿਛਿਆ, ਓਸ 'ਤੇ ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਭਗਵਾਨ, ਉਥੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਰੂਪ 'ਚ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਸੂਖਸ਼ਮ ਰੂਪ 'ਚ ਨੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਹੇ ਭਗਵਾਨ! ਸਵਰਨ ਮੰਦਰਾਂ 'ਚ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤਰਲੇ ਲੈਂਦੇ ਨੇ, ਧੂਫਾਂ ਜਾਲਦੇ ਨੇ, ਆਰਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਆਹ ਭੁੰਜੇ ਆ ਕੇ ਕਿਉਂ ਬੈਠ ਗਏ?

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਨਾਰਦ! ਸੱਚੀ-ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਦੱਸਾਂ ਤੈਨੂੰ। ਕਹਿੰਦੇ, ਬੈਕੁੰਠ ਮੇਰਾ ਨਿਜ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣਾ ਘਰ ਹੈ ਨਾ -

ਨਿਜ ਘਰ ਮੇਰੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਨਾਰਦ ਮੁਨਿ

ਦਰਸਨ ਸਾਧ ਸੰਗ ਮੇਰੇ ਨਿਜ ਰੂਪ ਹੈ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਜਿਹੜਾ ਮੇਰਾ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਹੈ, ਅਸਲੀ ਘਰ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਾਧੂ -

ਜਹ ਕੀਰਤਨੁ ਤੇਰਾ ਸਾਧੂ ਗਾਵਹਿ

ਤਹ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲਾਗੈ ॥

ਅੰਗ - ੬੧੦

ਓਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਮੇਰਾ ਨਿਜ ਘਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਥੇ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਔ ਕੁਟੰਬ ਸਖਾ

ਸਾਧ ਸੰਗ ਮੇਰੇ ਸੁਤ ਸੁੇਸਟ ਅਨੁਪ ਹੈ।

ਕਬਿੱਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਕਿ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਮਾਂ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਪਿਉ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਕੁਟੰਬ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਆਹ ਬੈਠੇ ਨੇ ਸਾਰੇ। ਜਿਹੜੀ ਆਹ ਸਾਧਸੰਗਤ ਹੈ।

**ਸਾਧ ਸੰਗ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਔ ਕੁਟੰਬ ਸਖਾ
ਸਾਧ ਸੰਗ ਮੇਰੇ ਸੁਤ ਸ੍ਰੇਸਟ ਅਨੂਪ ਹੈ।
ਸਾਧ ਸੰਗ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਪ੍ਰਾਨ ਜੀਵਨ ਮੈ
ਸਾਧ ਸੰਗ ਨਿਜ ਪਦ ਸੇਵਾ ਦੀਪ ਧੂਪ ਹੈ।
ਸਾਧ ਸੰਗ ਰੰਗ ਰਸ ਭੋਗ ਸੁਖ ਸਹਜ ਮੈ
ਸਾਧ ਸੰਗ ਸੋਭਾ ਅਤਿ ਉਪਮਾ ਔ ਉਪ ਹੈ ॥
ਕਬਿੱਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ**

ਸੋ ਉਹਦੀ ਸੰਗਤ ਵਾਸਤੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ ਉਹਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅਮੋਘ ਦਰਸ਼ਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜਿਹੜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇਵਤਾ -

**ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ ਖੋਜਹਿ ਮਹੇਸੁਰ ॥
ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ॥**

ਅੰਗ - ੨੨੩

ਐਸੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨੇ, ਇਹ ਕੋਈ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ (ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ) ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਐਸੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਕਿ ਇਕ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਨਿਜ ਨੈਣ ਮਿਲ ਗਏ, ਨੈਣ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ। ਕੀ ਦੇਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਾਧੂ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦਾ। ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਆ ਗਿਆ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ, ਤੀਸਰਾ ਹੋਰ ਆ ਗਿਆ। ਕੀਰਤਨ ਤਾਂ ਹੋ ਗੀ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖੀ ਗਏ ਕਿ ਕੌਣ ਨੇ ਬੰਦੇ, ਇਹ ਕੌਣ ਆ ਗਏ, ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਲਾਈਨ 'ਚ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਇਹ ਸਾਧੂ ਕੌਣ ਆਏ ਸੀ, ਜਿਹੜੇ ਬੈਠੇ ਸੀ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਸਾਧੂ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਦਿਸੇ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਿਸਦੇ ਸੀ, ਕੋਈ ਵਿਚਾਲੇ ਤਾਂ ਸਾਧੂ ਹੈ ਨਹੀਂ? ਕਹਿੰਦੀ, ਨਾ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਤਿੰਨ ਸਾਧੂ ਬੈਠੇ ਰਹੇ ਨੇ। ਗੱਲ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਏ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹ ਕਹਿਣ ਕਿ ਆਏ ਨੇ। ਅਖੀਰ ਇਹ ਗੱਲ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਕੀ ਹੋਈ ਗੱਲ? ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਚੁੱਪ ਰਹੋ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕਰੀਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਜੇ ਦਿਸ ਗਿਆ ਚੁੱਪ ਰਹੋ। ਫੇਰ ਵੀ ਮੈਂ ਹਠ ਕਰਿਆ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਕੁਛ ਨਿਰਣਾ ਤਾਂ

ਹੋਵੇ ਨਾ, ਕੋਈ ਬਚਨ ਪਤਾ ਲੱਗੇ? ਕੀ ਉਹ ਬੀਬੀ ਗਲਤ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ? ਕਹਿੰਦੇ, ਨਹੀਂ ਉਹ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ।

ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹਦੇ ਨੈਣ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ਤੇ ਉਹਨੇ ਦਿਬਜ ਸੂਰਤਾਂ ਦੇਖ ਲਈਆਂ ਇਥੇ ਦੀਵਾਨ 'ਚ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਤਿੰਨ ਮੁਖੀ ਦੇਵਤੇ, ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕ ਛੱਡ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ, ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ, ਬੈਕੁੰਠ ਛੱਡ ਕੇ, ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਤਾ ਕਾ ਸੰਗੁ ਬਾਛਹਿ ਸੁਰਦੇਵ ॥

ਅਮੋਘ ਦਰਸੁ ਸਫਲ ਜਾ ਕੀ ਸੇਵ ॥

ਅੰਗ - ੨੯੨

ਤੇ ਦਰਸਨ ਅਮੋਘ ਨੇ ਤੇ ਜੋ ਬਚਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਪੂਰਾ। ਸੋ ਇਕ ਐਸੀ ਘਟਨਾ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਥੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀਵਾਨ ਲਾ ਕੇ ਗਏ, ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਅਜੇ ਫਾਰਮ 'ਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਿਆ। ਰਸਤੇ 'ਚ ਜਦੋਂ ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ ਲੰਘਣ ਲੱਗੇ, ਉਥੇ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਓਨੀਂ ਸੀ ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ ਵਾਲੇ। ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ। ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਮਕਾਨ ਚੰਗਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ, ਰਮੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸਾਹੂ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਐਮ.ਪੀ. ਸੀ ਉਹ। ਉਹਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਆ ਰਹੇ ਨੇ, ਤੇਰੀ ਕੋਠੀ 'ਚ ਠਹਿਰਾਉਣੇ ਨੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਮੇਰੇ ਮਹੱਲ 'ਚ, ਖਾਸ ਘਰ 'ਚ ਠਹਿਰਾਓ। ਉਪਰ ਵੱਡਾ ਚੁਬਾਰਾ ਸੀਗਾ, ਉਹਦੇ 'ਚ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਆਸਣ ਲਗਾ ਦਿਤਾ। ਇਥੋਂ ਸਾਝਰੇ ਤੁਰੇ ਸੀ, ਉਥੇ ਜਾ ਰਹੇ। ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਆਪ ਨੇ ਹਾਪੜ ਛਕਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ ਚਲੇ ਗਏ, ਘੰਟੇ ਕੁ ਦੇ ਵਿਚ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਦੋ-ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਆਰਾਮ ਕਰਿਆ, ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਵੱਜੇ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਸਾਹੂ ਸਾਹਿਬ! ਤੇਰੇ ਘਰ ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਆਏ ਨੇ, ਮੰਗ ਲੈ ਕੀ ਮੰਗਣਾ ਹੈ।

ਕਹਿੰਦਾ, “ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ?”

ਕਹਿੰਦੇ, ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਜੇ ਤੈ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਲੈਣੇ,
ਸੇਵਾ ਕਰ ਲੈ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ।**

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਜੇ ਕੇ ਮਾਗੈ ॥

ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗੈ ॥

ਅੰਗ - ੨੯੬

ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲਦੇ ਨੇ -

ਤੀਰਥ ਕੀਏ ਏਕ ਫਲ, ਸੰਤ ਮਿਲੇ ਫਲ ਚਾਰ।

ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ ਫਲ ਅਨੇਕ ਹੈਂ

ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਬੀਚਾਰੁ।

ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ?

ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਓਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਓਸ ਨੇ ਨਿਹਚਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ, ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਛੇਤੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਕੋਲ ਚੱਲੋ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੇਰ ਵੀ ਮਰਿਆਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਕੋਲ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਨਵੇਂ ਵਸਤਰ ਪਹਿਨੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀ ਕਰਿਆ, ਘਾਹ ਮੰਗਾ ਲਿਆ ਬਾਗ ਵਿਚੋਂ, ਰਾਣੀ ਦੇ ਹੱਥ 'ਚ ਵੀ ਫੜਾ ਦਿਤਾ ਘਾਹ। ਆਪ ਵੀ ਫੜ ਲਿਆ 'ਤੇ ਗਲ 'ਚ ਪੱਲੇ ਪਾ ਲਏ। ਗਲ 'ਚ ਪੱਲਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਧੀਨ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਅਹੰਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਓਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ, ਨੈਨੀਤਾਲ, ਭੀਮਤਾਲ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਜਲ ਪਾਣੀ ਆਪ ਨੇ ਛਕ ਲਿਆ ਸੀ। ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਏਸ ਕੋਠੀ ਦਾ ਜੋ ਮਾਲਕ ਹੈ ਉਹ ਕੋਟ ਦੁਆਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ 'ਤੇ ਹੁਣ ਇਥੇ ਐਮ.ਪੀ. ਹੈ ਜਾਂ ਐਮ.ਐਲ.ਏ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਆ ਜਾਣ ਦਿਓ।

ਅੰਦਰ ਭੇਜ ਦਿਤੇ, ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਘਾਹ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਕ-ਇਕ ਤਿਣਕਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੂੰਹ 'ਚ ਪਾ ਲਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਾਹ ਦਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਲੋਕ ਮਰਿਆਦਾ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਨੇ, ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਜਦੋਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿੰਨੀ ਅਧੀਨਗੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੇ ਕੁਛ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਓਸ ਵੇਲੇ ਮੂੰਹ 'ਚ ਘਾਹ ਦੇਖਿਆ, ਹੱਥ 'ਚ ਘਾਹ ਦੇਖਿਆ, ਗਲ 'ਚ ਪੱਲਾ ਦੇਖਿਆ, ਪੱਲੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਰਾਣੀ ਨੇ ਵੀ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨੇ ਤੇ ਉਹਨੇ ਵੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਆਏ ਤੁਸੀਂ? ਦੱਸੋ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਭੁੱਖੇ ਹਾਂ, ਪਿਆਸੇ ਹਾਂ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੋਲ ਆਏ ਹਾਂ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਕਾਹਦੀ ਪਿਆਸ ਹੈ?

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਹਾਰਾਜ! 25 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਲੜਕੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਮੁੜ ਕੇ ਕੋਈ ਉਲਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਕ ਲੜਕੇ ਦੀ ਦਾਤ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਲੇਕਿਨ

ਅਸੀਂ ਮਹਿਮਾ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਏ, ਉਠ ਰਹੇ ਸੀ, ਬੈਠ ਗਏ ਫੇਰ, ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਕਰ ਲਏ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਕੀ ਕਰਿਆ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪੁਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਸਭ ਕੁਛ ਕਰਿਆ ਹੈ। 68 ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਵਿਧੀਪੂਰਵਕ ਦਾਨ ਦਿਤੇ ਨੇ। ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਾਈਆਂ ਨੇ। ਸੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਡਲੀਆਂ ਬੁਲਾ-ਬੁਲਾ ਕੇ ਜਗਰਾਤੇ ਕਰੇ ਨੇ। ਬੇਅੰਤ ਸਾਧੂ ਹਰਿਦੁਆਰ ਤੋਂ, ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਇਥੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਜਗਰਾਤੇ ਕੀਤੇ ਨੇ। ਕਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਅਸੀਂ ਭੰਡਾਰੇ ਕਰੇ ਨੇ ਪਰ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਮੁਰਾਦ ਕਿਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਭਜਨ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਓ? ਕਹਿੰਦੇ, ਹਾਂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਰਨੀ ਦੱਸੀ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਵਿਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਕੀਹਨੂੰ ਧੋਅ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੂੰ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸਾਧੂ ਸਾਹਿਬ! ਗੱਲ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਓ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਕਰ ਲਓ।

ਕਹਿੰਦਾ ਕੀ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਫਕੀਰ ਦੀ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਦੁਆ, ਮੰਨਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮਾਲਕ ਨੇ ਤੇ ਤੂੰ ਐਉਂ ਕਰ ਬਾਕੀ ਸਮਾਨ ਇਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਰੱਖ, ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਟੱਲੀਆਂ ਖੜਕਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਭੋਗ ਲਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਲਵਾਈ ਜਾ ਤੇ ਇਕ ਬਦਲੀ ਕਰ ਲੈ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਰੱਖ ਦੇ ਤੇ ਤੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਾ ਜਾਣੀ, ਜੇ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਿਹਚਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਮੰਗ ਲਈ। ਓਸ ਵੇਲੇ ਉਹਨੇ ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਕਰਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਦੱਸਿਆ ਉਸ ਨੇ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਲਿਆਂਦੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੀ ਪਾਸੇ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰੱਖ ਦਿਤੀ ਤੇ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਨਾਲ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਪੂਰੇ ਦਸ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ, 25 ਸਾਲ ਤੋਂ ਕੋਈ ਉਲਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਹੀ। ਫੇਰ ਉਹਨੇ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ ਰਹਿਣਗੇ, ਮੇਰੀ ਕੋਠੀ 'ਚ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ ਤੇ ਮੈਂ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂਗਾ। ਬੜੇ ਦੀਵਾਨ ਲਵਾਏ ਉਹਨੇ ਬੁਲਾ-ਬੁਲਾ ਕੇ। ਸੋ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ -

ਤਾ ਕਾ ਸੰਗੁ ਬਾਛਹਿ ਸੁਰਦੇਵ ॥

ਅਮੇਘ ਦਰਸੁ ਸਫਲ ਜਾ ਕੀ ਸੇਵ ॥

ਅੰਗ - ੩੯੨

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਥੋਂ ਭੇਜਿਆ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ, ਬਚਨ ਕਰਿਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ। ਮੈਂ ਤੇ ਬੀਬੀ ਜੀ (ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ) ਤੁਹਾਡੇ, ਦੋਵੇਂ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਸਮਾਧੀ 'ਚ ਬੈਠੇ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੋਝੀ ਦੇਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਐਨਾ ਘਰ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਹੋਰ ਹੈ, ਜੇ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਲਾਂਭੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਸਹਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ। ਇਕ ਪਾਵੇ ਕੋਲ ਮੈਂ ਬਹਿ ਗਿਆ, ਇਕ ਕੋਲ ਇਹ ਬਹਿ ਗਏ। ਐਸਾ ਬੈਰਾਗ ਚਲਿਆ, ਨਾ ਮੇਰੇ ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਹੋਣ, ਨਾ ਇਹਦੇ। ਜਦੋਂ ਹਉਕੇ ਜਿਹੇ ਸੁਣੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹ ਲਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਭਜਨ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਬੋਲ ਪਏ, ਇਹੀ ਕਰਨ ਬਚਨ ਕਿ ਦਾਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਮਾਇਆ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਆਮਦਨ ਇਹਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਕੋਈ। ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੋਈ ਤੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਜਿੰਨਾ ਖਰਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਅਸੀਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲਈ ਜਾਣਾ, ਸਾਲ ਭਰ 'ਚ ਮੌੜ ਦੇਣਾ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੁੜ ਜਾਣਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋਲ ਫੇਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਦੇਣੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਦੀਵਾਨ ਦਿਓ। ਉਸ ਦਿਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਅੱਛਾ ਅਸੀਂ ਆਵਾਂਗੇ। ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਤਾ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਉਸ ਦਿਨ ਹੀ ਆ ਜਾਣਾ। ਅਜੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਸਭ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਜਵਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ। ਉਸੇ ਵਕਤ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਚੰਗਾ ਅਸੀਂ ਆਵਾਂਗੇ। ਜਦੋਂ ਪਟਿਆਲੇ ਸੀ ਮੈਂ ਉਥੇ ਵੀ, ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਥੇ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਥੇ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਮੰਗਦੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਹਨੇ ਕਦੇ ਮੰਗੀ। ਸਿਰਫ ਇਕ ਗੱਲ ਤੁਹਾਡੇ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਮੰਗੀ ਸੀ ਉਹ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚਾ ਵੱਡਾ ਇੰਜਨੀਅਰ ਕਾਲਜ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਪੈਸਾ ਵਗੈਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਇੰਜਨੀਅਰ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਖਰਚ ਬੋਝਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਕਿ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਖਰਚਾ ਆਏਗਾ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਖਰਚਾ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਲੈ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸਾਲ ਬਚ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗਾ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਕਿ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਥੋਂ ਬਚ ਜਾਏਗਾ ਸਾਨੂੰ। ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਤਨਖਾਹ ਵੀ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੀ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਸੀ, ਬਈ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ

ਬਾਅਦ ਆਪ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿ ਇਹ ਦੱਸ-ਬਾਰੂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ, ਮੰਗਦੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕਹਿੰਦੇ ਦਾਨ ਦੇਣ 'ਤੇ ਕੀ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਮਾਇਆ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜ। ਕਹਿੰਦੇ, ਨਹੀਂ ਉਭਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਚਨ ਹੋ ਗਿਆ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕਿ ਉਭਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਭਲ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗ ਜਾਏਗੀ? ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੂੰ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਦੇ, ਇਹ ਕੰਮ ਤੇਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਫਾਰਮ ਜਾਹ, ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਨਾਮ ਜਪੀਂ, ਜਪਾਈਂ, ਨਾਲੇ ਖੇਤੀ ਕਰ ਜਾ ਕੇ। ਜੇ ਤੂੰ ਨਾ ਗਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਕਿਆਰਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੇਣਾ। ਆਹ ਵੀ ਨਾਲ ਕਹਿ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਸਤਿ ਬਚਨ, ਸਰਵਿਸ ਮੇਰੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਉਹ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੀ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ, ਛੱਡ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਤੂੰ ਕੀ ਕਰਨੀਆਂ ਨੇ, ਤੂੰ ਜਾਹ।

ਮੈਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ, ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਖੇਤੀ ਵੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ? ਕਹਿੰਦੇ, ਖੇਤੀ? ਸੋਨਾ ਉਗਲੇਗੀ ਤੇਰੀ ਧਰਤੀ। ਇਹ ਬੀਬੀ ਜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਦੁੱਧ ਵੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਸਾਡੇ? ਕਹਿੰਦੇ, ਬੀਬੀ! ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਦੁੱਧ ਸਾਂਭਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਐਨਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਉਥੇ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਭ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਨੇ ਵਾਢਾ ਧਰ ਕੇ, ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਸੰਗਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਸਾਂਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ਐਨੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਜਾਹ ਤੂੰ।

ਤਿੰਨ ਬਚਨ ਲਗਾਤਾਰ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹੋਏਗਾ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਥੇ ਗਿਆ, ਕਦੇ ਮੈਂ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖਿਆ। ਇਕ ਲੱਖ ਦੇ ਧਾਨ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਏ, ਇਕ ਲੱਖ ਦੀ ਮੇਰੀ ਕਣਕ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਈ। ਪੈਸਾ ਹੀ ਪੈਸਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੁਕਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਲੋਕ ਕਹਿਣ ਕਿ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਸਲ ਇਹਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਕੁਇੰਟਲ ਧਾਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰੇ, ਸਾਢੇ ਅੱਠ ਸੌ ਕੁਇੰਟਲ ਕਣਕ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰੇ। ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਬਚਨ ਹੈ ਨਾ ਉਹਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਉਹ ਕਦੇ ਅਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ -

ਜੋ ਆਇਆ ਸੋ ਚਲਸੀ

ਸਭੁ ਕੋਈ ਆਈ ਵਾਰੀਐ॥

ਅੰਗ - ੪੭੪

ਵਾਰੀ ਆਈ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਆਪ ਨੇ ਰਾਤ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਭਾਈ, ਦੀਵਾਨ ਤੁਹਾਡੇ ਪੰਡਾਲ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਐਉਂ ਕਹਿ ਦਿਤਾ? ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੁੜ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ। ਬੜੇ ਪਛਤਾਉਂਦੇ

ਨੇ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਬਚਨ ਸੰਭਾਲ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬਚਨ ਹੋ ਕੀ ਗਿਆ। ਦੇਖਦੇ-ਦੇਖਦੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਏ।

ਧਾਰਨਾ - ਬਖਸ਼ੀ ਮਾਲਕਾ

ਟਹਿਲ ਆਪਣੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ।

ਕਰ ਜੋੜਿ ਨਾਨਕੁ ਕਰੇ ਅਰਦਾਸਿ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨
੩੯੨

ਦੇਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਅਸੀਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕਾਹਦੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ?

ਮੋਹਿ ਸੰਤਹ ਟਹਲ ਦੀਜੈ ਗੁਣਤਾਸਿ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੨

ਜੇ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਦਇਆਲ ਹੋਏ ਓ, ਹੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਗੁਣਤਾਸ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਟਹਲ ਦਿਓ। ਸੋ ਜੋ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਠੀਕ ਹੈ ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਦੇਖਣ ਵਾਸਤੇ, ਸਾਨੂੰ ਕਾਲ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਏਗਾ, ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਏਗਾ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਏਗਾ, ਲੇਕਿਨ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ -

ਧਾਰਨਾ - ਸੰਤ ਤੁਮਾਰੇ ਤੁਮਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ

ਤਿਨ ਕਉ ਕਾਲ ਨ ਖਾਤੇ।

ਸੰਤ ਤੁਮਾਰੇ ਤੁਮਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ
ਤਿਨ ਕਉ ਕਾਲ ਨ ਖਾਤੇ ॥
ਰੰਗਿ ਤੁਮਾਰੈ ਲਾਲ ਭਏ ਹੈ
ਰਾਮ ਨਾਮ ਰਸਿ ਮਾਤੇ ॥ ਅੰਗ - ੫੩੦

ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਕਾਲ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

**ਧਾਰਨਾ - ਉਥੇ ਕਾਲ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋਵੇ,
ਜਿਥੇ ਸਾਧੂ ਆਨ ਵਸਦੇ।**

ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਇਕ ਖਾਸ ਥਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਨਿਹਚਲ ਘਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਹਚਲ ਥਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, 'ਸੋ ਘਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਘਰੁ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਦੀਆ ॥ ਅੰਗ - ੧੮੬

ਸਭਿ ਸਖੀਆ ਪੰਚੇ ਮਿਲੇ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸੁ ॥
ਸਬਦੁ ਖੋਜਿ ਇਹੁ ਘਰੁ ਲਹੈ
ਨਾਨਕੁ ਤਾ ਕਾ ਦਾਸੁ ॥ ਅੰਗ - ੧੨੯੧

ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਜ ਘਰ ਦਾ ਵਾਸਾ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦਸਦੇ ਨੇ-

ਸਹਜ ਸਿਫਤਿ ਭਗਤਿ ਤਤੁ ਗਿਆਨਾ ॥
ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਨਿਹਚਲੁ ਸਚੁ ਥਾਨਾ॥ ਅੰਗ - ੨੩੭

ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਦਾ ਥਾਨ ਹੈ, ਫੇਰ ਉਹ ਨਿਹਚਲ ਥਾਨ ਹੈ।

ਤਹਾ ਸੰਗਤਿ ਸਾਧ ਗੁਣ ਰਸੈ ॥

ਅਨਭਉ ਨਗਰੁ ਤਹਾ ਸਦ ਵਸੈ ॥ ਅੰਗ - ੨੩੭

ਇਸ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਨਭਵ ਨਗਰ ਹੈ।

ਤਹ ਭਉ ਭਰਮਾ ਸੋਗੁ ਨ ਚਿੰਤਾ ॥

ਅੰਗ - ੨੩੭

ਉਥੇ ਮੌਤ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੌਤ ਦੀ ਹੱਦ ਕਿੱਥੇ ਤੱਕ ਹੈ? ਆਹ ਜਿੰਨਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਮੌਤ ਦੀ ਬਿਰਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਕ ਹੋਰ ਜਗਤ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਸੂਖਸ਼ਮ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ super matter ਦਾ ਜਗਤ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਨੇ। ਗਿਆਰ੍ਹਾਂ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਹੈਗਾ, ਉਥੇ ਤੱਕ ਕਾਲ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਥੇ ਸਾਧੂ ਵਸਦੇ ਨੇ ਉਥੇ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀ।

ਤਹ ਭਉ ਭਰਮਾ ਸੋਗੁ ਨ ਚਿੰਤਾ ॥

ਆਵਣੁ ਜਾਵਣੁ ਮਿਰਤੁ ਨ ਹੋਤਾ ॥

ਤਹ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਅਨਹਤ ਆਖਾਰੇ ॥

ਭਗਤ ਵਸਹਿ ਕੀਰਤਨ ਆਧਾਰੇ ॥ ੭ ॥

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰੁ ॥

ਕਉਣੁ ਕਰੈ ਤਾ ਕਾ ਬੀਚਾਰੁ ॥

ਅੰਗ- ੨੩੭

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਸਚਖੰਡ ਕਿਹਾ ਹੈ -

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰੈ ॥

ਨਿਹਚਲ ਥਾਨੁ ਸਾਧਸੰਗਿ ਤਰੈ ॥

ਅੰਗ- ੨੩੭

ਹਰੀ ਦੇ ਜਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੰਤ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਉਥੇ।

ਤਹ ਸਹਜ ਅਖਾਰੇ ਅਨੇਕ ਅਨੰਤਾ ॥

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਸੰਗੀ ਸੰਤਾ ॥ ੩ ॥

ਹਰਖ ਅਨੰਤ ਸੋਗ ਨਹੀ ਬੀਆ ॥

ਸੋ ਘਰੁ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਦੀਆ॥

ਅੰਗ - ੧੮੬

ਜਿਥੇ ਨਾ ਕੋਈ ਕਮੀ ਹੈ, ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੋ ਐਸੇ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਐਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚਲੇ ਗਏ ਲੇਕਿਨ ਜਾਂਦੇ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਨਿਹਚਾ ਹੈਗਾ ਕਿ ਉਹ ਜਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਆਮ ਫੁਰਮਾਨ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਆਏ ਓ, ਸੰਸਾਰ ਹੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਹਾਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਐਸੀ ਕਰਨੀ ਕਰਕੇ ਜਾਓ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਸਦੇ ਜਾਵੋਂ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਰੋਵੇ। ਸੰਸਾਰ ਯਾਦ ਕਰ-ਕਰ ਕੇ ਰੋਵੇ, ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕਰਨੀ ਕਰ ਚਲੋ-

ਕਬੀਰ ਜਾ ਤੂ ਜਨਮਿਆ ਜਗਤ ਮਹਿ

ਜਗ ਹਸੈ ਤੂ ਰੋਇ।

ਐਸੀ ਕਰਨੀ ਕਰ ਚਲਹੁ ਪਿਆਰੇ

ਤੂ ਹਸਹਿ ਜਗ ਰੋਇ।

**ਕਬੀਰ ਜੈਸੀ ਉਪਜੀ ਪੇਡ ਤੇ ਜਉ ਤੈਸੀ ਨਿਬਹੈ ਓੜਿ ॥
ਹੀਰਾ ਕਿਸ ਕਾ ਬਾਪੁਰਾ ਪੁਜਹਿ ਨ ਰਤਨ ਕਰੋੜਿ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੭੨

ਕਰੋੜਾਂ ਰਤਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਉਸ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਅੱਗੇ ਜਿਹੜਾ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ 'ਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਸੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਲੈ ਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਸੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਆਪਾਂ ਬੈਠੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਬਾਣੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਕਾਂ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਆਪਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੀ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤੁਕ-ਤੁਕ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵਨ ਸੀ।

ਸੋ ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਮਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਹਰੇਕ ਥਾਂ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ, ਹਰ ਥਾਂ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਇਥੇ ਹੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੈ।

(*****)

ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੇਨਤੀਆਂ

1. ਰਿਨੂਅਲ ਦਾ ਚੰਦਾ ਭੇਜਣ ਲਈ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਨੰਬਰ ਅਤੇ ਰਿਨੂਅਲ ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਚੰਦਾ ਰਿਨੂਅਲ ਲਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਵੀਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਈ ਹੈ।
2. ਜੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਲਈ ਚੰਦਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨਾ ਪੁਜਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਰਕਮ ਦਾ ਰਸੀਦ ਨੰਬਰ ਆਦਿ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੇ।
3. 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਛਪੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦੀ ਵਿਚ ਨਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਆਪ ਪੁਰਾਣੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨਹੀਂ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਤਰਣ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਵਾਪਿਸ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ।

ਪੁਸਤਕ ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਕਈ ਸਾਲ ਤੋਂ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ ਛਪ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਲੜੀ ਵੀ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਖਰੀ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨਦੀ ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਥਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਖੇ ਪੰਜ ਭੋਤਿਕ ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਇਕ-ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਰਮਜ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਰੂਪਮਾਨਤਾ ਹੁੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗੀ-

**ਕਬੀਰ ਜਿਸ ਮਰਨੇ ਤੇ ਜਗੁ ਡਰੈ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਆਨੰਦੁ ॥
ਮਰਨੇ ਹੀ ਤੇ ਪਾਈਐ ਪੁਰਨੁ ਪਰਮਾਨੰਦੁ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੬੫

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਸਰੂਪ ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਵੀ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨਾਏ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਲੇਖ ਹਥਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਦਾਰਾ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦਾ ਇਹ ਉਪਰਾਲਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮਹੀਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ, ਗੁਰਗੱਦੀ ਪੁਰਬ ਤੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਦਿਵਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਛਾਪਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਅਦਾਰਾ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੀ ਸਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਬਾਰਹ-ਮਾਹਾ ਵਿਚ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਘਾਲਣਾ ਕਮਾਈਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਅਦਾਰੇ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹੀ ਅਰਦਾਸ ਤੇ ਤਾਂਘ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਸਭ ਜਗਿਆਸੂ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰ ਦੀ ਬਡੋਤਰੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਖੇੜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ। ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਸਦਕਾ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਬਲ ਬੁਧਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ।

ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਬਾਨੀ ਪਿਆਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ (ਮਾਤਾ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ) ਦਾ 100 ਸਾਲਾ ਜਨਮ ਦਿਵਸ, ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਟਰੱਸਟ ਵਲੋਂ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨਾਲ 8 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਖੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਵਿ.ਗੁ.ਮਿਸ਼ਨ।

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਜੁਲਾਈ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ-29)

ਸੋ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਨਰਪਤਿ ਏਕ ਸਿੰਘਾਸਨ ਸੋਇਆ।
ਸੁਪਨੇ ਭਇਆ ਭੇਖਾਰੀ ।

ਨਰਪਤਿ ਏਕੁ ਸਿੰਘਾਸਨਿ ਸੋਇਆ ਸੁਪਨੇ ਭਇਆ ਭਿਖਾਰੀ॥
ਅੰਗ- ੬੫੭

ਰਾਜਾ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਗਰਮੀ ਦਾ ਮਹੀਨਾ,
ਖਸ-ਖਸ ਦੀਆਂ ਡਾਟਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਠੰਢ ਹੋਈ-
ਹੋਈ ਹੈ ਅੰਦਰ। ਬਹੁਤ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਾ ਕੇ
ਹਵਾ ਠੰਢੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਸ਼ੇਰਾ ਵਗੈਰਾ ਪਾ ਕੇ। ਉਥੇ
ਅੱਖ ਲੱਗ ਗਈ, ਅੱਖ ਲਗਦੇ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਸੁਪਨਾ
ਦੇਖਿਆ, ਸੁਪਨੇ 'ਚ ਭਿਖਾਰੀ ਬਣ ਗਿਆ।

ਅਛਤ ਰਾਜ ਬਿਛੁਰਤ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸੋ ਗਤਿ ਭਈ ਹਮਾਰੀ॥
ਅੰਗ - ੬੫੮

ਰਾਜ ਉਹਦਾ ਵਿਛੜ ਗਿਆ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹੈ।
ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਐਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਸਾਡੀ ਓਹੀ ਗਤੀ ਹੋ ਰਹੀ
ਹੈ। ਜੋ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਸੁਪਨੇ 'ਚ ਭੁੱਲ ਗਿਆ-
ਜਿਉ ਸੁਪਨੈ ਨਿਸਿ ਭੁਲੀਐ ਜਬ ਲਗਿ ਨਿਦਾ ਹੋਇ ॥

ਅੰਗ- ੬੩

ਸੁਪਨੇ 'ਚ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ
ਮੈਂ ਫਲਾਣਾ। ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਸਰ੍ਹਾਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ,
ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੁਪਨਾ ਆ ਜਾਂਦੈ ਤੇ ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਚੀਜ਼
ਲੈਣੀ, ਸੁਪਨੇ 'ਚ ਪੈਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ
ਸਰ੍ਹਾਣੇ ਰੱਖਿਆ ਪਿਆ। ਪਤੈ ਉਹਨੂੰ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਰ੍ਹਾਣੇ
ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਪਿਆ, ਮੈਂ ਲੈ ਲਵਾਂ? ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਹੋਰ
ਹੈ ਔਹ ਦੁਨੀਆਂ ਹੋਰ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਆਹੀ
ਹਾਲ ਸਾਡਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਏ, ਆਤਮ
ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ ਤੇ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਹੱਥ ਦੀ ਦੇਹ ਅਸੀਂ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸੋ ਇਹ
ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਜਾਗਿਆ ਤੇ ਜਾਗ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਹਾਲਤਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
ਆ ਗਈਆਂ ਤੇ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਐਸਾ ਨੁਕਸ
ਪਿਆ ਉਹਦੇ, ਉੱਠ ਕੇ ਘੋੜੇ 'ਤੇ ਬਹਿ ਗਿਆ, ਦਰਬਾਰ
ਬਰਖਾਸਤ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਸੁਪਨੇ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਖਣ
ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਇੱਟਾਂ ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ
ਪਈਆਂ ਨੇ, ਖੂਨ ਵੀ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਐ ਜਿੱਥੇ ਬੈਠਾ ਸੀ,
ਸ਼ੇਤਰ ਵੀ ਚਲ ਰਿਹੈ। ਹੁਣ ਪੱਕਾ ਭਰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ

ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਅਵਸਥਾ
'ਚ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਬੈਠਾਂ, ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮੰਗਦਾ
ਫਿਰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਸੱਚਾ ਹੈ। ਉਹ ਡਰਦਾ ਮਾਰਾ ਕਿਸੇ
ਨੂੰ ਦਸਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਬੜੀ ਹੋਈਗੀ।

ਅਸ਼ਟਾਵਕਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਰਿਸ਼ੀ-ਮੁਨੀਓਂ! ਇਸ
ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਕ ਭਿਆਨਕ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਹ
ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਗੁਪਤ ਸਵਾਲ ਕਰਦੈ ਕਿ 'ਇਹ
ਸੱਚਾ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚਾ।' ਕਹਿੰਦੇ, ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ
ਵੀ ਝੂਠਾ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਝੂਠਾ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵਨ ਹੈ
ਇਹ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਕ ਸੰਤ ਨੇ ਪੁਛਿਆ,
ਮਜਨੂੰ ਕੇ ਟਿੱਲੇ, ਜਿਹੜਾ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚੇ
ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਸੁਪਨੇ
ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਿਹੈਂ। ਇਕ ਸੁਪਨਾ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਵਿਚੀਂ ਤੂੰ
ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਿਹੈਂ। ਇਕ ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ
ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਉਂਦੈ, ਲੇਕਿਨ ਆਹ
ਜਿਹੜਾ ਸੁਪਨਾ ਹੈ, ਕੀ ਇਹ ਸਤਿ ਬਾਤ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ
ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਜੈਸਾ ਸੁਪਨਾ ਰੈਨਿ ਕਾ,
ਤੈਸਾ ਸੰਸਾਰ।

ਜੈਸਾ ਸੁਪਨਾ ਰੈਨਿ ਕਾ ਤੈਸਾ ਸੰਸਾਰ ॥ ਅੰਗ- ੮੦੮

ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸੰਤ ਜੀ, ਦੇਖੋ!
ਆਟਾ ਸੌਰ ਉਹ ਵੀ ਖਾਧਾ ਜਾਣੈ। ਆਟਾ ਦਸ ਕੁਇੰਟਲ
ਉਹ ਵੀ ਖਾਧਾ ਜਾਣੈ। ਇਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਸੁਪਨਾ ਜਿਹੜੇ ਇਕ
ਰਾਤ ਦਾ ਹੁੰਦੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹੁੰਦੈ। ਉਸ ਤੋਂ
ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਭੈਣ, ਨਾ ਕੋਈ ਭਰਾ,
ਨਾ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਨਾ ਕੋਈ ਬੇਗਾਨਾ, ਨਾ ਕੋਈ ਹਕੂਮਤ,
ਨਾ ਗਰੀਬੀ ਨਾ ਅਮੀਰੀ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ
ਕਰਦਾ। ਇਸ ਸੁਪਨੇ 'ਚੋਂ ਜਾਗ ਕੇ ਜਦੋਂ ਆਤਮ ਸਥਿਤੀ
'ਚ ਜਾਂਦੈ, ਉਥੇ ਦੁਨੀਆਂ ਹੀ ਹੋਰ ਹੈ, ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਹੋਰ ਨੇ-

ਸੁਪਨੇ ਸੇਤੀ ਚਿਤੁ ਮੁਰਖਿ ਲਾਇਆ ॥

ਬਿਸਰੇ ਰਾਜ ਰਸ ਭੋਗ ਜਾਗਤ ਭਖਲਾਇਆ ॥

ਅੰਗ- ੨੦੭

ਕਹਿੰਦੇ, ਮੂਰਖ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਨਾਲ ਚਿੱਤ
ਲਾ ਕੇ ਬੈਠੇ। ਜਦੋਂ ਜਾਗਿਆ ਤੇ ਨਾ ਰਾਜ ਰਿਹਾ ਨਾ,
ਕੁਛ ਹੋਰ ਰਿਹਾ। ਯਾਦਦਾਸਤ ਰਹਿ ਗਈ -

ਆਰਜਾ ਗਈ ਵਿਹਾਇ ਧੰਧੈ ਧਾਇਆ ॥

ਪੂਰਨ ਭਏ ਨ ਕਾਮ ਮੋਹਿਆ ਮਾਇਆ ॥
ਕਿਆ ਵੇਚਾਰਾ ਜੰਤੁ ਜਾ ਆਪਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥

ਅੰਗ - ੨੦੭

ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਵੀ ਸੁਪਨੇ ਸੰਤ ਜੀ, ਇਹ ਵੱਡਾ ਸੁਪਨੇ ਉਹ ਛੋਟਾ ਸੁਪਨੇ। ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਰਾਜ ਹੈ, ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਰੂਲ ਨੇ ਉਹ ਸੁਪਨੇ 'ਚ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਸੁਪਨਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਸੁਖਦਾਈ ਰਹਿੰਦੇ। ਜਿਹੜਾ ਅਸਲੀ ਤੱਤ ਹੈ ਉਹ ਸੁਪਨੇ ਤੋਂ ਉਪਰਲੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਿਆ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਸੁਪਨਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਜਿਹੜਾ ਲੰਬਾ ਗਿਆ ਉਹ ਵੀ ਸੁਪਨਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਜਿਹਦੇ 'ਚੋਂ ਜਾ ਰਿਹੈਂ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਦੈ। ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ ਉਹ ਰੈਣ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਸੀ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ੋ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹੋਂ ਤੇ ਮੈਂ ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੈ ਕਿ ਰਾਜਨ! ਜੇ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭੋਗਣਾ ਪੈਣਾ, ਤੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦਸ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਨਿਗੁਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦੁੱਖ ਭੋਗਣੇ ਪਏ, ਪਰ ਤੂੰ ਸੰਤ ਸੇਵੀ ਸੀ। ਇਕ ਗੱਲ ਮੇਰੀ ਸੁਣ ਲੈ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਣਾ ਵਰਤਣਾ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਸੰਤ ਸੇਵੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਤੇਰਾ ਇਕ ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਦੁਖ ਕਟਾ ਦਿਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਇਕ ਜਨਮ ਦੇ ਵਿਚ, ਅਰ ਇਸ ਜਨਮ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੱਠ ਕਰਿਆ ਸੀ ਤੂੰ। ਯਾਦ ਹੈ ਨਾ ਤੇਰੇ?

ਕਹਿੰਦਾ, ਹਾਂ, ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਇਆ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਰਾਜਨ! ਮਾਇਆ ਬੜੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ, ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਬੰਦਾ ਜਦ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਉਹਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨੇ ਜਿਹੜਾ ਮੈਨੂੰ ਘੋੜੇ ਦੀ ਰਕਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਪੈਰ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੈਰ ਪਾਉਣ ਤਕ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜ ਜਾਂ ਚਾਰ ਸੈਕਿੰਡ ਦੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਕਰਾ ਦੇਵੇ। ਸਾਰੇ ਮਹਾਤਮਾ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ।

ਚੰਦਨ ਦੀ ਚੌਂਕੀ ਡਾਹ ਦਿਤੀ ਗਈ ਕਿ ਆਓ ਉਠੋ, ਇਸ ਚੌਂਕੀ ਉਪਰ ਆ ਕੇ ਬੈਠੋ, ਜਿਹੜਾ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਬਿਰਾਜੇ। ਸਾਰੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਦੇਖੋ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੈਸੀ ਗੱਲ ਸੁੱਤੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਐਸੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਅੱਖ ਦੇ

ਫੁਨਕਾਰੇ 'ਚ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਤੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਪਾਪ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਕੱਢਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਅੰਤਸਕਰਣ ਨਿਰਮਲ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਉਹ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦੈ। ਮਨ ਰਾਹੀਂ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੈ, ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਦੇ ਉਤੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੈ ਸਰੀਰ ਦੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਵੇਕ ਮੰਡਲ ਆਉਂਦੈ, ਫੇਰ ਪਾਤਰ ਦੇਖ ਕੇ ਮਹਾਤਮਾ ਉਹਨੂੰ ਗਿਆਨ ਕਰਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਜੇ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਗਲਾ ਜਨਮ ਉਹਨੂੰ ਫੇਰ ਮਿਲਦੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਹੀਂ ਕਰੀ।

ਪਰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੈ ਕਿ ਅੱਖ ਦੇ ਫੇਰ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਗਿਆਨ ਕਰਾ ਦੇਵੇ। ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇ, ਮੈਨੂੰ ਗਿਆਨ ਕਰਾਵੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸ਼ਿਸ਼ ਬਣਾ ਲਵੇ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਸ਼ਟਾਵਕਰ ਫੇਰ ਉਠਿਆ, ਜਾ ਕੇ ਚੌਂਕੀ ਵਲ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਵਧਿਆ, ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਬਾਲ ਰਿਸ਼ੀ! ਇਹ ਚੌਂਕੀ ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੈਨੂੰ ਗਿਆਨ ਕਰਾ ਦੇਵੇ, ਐਨੀ ਦੇਰ 'ਚ, ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲਓ ਪਹਿਲਾਂ।

ਕਹਿੰਦਾ, ਹਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਹੀ ਆਇਆ ਹਾਂ ਮੈਂ। ਘੋੜਾ ਮੰਗਾ ਕਹਿੰਦੇ। ਘੋੜਾ ਮੰਗਾ ਲਿਆ, ਰਕਾਬ 'ਚ ਪੈਰ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਇਹ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ ਬੱਚਾ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਚੜ੍ਹਨ ਲੱਗਿਆਂ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੈ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਬਿਲਕੁਲ। ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਿਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਣੈ, ਇਕ ਦੋ ਸਕਿੰਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਤੈਨੂੰ ਹੋ ਜਾਣੈ ਗਿਆਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਜੰਗਲ ਵਲ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਏਂ ਜਾਂ ਕੀ ਕਰੇਂ, ਕੀ ਨਾ ਕਰੇਂ। ਗੁਰੂ ਦਖਸ਼ਣਾ ਤੇਰੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰਹਿ ਜਾਏਗੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਦਖਸ਼ਣਾ ਦੇਹ।

ਕਹਿੰਦਾ, ਹਾਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਗੱਲ ਮੈਂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਦੱਸੋ ਕੀ ਦੱਖਸ਼ਣਾ ਦੇਵਾਂ? ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਦਖਸ਼ਣਾ ਲਓ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਰਾਜਨ! ਜੇ ਕੁਛ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ ਉਹ ਦੇ ਦੇ ਸਾਨੂੰ। ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਰਾਜ ਵੀ ਹੈ, ਧਨ ਵੀ ਹੈ, ਖਜ਼ਾਨੇ ਵੀ ਨੇ, ਸਰੀਰ ਵੀ ਹੈ। ਸੋਚ 'ਚ ਪੈ ਗਿਆ।

'ਚਲਦਾ.....!'

ਸੰਤੁ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਧਰਮ ਕੀ ਪਉੜੀ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਮਨਿ ਚਾਉ ਭਇਆ ਪ੍ਰਭ ਆਗਮੁ ਸੁਣਿਆ ॥
 ਹਰਿ ਮੰਗਲੁ ਗਾਉ ਸਖੀ ਗ੍ਰਿਹੁ ਮੰਦਰੁ ਬਣਿਆ ॥
 ਹਰਿ ਗਾਉ ਮੰਗਲੁ ਨਿਤ ਸਖੀਏ ਸੋਗੁ ਦੁਖੁ ਨ ਵਿਆਪਏ ॥
 ਗੁਰ ਚਰਨ ਲਾਗੇ ਦਿਨ ਸਭਾਗੇ ਆਪਣਾ ਪਿਰੁ ਜਾਪਏ ॥
 ਅਨਹਤ ਬਾਣੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਜਾਣੀ
 ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਦੁਖ ਭੋਗੋ ॥
 ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ਮਿਲਿਆ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਜੋਗੋ ॥
 ਅੰਗ- ੯੨੨

ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀਓ! ਖਿਆਲ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕੀਏ, ਚਿੱਤ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰੀਏ ਇਕਾਗਰ। ਰਸਨਾ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਜੀ 'ਸਤਿਨਾਮੁ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।' ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਅਪਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਗਮਨ ਦਿਵਸ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ਦੀਵਾਨ ਸਜੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਲ ਬੜੇ ਪਿਆਰੇ ਪਲ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਵਿਚ ਬਤੀਤ ਹੋਏ। ਉਹ ਮਨਮੋਹਣੀ ਮੂਰਤ, ਉਹ ਪਿਆਰੀ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ, ਕੋਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਲੈ ਲਓ, ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਪੂਰੇ -

ਰਾਜ ਮਹਿ ਰਾਜੁ ਜੋਗ ਮਹਿ ਜੋਗੀ ॥
 ਤਪ ਮਹਿ ਤਪੀਸਰੁ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਮਹਿ ਭੋਗੀ ॥
 ਧਿਆਇ ਧਿਆਇ ਭਗਤਹ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥
 ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਪੁਰਖ ਕਾ ਕਿਨੈ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥
 ਅੰਗ - ੨੮੪

ਐਸੇ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਬਾਬਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕੋਲ ਅਸੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਇਸ਼ਟ ਹਨ, ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡਪਾਠ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ-
 ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ ॥
 ਗੁਰੁ ਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ ਪਰਤਪਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ॥
 ਅੰਗ- ੯੮੨

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਹੀ ਨਿਸਤਾਰਾ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਫੇਰ ਹੋਰ ਕੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜਿੱਥੇ ਚਰਨ ਪੈ ਜਾਣ। ਉਹ ਧਰਤੀ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ-

ਜਿਥੈ ਬੈਸਨਿ ਸਾਧ ਜਨ ਸੋ ਥਾਨੁ ਸੁਹੰਦਾ ॥ ਅੰਗ - ੩੧੯

ਜਿੱਥੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਨਹੀਂ ਪਏ ਉਹ ਧਰਤੀ

ਕੀ ਉਹ ਤਾਂ ਮਸਾਣ ਵਾਂਗੂੰ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਜਿੰਨ ਭੂਤ ਵਸਦੇ ਹਨ-

ਕਬੀਰ ਜਾ ਘਰ ਸਾਧ ਨ ਸੇਵੀਅਹਿ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਨਾਹਿ ॥
 ਤੇ ਘਰ ਮਰਹਟ ਸਾਰਖੇ ਭੂਤ ਬਸਹਿ ਤਿਨ ਮਾਹਿ ॥
 ਅੰਗ - ੧੩੭੪

ਕਲੀ ਅੰਦਰਿ ਨਾਨਕਾ ਜਿੰਨਾਂ ਦਾ ਅਉਤਾਰੁ ॥
 ਪੁਤੁ ਜਿਨ੍ਹਰਾ ਧੀਅ ਜਿੰਨ੍ਹਰੀ ਜੋਰੁ ਜਿੰਨਾ ਦਾ ਸਿਕਦਾਰੁ ॥
 ਅੰਗ- ੫੫੯

ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮੀਨਾਰ, ਮਹਿਲ, ਕੋਠੀਆਂ, ਉਹ ਕਿਸ ਕੰਮ ਹਨ। ਉਹ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਉਹ ਤਾਂ ਸੱਖਣੀਆਂ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹਨਾਂ ਵਲ ਨਾ ਵੇਖ।

ਭਲੀ ਸੁਹਾਵੀ ਛਾਪਰੀ ਜਾ ਮਹਿ ਗੁਨ ਗਾਏ ॥
 ਕਿਤ ਹੀ ਕਾਮਿ ਨ ਧਉਲਹਰ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਬਿਸਰਾਏ ॥
 ਅੰਗ- ੭੪੫

ਆਵੈ ਸਾਹਿਬੁ ਚਿਤਿ ਤੇਰਿਆ ਭਗਤਾ ਡਿਠਿਆ ॥
 ਅੰਗ- ੫੨੦

ਕਿਉਂਕਿ ਆਹ ਜਿਹੜੇ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣੇ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ 17 ਜੂਨ ਦਾ ਦਿਨ ਹਰ ਸਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਹੀ ਮਨਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਸਾਧ ਪਠਾਏ ਆਪਿ ਹਰਿ ਹਮ ਤੁਮ ਤੇ ਨਾਹੀ ਦੁਰਿ ॥
 ਨਾਨਕ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਮਿਟਿ ਗਏ ਰਮਣ ਰਾਮ ਭਰਪੂਰਿ ॥
 ਅੰਗ- ੯੨੯

17 ਜੂਨ 1918, ਨਗਰ ਧਮੋਟ ਦੀ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ, ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੇੜੇ, ਜਥੇਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਘਰ, ਮਾਤਾ ਇੰਦ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਕੁੱਖ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲੱਗੇ। ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਆਗਮਨ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ? ਕਿਉਂਕਿ ਜੰਮਦੇ-ਮਰਦੇ ਅਸੀਂ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬੰਨ੍ਹੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਸਾਧੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਭੇਜੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ?

ਕਬੀਰ ਸੇਵਾ ਕਉ ਦੁਇ ਭਲੇ ਏਕੁ ਸੰਤੁ ਇਕੁ ਰਾਮੁ ॥
 ਰਾਮੁ ਜੁ ਦਾਤਾ ਮੁਕਤਿ ਕੋ ਸੰਤੁ ਜਪਾਵੈ ਨਾਮੁ ॥
 ਅੰਗ- ੧੩੭੩

ਸਤਿਪੁਰਸ਼ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਠੀਕ ਹੈ ਜਨਮ ਹੁੰਦੈ, ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੁੰਦੈ -

ਜੁੜਿ ਜੁੜਿ ਵਿਛੁੜੇ ਵਿਛੁੜਿ ਜੁੜੇ ॥
 ਜੀਵਿ ਜੀਵਿ ਮੁਏ ਮੁਏ ਜੀਵੇ ॥
 ਕੋਤਿਆ ਕੇ ਬਾਪ ਕੋਤਿਆ ਕੇ ਬੇਟੇ ਕੋਤੇ ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਹੁਏ ॥

ਅੰਗ- ੧੨੩੮

ਤੁਸੀਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਕਦੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬਣ ਕੇ ਇਥੇ ਆਏ, ਕਦੇ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬਣ ਕੇ ਮਾਸੀ ਦੇ ਘਰ ਗਏ। ਕਦੇ ਆਹ ਪਹਾੜਾਂ 'ਚ ਆਪ ਜੀ ਬੈਠੇ। ਕਿੱਡੇ ਵਿਰੱਕਤ ਸਾਧੂ, ਪੂਣਾਂ ਲੱਗਿਆ ਹੋਣਾ। ਉਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇ।

ਮੁਗਲ ਮਾਜਰੀ ਵਾਲੇ ਉਦਾਸੀਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਾਬਾ ਬਲਦੇਵ ਦਾਸ ਜੀ ਆਏ ਇਕ ਦਿਨ, ਕਹਿੰਦੇ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਹੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਹੋ। ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ -

ਹਰਿ ਕਾ ਭਗਤੁ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀ ਛਪੈ ॥ ਅੰਗ- ੨੬੫

ਉਹ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜੀਆਂ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਇੰਨਾ ਤਪ ਕੀਤਾ। ਸਾਡੇ 'ਚੋਂ ਹੀ ਹੋ। ਉਦਾਸੀਨ ਸੰਪਰਦਾ। ਫੇਰ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਦਿਹਾੜੇ 'ਤੇ 17 ਜੂਨ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲੱਗੇ। ਜਿੱਥੇ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿੱਡੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵਰਤ ਰਹੀਆਂ ਨੇ। ਇਹੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਨਗਰ, ਉਹ ਕੁਲ, ਉਹ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਪੂਰਵਜ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ -

ਕਬੀਰ ਸੋਈ ਕੁਲ ਭਲੀ ਜਾ ਕੁਲ ਹਰਿ ਕੋ ਦਾਸੁ ॥

ਜਿਹ ਕੁਲ ਦਾਸੁ ਨ ਉਪਜੈ ਸੋ ਕੁਲ ਫਾਕੁ ਪਲਾਸੁ ॥

ਅੰਗ- ੧੩੨੦

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਟਿ ਉਧਾਰਦਾ ਭਾਈ ਦੇ ਨਾਵੈ ਏਕ ਕਣੀ ॥

ਅੰਗ- ੬੦੮

ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ। ਫੇਰ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਹੋਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਘਰ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੇ ਦਿਆਲੂ, ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਤਾਂ ਚੁਰਸਤੇ 'ਤੇ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਕਿ ਕੋਈ ਅਤਿੱਥੀ ਮਿਲੇ, ਭੋਜਨ ਛਕਾਈਏ। ਫੇਰ ਆਪ ਜਾ ਕੇ ਕਿਤੇ ਛਕਦੇ ਸੀ। ਨੇਮ ਸੀ, ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਾਧੂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਆਉਂਦੇ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਲੇਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ। ਜਿਹੜੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ 150 ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 138 ਸਾਲ ਦੀ ਹੋਈ। ਉਹ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ। ਆਪ ਹੀ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਦਭਲਾਨ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲੇਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ।

ਫੇਰ ਮਸਤੂਆਣੇ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਤਾਂ ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਖੂਹ ਹੁੰਦਾ, ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਕੋਠਾ ਪਾਇਆ ਹੁੰਦਾ, ਉਥੇ ਹੀ ਨਿਵਾਸ ਰਖਿਆ ਕਰਦੇ। ਰੇਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਆਇਆ ਕਰਦੇ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀ ਸੇਧ, ਜੇ ਕਹੀਏ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ਜੇ ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾਉਦਪੁਰੀਏ। ਪੁਸਤਕ 'ਰੰਗਲੇ ਸੱਜਣ' 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅੱਠ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਗੰਮੀ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿਤੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਇਕ ਬੱਚੇ ਨੇ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਹੈ ਸਾਡੇ ਘਰ ਇਕ ਬੱਚੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਪਵਿੱਤਰ ਰੂਹਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਨੇ, ਰਿਸ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੱਕੇ ਕਰ ਗਏ। ਜਿਸ ਕੁਲ 'ਚ ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ। ਫੇਰ ਪੰਜਵੀਂ ਤੱਕ ਪਾਇਲ ਦੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ, ਧਮੋਟ। ਦਸਵੀਂ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਪਾਇਲ ਕੀਤੀ। ਫੇਰ ਟੈਲੀਗਰਾਫੀ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਕਾਲਜ 'ਚ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ। ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਰ ਜੁਆਨੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ, ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਹੁਣ ਉਸ ਦਰ 'ਤੇ ਚਲ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਵੀ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਨਾਨਕਾ ਨਗਰ ਮਨਸੂਰਾਂ ਜਿੱਥੇ ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਕੁਲਭੂਸ਼ਨ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਗਿਆਰਵੀਂ ਅੰਸ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੁਣ 17ਵੀਂ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸਰਬਜੋਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੇਦੀ ਉਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਮਨਸੂਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਅਸਥਾਨ ਉਥੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ। ਜਾਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ। ਸਿਆਣੀਆਂ ਮਾਤਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਕੋਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸੁਭਾਅ ਸੀ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਕਿਤੇ ਸਾਧੂ ਦੀ ਦੱਸ ਪੈਂਦੀ, ਉਧਰਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ। ਪਰ ਮਾਤਾ ਸਿਆਣੀ, ਮਾਤਾ ਨੇ ਸਮਝਾਉਣਾ ਕਿ ਦਰ-ਦਰ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਛੱਡ ਦੇ, ਇਕ ਦਾ ਹੋ ਜਾ। ਮਾਤਾ ਇਹ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ। 16 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਆਪ ਜੀ ਦੀ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਹਿੰਦੇ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਏ।

ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਸੌਦੇ, ਜਿਹੜੀ ਵਸਤੂ ਕਿਤੇ ਮਿਲਦੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਵਸਤੂ ਤਾਂ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਣੀ ਹੈ। ਮਿਲਦੀ ਕਿਵੇਂ ਹੈ? -

ਜਿਸ ਵਖਰ ਕਉ ਲੈਨਿ ਤੂ ਆਇਆ॥
 ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਸੰਤਨ ਘਰਿ ਪਾਇਆ॥
 ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਲੇਹੁ ਮਨ ਮੋਲਿ ॥
 ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਹਿਰਦੇ ਮਹਿ ਤੋਲਿ ॥

ਅੰਗ - ੨੮੩

ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਧੂ ਨਾਲ ਇਹ ਸੌਦਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
 ਫੇਰ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਤੋਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
 ਕਿਉਂਕਿ ਹਿਰਦਾ ਵਲਵਲੇ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਦਿਲ
 ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਲਾਇ ਖੇਪ ਸੰਤਹ ਸੰਗਿ ਚਾਲੁ ॥
 ਅਵਰ ਤਿਆਗਿ ਬਿਖਿਆ ਜੰਜਾਲੁ ॥
 ਸੰਤਸੰਗਿ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਡੀਠਾ ॥
 ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭੁ ਕਾ ਲਾਗਾ ਮੀਠਾ ॥

ਅੰਗ- ੨੮੩

ਅੰਗ- ੨੯੩

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਬਿਖਿਆ ਪਰਹਰੈ ॥
 ਮਨ ਕੀ ਬਾਸਨਾ ਮਨ ਤੇ ਟਰੈ ॥
 ਇੰਦ੍ਰੀ ਜਿਤ ਪੰਚ ਦੇਖ ਤੇ ਰਹਤ ॥
 ਨਾਨਕ ਕੋਟਿ ਮਧੇ ਕੇ ਐਸਾ ਅਪਰਸ ॥

ਅੰਗ- ੨੭੪

ਮਾਤਾ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਲਿਜਾ ਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ
 ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ
 ਖਿੱਚ ਕੇ ਲਿਆ ਕੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਕਰ ਇਥੇ ਨਮਸਕਾਰ

ਕਰਿ ਡੰਡਉਤ ਪੁਨੁ ਵਡਾ ਹੇ ॥

ਅੰਗ- ੧੩

ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਪੁੰਨ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪੁੰਨ।
 ਕਿਉਂਕਿ -

ਪੂਰਬ ਕਰਮ ਅੰਕੁਰ ਜਬ ਪ੍ਰਗਟੇ
 ਭੋਟਿਓ ਪੁਰਖੁ ਰਸਿਕ ਬੈਰਾਗੀ ॥
 ਮਿਟਿਓ ਅੰਧੇਰੁ ਮਿਲਤ ਹਰਿ ਨਾਨਕ
 ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਸੋਈ ਜਾਗੀ ॥

ਅੰਗ- ੨੦੪

ਹੁਣ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਸੌਦੇ ਹੋ ਗਏ।
 ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਐਸਾ ਆਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ? ਜਿਵੇਂ
 ਬੁੱਲ੍ਹੇਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮੁਰਸ਼ਦ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ, ਕੀ ਜਾਣਾ
 ਮੈਂ ਕੌਣ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣਾ -

ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ ॥ ਅੰਗ- ੪੪੧

ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਤੂ ਕਉਨੁ ਕਹਾ ਤੇ ਆਇਓ ॥

ਏਤੀ ਨ ਜਾਨਉ ਕੇਤੀਕ ਮੁਦਤਿ ਚਲਤੇ ਖਬਰਿ ਨ ਪਾਇਓ ॥
 ਅੰਗ- ੯੯੯

ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸਵਾਲ
 ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜਵਾਬ? ਹੁਣ ਚੁੱਪ ਹਨ। ਹੁਣ ਸੰਗਤ
 ਦੂਸਰੀ ਵਾਰ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ
 ਪੁੱਛਦੇ ਨੇ ਕਾਕਾ? ਤੂੰ ਦੱਸ ਤੈਨੂੰ ਐਨਾ ਹੀ ਪੁੱਛਦੇ ਨੇ
 ਕਿ ਤੇਰਾ ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ? ਕਿਥੋਂ ਤੂੰ ਆਇਐਂ?

ਪਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਤਾਂ ਅੰਦਰਲੀ ਅਵਸਥਾ, ਭੇਤ ਦੀ
 ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਦੂਸਰੀ ਵਾਰ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ
 ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਸੰਗਤ ਹੱਸ
 ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ
 ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਨੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਖਾਮੋਸ਼।

ਸ਼ਾਂਤ ਵਰਤ ਗਈ। ਤੀਸਰੇ ਬਚਨ 'ਤੇ ਜਦੋਂ
 ਸਤਿਪੁਰਸ਼ ਬੋਲੇ 45 ਮਿੰਟ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ
 ਹੋ ਗਏ।

ਹੁਣ ਦੋ ਸਮਾਧੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਤਾਂ ਸਾਵਿਕਲਪ
 ਸਮਾਧ ਜਿਥੇ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ
 ਹੈ। ਪਰ ਇਕ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧ ਹੈ। ਇਥੇ ਨਾ
 ਦੇਸ਼ ਨਾ ਕਾਲ, ਨਾ ਵਸਤੂ। ਬਾਲਮੀਕ ਦੀ 14 ਕੁ ਸਾਲ
 ਦੀ ਉਮਰ ਸੀ, ਸਾਧੂਆਂ ਨੇ ਉਲਟ ਮੰਤਰ, ਮਰਾ-ਮਰਾ
 ਮੰਤਰ ਦੇ ਦਿਤਾ, ਰਾਮ-ਰਾਮ ਬਣ ਗਿਆ। ਐਨਾ ਤਪ
 ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿਉਂਕ ਉਹਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਈ। ਦੇਸ਼,
 ਕਾਲ, ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਗਿਆ।

ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮ੍ਰਿਤ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵਾਸੀ, ਸਾਕਾਰ 'ਚ
 ਫਸੇ ਹੋਏ। ਇਸ 'ਚੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਪਰ ਉੱਠ ਸਕਦੇ।
 ਧੰਨ ਨੇ ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਸੌਦੇ ਹੋ
 ਗਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਬੰਦਗੀ
 ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਆਵੈ ਸਾਹਿਬੁ ਚਿਤਿ ਤੇਰਿਆ ਭਗਤਾ ਡਿਠਿਆ ॥

ਮਨ ਕੀ ਕਟੀਐ ਮੈਲੁ ਸਾਧਸੰਗਿ ਵੁਠਿਆ ॥ ਅੰਗ- ੫੨੦

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕੇਂਦਰ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿੱਥੇ ਜੁੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।
 ਜੇ ਹੁਣ ਵਾਯੂਮੰਡਲ 'ਚ ਦੇਖੀਏ, ਸੂਰਜ ਨਾਲੋਂ ਧਰਤੀ
 ਅਲੱਗ ਹੋ ਕੇ ਉਹਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ। ਚੰਦਰਮਾ
 ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੋਇਆ, ਧਰਤੀ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਘੁੰਮਦਾ
 ਹੈ। ਧੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਆਪਣੇ ਧੁਰੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ
 ਹੈ। ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਬਣਦੇ ਨੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਤਕ
 ਕੋਈ ਸੈਂਟਰ ਪੁਆਇੰਟ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਜੀਵਨ
 'ਚ ਭਟਕਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ
 ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਕਿਤੇ। ਸਤਿਪੁਰਸ਼
 ਮਿਸਾਲ ਦਿਆ ਕਰਦੇ, ਕੰਧ ਸਿੱਧੀ 'ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ
 ਟਿਕਦਾ, ਕਿਲ੍ਹੀ ਹੋਵੇ ਉਸ 'ਤੇ ਕੱਪੜਾ ਟੰਗਿਆ ਜਾ
 ਸਕਦਾ ਹੈ। ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਿਆਨ ਦੇ
 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆ ਜਾਵੇ।

ਚਲਦਾ.....!'

ਆਦਰਸ਼ਕ ਮਾਤਾਵਾਂ

(ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ 100 ਸਾਲਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ)

ਵਿਰਸੇ ਅਤੇ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਹੀ ਭਵਿੱਖਤ ਪੈੜਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਸ਼ਾਨਾ ਮੱਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਗੌਰਵਮਈ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਇਕ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। "ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੇ ਧਰਮ ਹੇਤ ਸੀਸ ਦਿਤੇ।" ਜਿਥੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਹੈ। ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇਹ ਬੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਸਥਾਨ ਸਾਵਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਿਵੇਕਲਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਹੋਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਗਈ, ਉਥੇ ਨਾਲੇ-ਨਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ-

ਸੋ ਕਿਉਂ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ ॥

ਅੰਗ - ੪੭੩

ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਦੀ ਗੋਦ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲੱਗੇ ਮਾਂ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਦਾਈ ਦੌਲਤਾਂ ਨੂੰ ਅਗਮ ਨਿਗਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾਉਣੀ, ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਭੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਦਿਵਾਉਣੀ, ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਝਲਕਾਰੇ ਨਾਲ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣੇ, ਹੱਸਦੇ-ਹੱਸਦੇ ਗਰੀਬ ਦੌਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਆਤਮਿਕ ਅਮੀਰੀ ਬਖਸ਼ ਦੇਣੀ, ਦੌਲਤਾਂ ਨੂੰ ਦੌਲਤਵੰਦ ਬਣਾ ਦੇਣਾ। ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਰੂਹਾਨੀਅਤ, ਨਾ ਮਿਟਣ ਵਾਲੀ, ਨਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲੀ, ਨਾਮ ਖੁਮਾਰੀ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਚੜ੍ਹੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ, ਸੱਚੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬਖਸ਼ ਦੇਣੀ, ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਖਿੜਾਅ, ਨੂਰ, ਚਾਲ 'ਚ ਮਸਤੀ ਬਖਸ਼ਣੀ।

ਜਿਸ ਨੇ ਬਖਸੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ॥

ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥ ੨੫ ॥

ਅੰਗ- ੫

ਬਸਤਾ ਤੂਟੀ ਝੁੰਪੜੀ ਚੀਰ ਸਭਿ ਛਿੰਨਾ ॥

ਜਾਤਿ ਨ ਪਤਿ ਨ ਆਦਰੋ ਉਦਿਆਨ ਭ੍ਰਮਿੰਨਾ ॥

ਮਿਤ੍ਰੁ ਨ ਇਠ ਧਨ ਰੂਪਹੀਣ ਕਿਛੁ ਸਾਕੁ ਨ ਸਿੰਨਾ ॥

ਰਾਜਾ ਸਗਲੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਭਿੰਨਾ ॥

ਤਿਸ ਕੀ ਧੁੜਿ ਮਨੁ ਉਧਰੈ ਪ੍ਰਭੁ ਹੋਇ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨਾ ॥ ੭ ॥

ਅੰਗ - ੨੦੭

ਲਖ ਖੁਸੀਆ ਪਾਤਿਸਾਹੀਆ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥

ਨਿਮਖ ਏਕ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦੇਇ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸੀਤਲੁ ਹੋਇ ॥

ਅੰਗ- ੪੪

ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਗਾਲ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਇਕ ਅਮੁੱਲ ਅਤੁੱਟ ਦਾਤ, ਆਤਮਿਕ ਉਚਤਾਈ ਬਖਸ਼ਣੀ, ਇਹ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ

ਹਨ। ਭੈਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਭੈਣ ਜੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ 'ਬੇਬੇ' ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਦੇ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਇਸੇ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਦੌਲਤਾਂ ਜੀ ਅਤੇ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਉਹ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਦੇ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ। ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਭਰਾ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਉਹ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਰੱਬ ਰੂਪ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਸਰੀਰਕ ਉਮਰ ਵਿਚ ਬੇਬੇ ਜੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਵੱਡੇ ਸਨ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਰੱਬ ਰੂਪ ਹੀ ਮੰਨਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਅੱਜ ਦੀ ਪੀੜੀ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲ ਉੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਲਾ ਕਲੇਸ਼ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲੱਗਭੱਗ ਬਹੁਤਾਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੀ ਕੋਈ ਹੱਲ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੁਬਾਰਾ ਪਿਆਰ ਦੀ ਰੌਂ ਰੁਮਕ ਪਵੇ। ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਦੇ ਝੁੱਲੇ ਆ ਸਕਣ। ਗਰਮ ਹਵਾ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਹਰ ਪਾਸੇ, ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਵਧਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰਤ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਅਤੁੱਟ, ਅਨਖਿੜਵੇਂ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵੀ ਅੱਜ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਟੁੱਟ ਕੇ ਚਕਨਾਚੂਰ ਹੁੰਦੇ ਵੇਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਕੀ ਕੋਈ ਮੰਝਧਾਰ ਵਿਚੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਹੈ? ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਥਾਈ ਹੱਲ ਲੱਭ ਸਕੇ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸੁੱਖ-ਸ਼ਾਂਤੀ, ਪਿਆਰ, ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਦੀ ਰੌਂ ਦੁਬਾਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਰੁਮਕ ਸਕੇ। ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਜੋ ਕਿ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਕੇ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਸਾਧੂ-ਸੁਭਾਅ, ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪਾਈਆਂ ਪੈੜਾਂ 'ਤੇ ਚਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਮੁੱਚੇ ਖੰਡਰਾਤ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਲੱਭਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ 'ਚੋਂ ਹੀ ਮਿਲਣਾ ਹੈ, ਕਿਤੋਂ ਹੋਰ ਨਹੀਂ।

ਮਾਧੋਦਾਸ (ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ) ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਵਿਰਾਸਤ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਰਾਜਪੂਤ

ਘਰਾਣੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੀ। ਲੱਛਮਣ ਦਾਸ, ਮਾਧੋਦਾਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਜਾਨਕੀ ਦਾਸ, ਸੰਤ ਰਾਮ ਦੇਵ, ਫਿਰ ਐਘੜਨਾਥ ਦਾ ਚੇਲਾ ਬਣਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਵੈਰਾਗੀ, ਫਿਰ ਸੰਨਿਆਸੀ ਫਿਰ ਤਾਂਤਰਿਕ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ, ਇਹ ਲੱਛਮਣ ਦਾਸ ਅਤੇ ਮਾਧੋਦਾਸ ਤੋਂ 'ਬੰਦਾ' ਬਣ ਗਿਆ। ਬਣਿਆ ਕੀਹਦਾ? ਸਾਹਿਬੋ-ਕਮਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ। ਨਾਮ ਪਿਆ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ। ਇਕ ਵੱਡੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਪਾਂਧੀ, ਰਾਗੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਸਿਰਜੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀਆਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤੀਆਂ, ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋਈ। ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਵਿਰਾਸਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੈੜਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਆਉ, ਆਪਣੇ ਚਲ ਰਹੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਲ ਆਈਏ ਕਿ 'ਮਾਂ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ, ਭੈਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲ (ਧਰਮ ਸੁਪਤਨੀ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਜੋਤਿ ਦੇ ਸਮੇਂ (ਧਰਮ ਸੁਪਤਨੀ) ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ, ਲੰਗਰ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ, ਮੁਖੀ ਬਣ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਨਿਭਾਈਆਂ। ਅਨੇਕਾਂ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੱਕ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਿਭਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਬਲਵੰਡ ਖੀਵੀ ਨੇਕ ਜਨ ਜਿਸੁ ਬਹੁਤੀ ਛਾਉ ਪਤਾਲੀ ॥
ਲੰਗਰਿ ਦਉਲਤਿ ਵੰਡੀਐ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੀਰਿ ਘਿਆਲੀ ॥
ਅੰਗ- ੯੬੭

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਗ ਵੰਡ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ -

1. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਮਾਤਾਵਾਂ ਜਨਨੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ।

2. ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ - ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਮਨਸਾ ਦੇਵੀ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਦਮੋਦਰੀ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਮਹਾਂਦੇਵੀ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਕਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ (ਕੌਰ) ਜੀ, ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ (ਕੌਰ) ਜੀ, ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾ (ਕੌਰ) ਜੀ।

3. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ - ਬੀਬੀ ਅਨੋਖੀ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਦਾਨੀ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਵੀਰੋ ਜੀ।

4. ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ - 1. ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਵੀਰੋ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਰੂਪ ਕੌਰ ਜੀ।

5. ਨੂੰਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ - ਬੀਬੀ ਪੰਜਾਬ ਕੌਰ (ਮਾਤਾ)

6. ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮਣਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ - ਮਾਤਾ ਸਭਰਾਈ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਕੌਲਾਂ ਜੀ, ਬੇਗਮ ਨੂਰਜਹਾਂ ਜੀ, ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਜੀ, ਮਾਈ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਬੀਬੀਆਂ।

7. ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘਣੀਆਂ।

8. ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ - ਰਾਣੀ ਸਦਾ ਕੌਰ, ਮਹਾਰਾਣੀ ਮਹਿਤਾਬ ਕੌਰ, ਰਾਣੀ ਚੰਦ ਕੌਰ, ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ, ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀ ਬੰਬਾ ਜਿੰਦਾਂ, ਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਬਹਾਦਰ ਬੀਬੀਆਂ - ਬੀਬੀ ਅਨੂਪ ਕੌਰ, ਬੀਬੀ ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੌਰ, ਬੀਬੀ ਦੀਪ ਕੌਰ, ਬੀਬੀ ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਬੀਬੀ ਨਿਰਭੈ ਕੌਰ ਆਦਿਕ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਸਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹਨ। ਲੋੜ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਚ ਕੇ, ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨੀ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ (ਪਛਾਣ) ਕਰਕੇ, ਧੋਅ ਬਣਾ ਕੇ ਚਲਾਂਗੇ ਤਾਂ ਅਜੋਕੇ ਖੰਡਿਤ ਪਰਿਵਾਰ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਸੁੱਖ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਮਾਹੌਲ ਦੀ ਝਲਕ ਸਿਰਜ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਖੇਰੂੰ-ਖੇਰੂੰ ਹੋਈ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਜੋੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਅਨੰਦਮਈ ਜੀਵਨ ਜੀਉਂ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਤਿਕਾਰਤ ਬੀਬੀਆਂ ਸਾਡਾ ਰੋਲ ਮਾਡਲ ਹਨ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਦਾਰਾ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਵਲੋਂ ਸਤਿਕਾਰਤ ਬੀਬੀਆਂ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਬੀਬੀਆਂ ਵਲੋਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਜਨਨੀ, ਮਾਂ, ਧੀ, ਭੈਣ ਅਤੇ ਧਰਮ ਸੁਪਤਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਭਾਏ ਗਏ ਫਰਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪਿਆਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਬੀਜੀ (ਧਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਾਤਾ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ) ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਰੁਹਾਨੀਅਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਜੋ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 46 'ਤੇ)

ਬਤੀਹ ਸੁਲਖਣੀ ਸਚੁ ਸੰਤਤਿ ਪ੍ਰਤੁ॥ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸੁਖੜ ਸਰੂਪ॥

(ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ 100 ਸਾਲਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ)

ਪ੍ਰੋ. ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ

ਅਨੰਤਤਾ ਦੇ ਪੜਦੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਗਰ ਤਪ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਦਿਬਯ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਵਿਛੇਦ ਕੇ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ਸੰਤ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 1909-10 ਦੇ ਕਰੀਬ ਧਮੋਟ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਇੰਝ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ - ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡਪਾਠ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਆਪ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਦਿਲ ਲਾ ਕੇ ਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ ਇਸੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਦੇ ਦੇਈਏ। ਗਹਿਰੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਪਿਆਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਸਰਦਾਰ ਜੀ! ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਭੁਝੰਗੀ ਜਨਮ ਲਵੇਗਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਲੜਕੀ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਸੰਜੋਗ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੀ ਗਵਾਹੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਵਲੋਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਲੜਕੀ ਜੋ ਸੰਤ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਉਦਮ ਕੌਰ ਰੱਖਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਬਣੇ। ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਓਹੀ ਸਪੁੱਤਰ ਸਨ ਜੋ ਨਗਰ ਧਮੋਟ ਵਿਖੇ ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਘਰ ਸੀ ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਖੰਡਪਾਠ ਸਮੇਂ ਹੀ ਉਪਰ ਦਿਤੀ ਭਵਿੱਖ ਬਾਣੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਉਦਮ ਕੌਰ (ਮਾਤਾ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ) ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 8 ਅਗਸਤ, 1918 ਪਿੰਡ ਦਉਦਪੁਰ, (ਖੰਨੇ ਨੇੜੇ) ਹੋਇਆ ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ (ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ) ਦਾ ਜਨਮ 17 ਜੂਨ, 1918 ਨੂੰ ਨਗਰ ਧਮੋਟ (ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ) ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਦੂਸਰਾ ਪੜਾਅ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੋਂ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਮੁਕਲਾਵਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮੁਕਲਾਵਾ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਉਮਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਪੰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ

ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਲੜਕੀ ਤੇ ਲੜਕਾ ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪਰਪੱਕ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਵਿਵਾਹਿਤ ਜੀਵਨ ਬੰਧਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭੇਦ ਸਮਝ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਬੰਧਨ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਠਾਉਣ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਸਫਲ ਮਾਪੇ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।

'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਵਿਚ ਇਕ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਭੂਆ ਜਸਵੰਤ ਕੌਰ ਜੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭੈਣ ਜੀ ਸਨ, ਇੰਜ ਲਿਖਦੇ ਹਨ -

ਸੰਤ ਵੀਰ ਜੀ ਦੀ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਈ ਤੇ ਆਪ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਚੀਰੇ ਦੀ ਪਗੜੀ ਸਜਾਈ ਗਈ ਜਿਸਨੂੰ ਆਪ ਆਉਂਦੀ ਵਾਰੀ ਸਿਰ 'ਤੇ ਸਜਾਉਂਦੇ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਕੋਮਲ ਫੁੱਲ ਵਰਗੀ ਬੀਬੀ ਉਦਮ ਕੌਰ ਇਹ ਸਭ ਵੇਖ ਕੇ ਵਿਗਸਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਗੋਦ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਮੁਕਲਾਵੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧਮੋਟ ਵਿਖੇ ਜੋ ਕਿ ਬੀਜੀ ਦਾ ਸਹੁਰਾ ਨਗਰ ਸੀ, ਵਿਚ ਸਥਾਈ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ।

ਬੀਜੀ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਸਹੁਰਾ ਘਰ ਪੇਕੇ ਘਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸ਼ਟ ਉਪਾਸਨਾ, ਖਾਨ-ਪਾਨ, ਪਹਿਰਾਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਕੁਝ ਕੁ ਮੀਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਕ ਵਰਦਾਨ ਹੀ ਸੀ।

9 ਮਾਘ 1936 ਨੂੰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਅਨੋਖੀ ਮਿਲਣੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਮਸਤੂਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਜੋ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਨਿੱਘੀ ਯਾਦ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨ ਲਈ 19 ਮਾਘ ਨੂੰ ਮਸਤੂਆਣੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੰਤ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਕਮਾਲਪੁਰ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਰਹੇ। ਉਥੋਂ ਚਲ ਕੇ, ਚੀਮੇ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਬਲ ਐਮ.ਏ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪਿਆਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ (ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ) ਮਾਨਸਾ ਨੇੜੇ ਜਵਾਹਰ ਕੇ ਝੀੜੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਜੋ ਕਰੀਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਇਸੇ ਸਾਲ ਭਾਵ 1936 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੀ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਧਮੋਟ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਹੁਤੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਦੀਵਾਨਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ -

ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?

ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਕਿਹਾ, "ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ।"

ਬੀਬੀ ਦੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਕੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਉਹ ਇਥੇ ਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਨੌਜਵਾਨ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਜਿੱਡੀ ਵੱਡੀ ਤਰੰਗ ਉੱਠੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਜੀਅ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਉਡ ਕੇ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਤਮਿਕ ਖਿੱਚ ਪਾਈ।

ਜਲਦੀ-ਜਲਦੀ ਝੀੜੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਮਾਨਸਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਟਿਕਟ ਖਰੀਦੀ ਤੇ 12 ਵਜੇ ਵਾਲੀ ਗੱਡੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਜਾਖਲ ਤੇ ਧੂਰੀ ਟੱਪ ਕੇ ਉਹ ਕੁਪ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਉਤਰ ਗਏ ਅਤੇ ਮਲੋਦ ਦੇ ਰਾਹ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਧਮੋਟ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਘਰ ਅੱਪੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਿੱਧੇ ਦੀਵਾਨ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਸੈਰ 'ਤੇ ਨਿਕਲੇ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ - ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਗਏ ਹੋਏ ਸੀ? ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਜਵਾਹਰਕੇ। ਤੁਹਾਡੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਅੱਜ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋਈ ਜਾਪਦੀ ਸੀ। ਤੈਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਇਕ ਅਰਧਾਗਨੀ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਅਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੈਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸਕੇ ਸਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਦਸੇ, ਬੇਪਛਾਣ ਹੋ ਕੇ ਚੁੱਪ ਚੁਪੀਤੇ ਅਣਜਾਣੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਨਾ

ਜਾਇਆ ਕਰੋ।

ਫਿਰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਹਰ ਸੈਰ ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਪਿੱਛੇ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਜਲ ਦਾ ਭਰਿਆ ਗੜਵਾ ਲੈ ਕੇ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਤੋਂ ਇਕ ਮੀਲ ਦੂਰ, ਜਦੋਂ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ (ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ) ਇਕ ਦਮ ਰੁਕ ਗਏ। ਆਪਣੀ ਖੂੰਡੀ 'ਤੇ ਬੋਝ ਪਾ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਝੁਕ ਕੇ ਉਹ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਆਪ ਬਾਬਾ (ਤਦੋਂ ਜੁਆਨ) ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਟਿਕਟਿਕੀ ਲਗਾ ਕੇ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਸਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ 'ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਪਰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲੇ ਤੇ ਉਹ ਟਿਕਟਿਕੀ ਲਗਾ ਕੇ ਜੁਆਨ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਪਲਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਅਨੰਤ ਚੁੱਪ ਵਿਚ ਬਦਲਦੀ ਲਗਦੀ ਸੀ, ਜੁਆਨ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਜੇ ਇਕ ਅੱਲ੍ਹੜ ਜੁਆਨ ਹੀ ਜਾਪਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਬੋਲੇ -

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਆਪ ਜੀ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ?

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ, ਮੰਨੋਗੇ?

ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ! ਆਪ ਜੀ ਕੇਵਲ ਹੁਕਮ ਕਰੋ।

ਕੀ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਪਿਉ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਮਚਦੇ ਭਾਂਬੜ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦੇਵੇ?

ਸ਼ਾਇਦ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰ ਵੀ ਹਿਲਾਇਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਪਿਤਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ।

ਮੈਂ ਕੁਝ ਇੰਜ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਪਿਆਰੇ ਪੁੱਤਰ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੇ ਜਾਓ ਤੇ ਇਕ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਦੇ ਕਰਤੱਵ ਨਿਭਾਓ। ਤੁਹਾਡੀ ਧਰਮ ਸੁਪਤਨੀ ਇਕ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੀ ਬੀਬੀ ਹੈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਸਿਦਕ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣੇਗੀ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਆਹੁਤਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਧਰਮ ਸੁਪਤਨੀ ਨਾਲ ਅਨਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰਤੂ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਪੱਕੇ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਭਾਵੇਂ ਨਵਾਬਸ਼ਾਹ ਸਿੰਧ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਗਏ ਤਾਂ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਸਨ ਪਰ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ 60 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਅਰਧ-ਵਿਆਸ ਵਾਲੇ ਏਰੀਏ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਗੂੰਜ ਪਈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਨਵੇਂ ਆਬਾਦਕਾਰ ਵਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਕੋਕਾ ਕੋਲਾ ਕੋਲ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਫੇਰ 14-04-1941 ਨੂੰ ਸੈਕਿੰਡ ਪਟਿਆਲਾ ਲੈਂਸਰਸ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਬਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰਤੀ ਕਰ ਲਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਖੁਦ ਫਸਟ ਪਟਿਆਲਾ ਲੈਂਸਰਸ ਵਿਚ ਕਰਨਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਸਨ।

ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਜੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਨਿਭਾਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੀਜੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮੁਕ ਸਹਿਮਤੀ ਸੀ।

1 ਜੂਨ, 1945 ਨੂੰ ਸ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਵੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਪਰ ਬੀਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਪੱਖੋਂ ਹਾਲਤ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੀ-ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਵਾਪਿਸ ਆਉਂਦੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ ਲਿਆਂਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਛਕਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੌਂ ਬਰ ਨੌਂ ਹੋ ਗਈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਉਮਰ 24 ਸਾਲ) ਇਕ ਜਨਵਰੀ 1952 ਨੂੰ ਗੁਰਪੁਰੀ ਸਿਧਾਰ ਗਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਕ ਖਲਾਅ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਡੂੰਘੀ ਮਾਨਸਿਕ ਉਲਝਣ ਤੇ ਪੀੜਾ ਦਾ ਦੌਰ ਵੀ ਆਇਆ ਜਿਸ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਗਹਿਰੀ ਹੋ ਗਈ।

ਜੂਨ 1953 ਵਿਚ ਬੀਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲ ਆਏ। ਪਿਤਾ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਬਾਰਕ ਹੱਥ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਧਰ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਝੜੀ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਮਿਹਨਤ ਕਰੋ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਬਾਰਕ ਕਰਕੰਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖੇ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਦਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਜਗਮਗਾ ਉਠਿਆ

ਤੇ ਅੰਧੇਰਾ ਬਿਖਰ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਦਾਸ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਆਸਾਂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰ ਗਿਆ।

ਪੈਪਸੂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਜੁਲਾਈ 1956 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਬਦਲੀ ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਸਹਿ ਕਰਮੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਿਮਲਾ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਜੀ Rehabilitation (ਮੁੜ-ਵਸੇਵੇ) ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਤਾਇਨਾਤ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਤਬਾਦਲੇ ਦਾ ਤੱਥ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਵਸਦੇ ਰਹੋ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਆਉ ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਉਜੜ ਜਾਓ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੂਬ ਆਉ ਭਗਤ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵਿਛੜ ਜਾਣ ਦਾ ਹੀ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਫੈਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਬੀਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਦਭਲਾਨ ਤੇ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਦੇ ਰਹੇ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰਾਂ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ 1960 ਵਿਚ ਫਿਰ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਗਈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਕਈ ਦੀਵਾਨ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸੈਕਟਰ 19 ਵਿਚ ਲਗਵਾਏ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀ ਸਾਕਾਰ ਮੂਰਤ, ਜੋ ਵੀ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਆਉਂਦਾ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਭੇਂਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ। ਦੀਵਾਨਾਂ ਉਤੇ ਹੋਇਆ ਖਰਚ ਦੇਣ ਲਈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਬੀਜੀ ਉਧਾਰ ਚੁੱਕ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਧਾਰ ਚੁਕਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਹੋਰ ਦੀਵਾਨ ਲਾਉਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਲੈ ਕੇ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੀਜੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਰਾਮ ਤੇ ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ।

ਜੁਲਾਈ 1966 ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਸਮੱਸਤ ਪਰਿਵਾਰ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਬੀਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਲ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਬਾਰੇ

ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਜੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲੇ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਦੇਵੋ, ਅਤੇ ਯੂ.ਪੀ ਆਪਣੇ ਫਾਰਮ 'ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਵੋ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੁਹਾਡੀ ਬਾਂਹ ਪਕੜੇਗਾ। ਤੁਹਾਡੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਤੁਹਾਡੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੋਨਾ ਉਗਲੇਗੀ।

ਫਿਰ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਬੀਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਦਾਤਾ ਜੀ! ਕੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ?

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਐਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਵਰਦਾਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਬੀਜੀ ਯੂ.ਪੀ ਵਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ। 1966 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਿਵਲ ਸਕੱਤਰੇਤ ਵਾਲੀ ਨੌਕਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਦਿਤੀ।

ਜ਼ਿਲਾ ਰਾਮਪੁਰ, ਯੂ.ਪੀ. ਵਲ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਮੋੜੀਆਂ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਅਣਥੱਕ ਮਿਹਨਤ ਸਫਲ ਹੋਈ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਈ, ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਅਸੀਸ ਸਦਕਾ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਘਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਲਈ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਏ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਹ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਵਧੀਆ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਜਾ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ। ਘਰ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਮਿਲ ਗਈਆਂ।

ਲੱਗਭੱਗ ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਸਤੰਬਰ 1968 ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਮਿਲਣ ਆਏ ਅਤੇ ਸੰਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਬਚਨ ਕਰੋ ਕਿ ਮੇਰਾ ਫਾਰਮ ਵਿਕ ਜਾਵੇ। ਤਰਾਈ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਨਾਮੋ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਸ਼ੂ ਚੁਰਾਉਣਾ, ਬੰਦਾ ਮਾਰਨਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬੜੀ ਨੀਝ ਲਾ ਕੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, ਫਾਰਮ ਨੂੰ ਨਾ ਵੇਚੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਐਨੀ ਵੱਡੀ ਸੰਗਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਸਕੋਗੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂਗਾ। ਸੰਨ 1969 ਈ. ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਿਆ।

ਬਾਬਾ ਜੀ, (ਪਿਆਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼) ਗਿਆਨੀ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੁਝ ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰੇਮੀ

ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰਾਂ ਜ਼ੋਰਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਟਰੈਕਟਰ ਟਰਾਲੀ ਲਏ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਅੰਦਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ। ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਉਥੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜੀਪ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ। ਟਰੈਕਟਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਕਈ ਵਾਰੀ ਤੁਰ ਕੇ ਜਾਂ ਸਾਇਕਲ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵਧਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਵਧਦੇ-ਵਧਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਕੱਲ ਦੇ ਠੱਗ ਸੀਨਾ-ਜ਼ੋਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਧਾੜਵੀ, ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਚੋਰ ਅੱਜ ਦੇ ਪੱਕੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਮਸੀਹੀ ਛੋਹ ਨਾਲ ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲੇ, ਨਸ਼ੇ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਬਣ ਗਏ। ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਧਾਰਕ ਇਹ ਸਭ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਫੌਜ ਹੋ ਨਿਬੜੇ।

ਯੂ.ਪੀ ਵਿਚ ਵਸੇਬੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬੀਜੀ ਦਰਪੇਸ਼ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਲ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਡਟ ਕੇ ਖੜਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸਭ ਵਸਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਘਰੇਲੂ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਸਭ ਡਿਊਟੀਆਂ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਬੀਜੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀਵਾਨ ਲਾਉਣ ਜਾਂਦੇ। ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਲਗਾਈ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲਣ ਲੱਗਾ। ਸੰਗਤ ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਸੱਚ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਤੇ ਜਨਵਰੀ 1973 ਵਿਚ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਤਰਾਈ ਏਰੀਏ ਵਿਚ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇਖਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਗਜ ਵੱਜ ਕੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਉਚੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਗਾ ਰਹੀ ਸੀ - ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਨਿਕਲੇ, ਭਾਈ ਇਹ ਤਾਂ ਨਵਾਂ ਪੰਜਾਬ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਇਥੇ ਵੀ ਗਜ ਵੱਜ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ।

1975 ਵਿਚ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਅਚਨਚੇਤ ਬ੍ਰਹਮਲੀਨ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਬੀਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਦਮਾ ਸਿੱਧ ਹੋਈ,

ਸੰਭਲਦੇ-ਸੰਭਲਦੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲ ਲਗ ਗਏ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਪਰਮ ਦੁਖਾਂਤ ਨੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਦਿਤਾ, ਉਹ 1978 ਵਿਚ ਫਾਰਮ ਵੇਚ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆ ਗਏ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ 34 ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਇਕ ਘਰ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਮਿਸ਼ਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿਤਾ। ਕੁਝ ਕੁ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਉਹ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਏ ਸਨ - ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ-ਸੁੱਚੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ। ਬੀਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਚੁਕੰਨੇ ਤੇ ਚੋਕਸ ਰਹਿੰਦੇ ਜੋ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਏਰੀਆ ਬਾਬਾ ਜੀ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। 1960 ਤੋਂ 1966 ਤਕ ਪੰਜਾਬ ਸਿਵਿਲ ਸਕੱਤਰੇਤ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਇਸ ਏਰੀਏ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਨਿਕਲਦੇ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ, ਹਸਰਤਾਂ, ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਬੋਲੀ ਨਾਲ ਵੀ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਹੁਣ ਬੀਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮੁਹਿੰਮ ਇਕ ਨਵੀਆਂ ਉਚਾਈਆਂ ਛੋਟਣ ਲੱਗੀ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਤੀਬਰਤਾ ਤੇ ਸ਼ਿੱਦਤ ਆ ਗਈ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਲਈ ਪੂਰਨ-ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ - ਭਾਈ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮੈਥੋਂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਦੀਵਾਨ ਸਾਰੰਗਪੁਰ ਪਿੰਡ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦੀ ਝਲਕ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਬੀਬੀਆਂ ਤਾਂ ਘਰਾਂ ਦੀਆ ਛੱਤਾਂ ਤੇ ਬੈਠੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਭਾਈ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਦੀਵਾਨਾਂ ਤੇ ਆਏ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ, ਪਰ ਉਹ ਕੁਝ ਵਿੱਥ ਤੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੇ। ਜਿੱਥੇ-ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਗਏ ਇਹੋ ਹੀ ਤਸਵੀਰ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਸੀ।

ਬੀਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦਸਦੇ ਸਨ। ਜੋੜੇ ਉਤਾਰੋ, ਜੋੜਾ ਘਰ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਓ, ਟੋਕਨ ਲਓ ਅਤੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠ ਜਾਓ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਸੁਣੋ ਤੇ ਜਦੋਂ ਵਾਰੀ ਆਵੇ ਤਾਂ ਗੱਜ ਵੱਜ ਕੇ ਬੋਲੋ।

ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਅਖੌਤੀ ਮਾਤਾ ਰਾਣੀ, ਗੁੱਗਾ, ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ, ਖੇੜਾ ਆਦਿ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਂਦੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ - ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਹਨ ਤੇ ਇਥੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਇਕ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ '**ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬਾ ਕਿਆ ਨਾਹੀ ਘਰਿ ਤੇਰੈ ॥ (ਅੰਗ-917) 'ਜਿਤੜੇ ਫਲ ਮਨਿ ਬਾਛੀਅਹਿ ਤਿਤੜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥ ' (ਅੰਗ-52)**

ਬੀਬੀਆਂ ਅਕਸਰ ਆਪਣੇ ਪਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਬੀਜੀ ਕੋਲ ਕਰਦੀਆਂ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪਤੀ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬੀ-ਕਬਾਬੀ ਹੁੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਣਗਿਣਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਦੂਈ ਮਾਤਾ ਵਾਲੀ ਨਸੀਹਤ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਖਾਲਸਾ ਬਣ ਗਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰ ਲਿਆ।

ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਕੋਠੀ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਲੱਗਭੱਗ ਪੂਰਾ ਹੋਗਿਆ ਤਾਂ ਸਪਤਾਹਿਕ ਦੀਵਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਕੋਠੀ ਨੰ; 781, ਫੇਸ 3ਬੀ1 ਅੱਗੇ ਲਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਭਾਵੇਂ ਦੀਵਾਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਲਾਉਣ-ਲਵਾਉਣ ਵਿਚ ਸਭ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਤਜਰਬਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਤਦ ਵੀ ਬੀਜੀ ਨੇ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ 'ਸਭ ਤਿਆਰ ਹੈ' ਕਹਿਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਜਗ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੂ.ਪੀ, ਹਰਿਆਣਾ ਤੇ ਮੁੰਬਈ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀਆਂ ਤਰਬਾਂ ਛੇੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ।

ਸ਼ੁਰੂ-ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਚੜ੍ਹਾ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਨੇੜੇ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਜਦੋਂ 1986 'ਚ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਈਸਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਚੜ੍ਹਾ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰਾਂ ਲਈ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਅਗਸਤ 1994 ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਮਲਹੋਤਰਾ ਰਾਹੀਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਮੇਲ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਯੋਗੀ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਆਪ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਧਾਰੇ

ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੀਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਨਾ ਪਿਆਰ, ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਸਨੇਹ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋ ਜਨਮ ਪਹਿਲੇ ਵਹ ਹਮਾਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਥੇ, ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਮਾਤਾ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਕੀ ਕਮਾਲ ਵਾਲੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ।

2001 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ ਤੇ ਸਨ - ਮਤਵਾਤਰ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਵਿਚ ਐਤਵਾਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦੇਸ-ਪ੍ਰਦੇਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵਲੋਂ ਅਖੰਡਪਾਠਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਅਤੱਟ ਵਰਤਦੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ, ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ, ਦੀ 20,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ, ਆਡੀਓ ਵੀ.ਡੀ.ਓ ਫਿਲਮਾਂ, 20 ਤੋਂ ਵੱਧ ਛਪੀਆਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਵਲੋਂ ਨਿਰਮਾਣਤ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜ, ਸਭ ਅਦਾਰੇ ਉਨਤੀ ਵਲ ਵੱਧ ਰਹੇ ਟੀਸੀਆਂ ਛੁਹ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸਰੀਰ ਪੂਰਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਪੂਰੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਹਰ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਸੇਧ ਬਖਸ਼ਦੇ ਰਹੇ। ਜੂਨ 2001 ਤੋਂ ਸਿਹਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਗੜ ਗਈ, ਪੀ.ਜੀ.ਆਈ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ, ਸਤੰਬਰ-ਅਕਤੂਬਰ 2001 ਸਰੀਰ ਕਾਫੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਮੰਨਦਿਆਂ ਆਪ ਜੀ 31 ਅਕਤੂਬਰ 2001 ਨੂੰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪਰਮ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਜਾ ਸਮਾਏ।

ਸਮੂੰਹ ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਲਈ ਇਹ ਵਿਛੋੜਾ ਅਸਹਿ ਸੀ। ਬੀਜੀ ਦੇ ਮੋਢਿਆ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਆਪ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵੀ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਮਤਵਾਤਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਭ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਵਿਚ ਹੌਂਸਲਾ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਸਾਲ ਆਪ ਜੀ ਵਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਬਖਸ਼ਦੇ ਰਹੇ।

ਸਾਲ 2013 ਨੂੰ ਬੀਜੀ ਨੇ ਵੱਡੇ ਸਮਾਗਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਫੇਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਬਹੁਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਕਿ 28-10-2013 ਤੋਂ 31-10-2013 ਤਕ ਸੀ, ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਕੋਠੀ ਜਾ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ

ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਦੇਰ ਤੋਂ ਉਹ ਬਿਸਤਰ 'ਤੇ ਹੀ ਲੇਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਕਸ ਸਨ ਤੇ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਾਕਾਇਦਾ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮਹੀਨਾ ਕੁ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨਾਜ਼ੁਕ ਬਣੀ ਰਹੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਹੋਣੀ ਨੇ ਇੰਨੀ ਜਲਦੀ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਦਿਖਾ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤੇ ਵੱਡੇ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਦਿਨ (31-10-2013) ਜਿਸ ਦਿਨ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਭਾਣਾ ਵਰਤਾਇਆ ਸੀ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ 1-11-2013 ਨੂੰ ਹੀ ਬੀਜੀ ਨੇ ਇਸ ਫਾਨੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਦੇਣੀ ਹੈ ਤੇ ਪਰਮ ਤੱਤ ਵਿਚ ਜਾ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ 1-11-2013 ਨੂੰ ਲੱਗਭੱਗ 11.30 ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੱਚਖੰਡ ਪਿਆਨੇ ਕਰਨ ਦਾ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਵੇਰਵਾ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸਰਦਾਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਹੈ -

ਬਿਸਤਰ ਵਿਚ ਲੇਟੇ ਹੋਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਉਹ ਉਠ ਬੈਠੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਸਿਰ ਘੁਮਾ ਕੇ ਚਾਰੋਂ ਤਰਫ ਦੇਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਉਪਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕੀਆਂ, ਫੇਰ ਬੰਦ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਫਿਰ ਪੈ ਗਏ। ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬੁੱਲਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹਾਏ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੀ।

ਮਹਾਨ ਸਮਾਗਮ ਅਜੇ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ 31.10.2013 ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤਿੱਥੀ, ਸੰਗਤਾਂ, ਐਨ-ਆਰ-ਆਈ ਵੀਰ ਤੇ ਹੋਰ ਪਤਵੰਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਗਲਾ ਦਿਨ 2-11-2013 ਹੀ ਸੰਸਕਾਰ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸਹੀ ਸਮਾਂ 3.00 ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰ ਬਾਅਦ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਬੀਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ, ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਸਵੱਖਤੇ ਹੀ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਰਸਮੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਕ ਕੱਚ ਦੇ ਤਾਬੂਤ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਇਸ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਣ।

ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਸੰਗਤ ਮੁਕ ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਫੁੱਲ ਲਿਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਕੀਮਤੀ ਦੁਸ਼ਾਲੇ। ਕੀਰਤਨੀ

ਜੱਥੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੰਤ 'ਤੇ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ।

ਬੀਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦਾਹ ਸੰਸਕਾਰ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਵਲ ਜਾਣ ਲਈ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜਥੇਦਾਰ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ। ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਿਖਾ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਬੀਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਪੁੱਤਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਮ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਦਿਖਾਈ।

ਫੇਰ ਸੋਹਿਲੇ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸੰਗਤ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਨੂੰ ਵਧੀ ਜਿਥੇ ਕਿ ਅਲਾਹੁਣੀਆਂ, ਵਡਹੰਸ ਮਹਲਾ 1 ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਗਲਾ ਦਿਨ ਜੋ ਕਿ ਦੀਵਾਲੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਠ ਨਾਮ, ਜਾਪ ਸਿਮਰਨ, ਕਥਾ ਆਦਿ ਵਿਚ ਬਤੀਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਮਿਤੀ 4-11-2013 ਨੂੰ ਬੜੇ ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਅੰਗੀਠੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਸਤੀਆਂ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਗਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਗਏ। 9 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਆਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਪੰਨਤਾ 11 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਹੋਈ। ਉਪਰੰਤ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੇਸ-ਪ੍ਰਦੇਸ ਤੋਂ ਆਏ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਲੀਆਂ ਭੇਟ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਗੀ ਜੱਥਿਆਂ ਨੇ ਵੈਰਾਗਮਈ ਕੀਰਤਨ ਸਰਵਣ ਕਰਾਏ। ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਹਜ ਵਿਚ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਸਦਜੀਵੀ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਦ ਜੀਵੈ ਨਹੀ ਮਰਤਾ ॥ ਅੰਗ - ੨੭੩

ਅਰਦਾਸ, ਹੁਕਮਨਾਮੇ, ਉਪਰੰਤ ਸੇਜਲ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਾਮ-ਜਪ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਈ। ਇਸ ਸਾਲ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ, ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਿੱਘੀ ਯਾਦ ਵਿਚ 30-31 ਅਕਤੂਬਰ ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ 1 ਅਤੇ 2, 2018 ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ। ਇਸ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀ ਸਿਖਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕ 'ਰੰਗਲੇ ਸੱਜਣ' ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਸੰਤ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਭਾਵ 'ਸੰਤ' ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰਤ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਰੰਗੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਜੀ 'ਤੇ ਇਸ ਵਿਰਸੇ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਰੋਲ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਸੰਸਥਾ ਵਿਚ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਮਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਇਕ ਝਲਕ ਪੇਸ਼ ਹੈ -

ਮਾਂ ਜਿਹਾ ਘਣਛਾਵਾਂ ਬੂਟਾ ਕਿਤੇ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਇਆ,
ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਛਾਂ ਉਧਾਰੀ ਰੱਬ ਨੇ ਸਵਰਗ ਬਣਾਇਆ।
ਕੁੱਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਜੜ੍ਹ ਸੁੱਕਿਆਂ ਮੁਰਝਾਂਦੇ,
ਪਰ ਇਹ ਬੂਟਾ ਫੁੱਲ ਸੁੱਕਿਆਂ ਮੁਰਝਾਇਆ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ 32 ਗੁਣਾਂ (ਦਇਆ, ਨਿਮ੍ਰਤਾ, ਲੱਜਿਆ, ਪਿਆਰ ਆਦਿਕ) ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ -

ਬਤੀਹ ਸੁਲਖਣੀ ਸਚੁ ਸੰਤਤਿ ਪੂਤ ॥
ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸੁਘੜ ਸਰੂਪ ॥ ਅੰਗ- ੩੭੧

ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਵਿਹਾਰਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਆਉ! ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਵਧੀਏ। ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਵਿਰਾਸਤੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਪਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਆਰੰਭੀ ਇਹ ਸੰਪਰਦਾ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਅਤੇ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪਰਦਾ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਿਆਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ 'ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ' ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਾਤਾ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਬਾਨੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਵਿਰਾਸਤੀ ਪੇੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਲੋਂ ਬਖਸ਼ੇ ਵਡਮੁੱਲੇ ਸ਼ਾਨਾ ਮੱਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਆਪ ਜੁੜ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਸੰਸਥਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ ।

ਭਾਈ (ਡਾ.) ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਐਡੀਟਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ'

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ....

(ਅਵਤਾਰ ਪੁਰਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ - 6 ਅਗਸਤ 2018)

ਪ੍ਰਿੰ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚਰਿੱਤਰ ਇਕੋ ਮਾਲਾ ਦੇ ਮਣਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਇਤਨੇ ਵਚਿੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਭੇਦ ਤੇ ਭਾਵ-ਪੂਰਤ ਹਨ ਕਿ ਇਨਸਾਨੀ ਅਕਲ ਦੰਗ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ, ਵਿਚਾਰਦਾ ਇਕ ਸਰਲ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਮਨ, ਅਵੱਸ, ਵਿਸਮਾਦਿਤ ਹੋ, ਅਗੰਮੀ ਤੇ ਅਰਸ਼ੀ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਗਵਾਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

239 ਸਾਲ ਨੌਂ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਗੁਰੂ-ਕਾਲ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ, ਆਦਿ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਥੀ ਗਈ ਵਿਉਂਤ ਤੋਂ ਜੁਗਤੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਹਿਲੂ ਅਥਵਾ ਪਹਿਲੂਆਂ (ਪੱਖਾਂ) ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਗਿਆਸੂ ਲਈ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤੀ ਦੀਆਂ ਘੁੰਡੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਉਦੋਂ ਤਕ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਜਦ ਤੀਕ, 230 ਸਾਲ ਉਪਰੰਤ 1699 ਦੀ ਪਾਵਨ ਵੈਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ, ਇਕ ਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ-ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਘਾੜਤ ਘੜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਨੌਂ ਦਸ ਸਾਲ ਆਪਣੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਵਿਚ ਪਰਪੱਕ ਨਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਮਨੁੱਖ-ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਚਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਚਮਤਕਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਬਦਲੇ; ਪ੍ਰੰਤੂ ਜੋਤ ਤੇ ਜੁਗਤੀ ਇਕ ਸਮਾਨ ਇਕੋ ਹੀ ਵਰਤੀ। ਜੋਤ ਤੇ ਜੁਗਤ ਦੇ ਅੱਗੇ ਤੁਰਨ ਵਿਚ ਨਾ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਹੀ ਬਾਧਕ ਹੋਈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਯੂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਜਾਂ ਛੋਟਾ ਹੋਣਾ। ਸ਼ੇਖ ਸਾਅਦੀ ਵਲੋਂ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਇਸ ਸਚਾਈ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਏਸੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

'ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਬ-ਅਕਲ, ਨ ਬਸਾਲ।'

(ਭਾਵ-ਵਡਿਆਈ, ਨਿਰਮਲ ਬੁੱਧ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਉਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਕੇਵਲ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਉੱਤੇ)

ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਜੇ 94 ਸਾਲ ਦੀ ਬਿਰਧ ਆਯੂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਲੋਂ ਚਲਾਏ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਨੂੰ ਪਰਚਾਰਦੇ ਤੇ ਪਰਪੱਕ ਕਰਦੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਵੇਂ ਹੀ ਬਾਲ-ਗੁਰੂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੀ ਉਸੇ ਗਾਡੀ ਰਾਹ ਉਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਤੇ ਸੁੱਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਨਵੇਂ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਗੱਡਦੇ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਆਓ, ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਇਸ ਅਜੂਬੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੇ ਕਿਸੇ ਅਗੰਮੀ ਸਰੂਰ ਵਿਚ ਅਨੰਦਤ ਹੋਣ ਲਈ, 'ਬਾਲਾ ਪ੍ਰੀਤਮ' ਜੀ ਦੇ ਵਚਿੱਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਚਰਿੱਤਰਾਂ ਉਤੇ ਇਕ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੀ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ -

ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸਾਵਣ ਵਦੀ 20 ਸੰਮਤ, 1713 ਮੁਤਾਬਿਕ, ਜੁਲਾਈ 1656 ਨੂੰ 'ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹਿਲ' ਕੀਰਤਪੁਰ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੀ ਜੀਵਨ ਯਾਤਰਾ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਕੁਝ ਕੁ ਉੱਘੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਬਿਉਰਾ ਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ -

1. ਗੁਰਿਆਈ - ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਇਹ ਮਰਿਯਾਦਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ, ਗੁਰਗੱਦੀ ਅਥਵਾ ਸਰਦਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਰੀਤ ਦੇ ਵਿਪ੍ਰੀਤ, ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉਤੇ ਹੀ ਬਖਸ਼ੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭਰਾ, ਰਾਮ ਰਾਏ, ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ, ਚਤੁਰ, ਨੀਤੀ ਨਿਪੁੰਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਮਸੰਦਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਦ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਬੁਲਾ ਭੇਜਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚੌਕਸ ਰਹਿਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ। ਪਰੰਤੂ ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਖੁਸ਼ਨੂਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅਯੋਗ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਇਕ ਤੁਕ 'ਮਿਟੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਮਿਟੀ ਬੇਈਮਾਨ ਕੀ' ਕਹਿਣ ਦੀ ਘੋਰ ਅਵੱਗਿਆ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੂੰਹ ਨਾ ਲਾਇਆ ਤੇ ਸਦਾ ਲਈ ਤਿਆਗ ਦਿਤਾ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਇੰਨਾਂ ਵੱਡਾ ਸਤਿਕਾਰ, ਅਸੂਲ ਪ੍ਰਸਤੀ ਤੇ ਇਤਨੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇਕ ਅਤਿ ਸੁਨਿਹਰੀ ਪੰਨਾ ਤੇ ਗੁਰ-ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਚੱਲਣ ਲਈ ਰੋਸ਼ਨ ਮੁਨਾਰਾ ਹੈ।

2. ਦਿੱਲੀ ਯਾਤਰਾ - ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦੀ ਨੀਤੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ 'ਨਹਿ ਮਲੇਸ਼ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਹੈਂ।' ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ, ਅਕਤੂਬਰ, 1661 ਵਿਚ ਗੱਦੀ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਇਸੇ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਰਾਮ

ਰਾਇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੇਤੀ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਿੱਧਾ ਆਪ ਲਿਖਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮਿਰਜ਼ਾ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ, ਦਿੱਲੀ ਫੇਰੀ ਪਾਉਣ ਹਿਤ, ਪੱਤਰ ਲਿਖਵਾਇਆ; ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਹਾਂ, ਜਦ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਹਿਤ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਜਿਥੇ ਸੰਗਤ ਯਾਦ ਕਰੇਗੀ, ਓਥੇ ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁੱਜਾਂਗੇ।

ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਘਟਨਾ ਬੜੀ ਅਲੌਕਿਕ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ -

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਪੰਜੋਖਰੇ (ਅੰਬਾਲੇ) ਕੱਟੀ। ਉਥੋਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰੀ ਪੰਡਤ ਲਾਲ ਚੰਦ, ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਵੱਡੇ ਬਣਦੇ ਹੋ। ਓਹਨਾਂ ਤਾਂ ਗੀਤਾ ਰਚੀ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹੀ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਓ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਾਰਥ ਕਰ ਲਵੋ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਘਰ ਵਿਚ ਧੁਰੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ, ਭਾਈ, ਅਸੀਂ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਾਂ। ਕਲਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੀ ਵਰਤਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਾਰਥ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕਰਾਂਗੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਨਗਰ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਲੈ ਆ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਅਜ਼ਮਤ ਮੇਹਰ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਗੀਤਾ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਕੇ ਤੇਰੀ ਨਿਸ਼ਾ ਕਰੇਗਾ।

ਪੰਡਤ ਲਾਲ ਚੰਦ ਗਿਆ ਤੇ ਛੱਜੂ ਝੀਵਰ ਨੂੰ, ਜੋ ਨਿਰ ਅੱਖਰ ਤੇ ਮਹਾਂਮੂਰਖ ਸੀ, ਨਾਲ ਲੈ ਆਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਦਰੀ ਨਦਰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪੰਡਤ ਜੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਕਰੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਨੇਤਰ ਪਾਏ ਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਸੋਟੀ ਰੱਖ ਦਿਤੀ। ਪੰਡਤ ਨੇ ਗੀਤਾ ਦੇ ਔਖੇ ਤੋਂ ਔਖੇ ਸਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਪੁੱਛੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਸ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਅਰਥ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਪੰਡਤ ਇਹ ਕੌਤਕ ਵੇਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨੀ ਢੱਠਾ, ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਬਣਿਆ।

3. ਦਿੱਲੀ ਬਿਸਰਾਮ - ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੰਗਲੇ, ਜਿਥੇ ਅੱਜਕੱਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਠਹਿਰੇ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਉਤਰ

ਦੇ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਹੈ। ਰਾਜਸੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਮਾਇਆ ਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਦੀ ਕੀ ਮੇਲ? ਨਾਲੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਵੇਹਲ ਹੀ ਕਿੱਥੇ? ਹਾਂ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਜੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਭੇਜਿਆ -

ਕਿਆ ਖਾਧੈ ਕਿਆ ਪੈਧੈ ਹੋਇ ॥

ਜਾ ਮਨਿ ਨਾਹੀ ਸਚਾ ਸੋਇ ॥

ਕਿਆ ਮੇਵਾ ਕਿਆ ਘਿਉ ਗੁੜੁ ਮਿਠਾ

ਕਿਆ ਮੈਦਾ ਕਿਆ ਮਾਸੁ ॥

ਕਿਆ ਕਪੜੁ ਕਿਆ ਸੇਜ ਸੁਖਾਲੀ ਕੀਜਹਿ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ॥

ਕਿਆ ਲਸਕਰ ਕਿਆ ਨੇਬ ਖਵਾਸੀ ਆਵੈ ਮਹਲੀ ਵਾਸੁ ॥

ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਣੁ ਸਭੇ ਟੋਲ ਵਿਣਾਸੁ ॥

ਅੰਗ- ੧੪੨

ਜਦ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਨਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤੁਰੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਚੱਲੀ ਆ ਰਹੀ ਰੀਤ ਤੇ ਚੋਣ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਰਾਮਰਾਏ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਮੁਲਾਹਜ਼ੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਦਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਗੱਦੀ ਬਾਰੇ ਉਸ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਝੂਠਾ ਹੈ।

4. ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਪਰਖ -

ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੇ ਨਾਲ ਹੋਈ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਤਾਂ ਕਾਇਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰੰਤੂ ਇਸਲਾਮੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰਖਣਾ ਚਾਹਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਰਜ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੁੱਮੇ ਲਾਇਆ। ਉਹ, ਇਸ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਬਿਨੈ ਕਰਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਕਿ ਉਥੇ ਪਟਰਾਣੀ ਤੇ ਹੋਰ ਪਰਿਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ। ਮਹੱਲਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਪਟਰਾਣੀ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਨ। ਆਪ ਜੀ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਸੋਟੀ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਕਹੀ ਜਾਣ ਕਿ ਇਹ ਪਟਰਾਣੀ ਨਹੀਂ, ਪਰੰਤੂ ਜਦ ਪਟਰਾਣੀ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਸੋਟੀ ਰੱਖੀ ਤਾਂ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਹੈ ਪਟਰਾਣੀ, ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਮਨੋਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਲਈ ਵਰ ਦਿਤਾ।

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 55 'ਤੇ)

ਨੌ ਰਤਨ - ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਜੁਲਾਈ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ-47)

ਅੰਤਮ ਤਿਆਰੀਆਂ

ਅੰਤਮ ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਵਿਛੜੀ ਰੂਹ ਦਾ ਮਿਲਾਪ, ਵੈਰਾਗੀ ਦਾ ਵਿਯੋਗ, ਆਤਮ ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਭੈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮੌਤ ਦਾ ਰਾਜ ਕੀ ਹੈ? ਉਹ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਸਤਿਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਦਾਸੀ ਬਣ ਕੇ ਟਹਿਲ ਕਮਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਦੇਹ ਦਾ ਇਹ ਬਾਹਰਲਾ ਰੂਪ ਬਦਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮ ਅਭੇਦਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਅਨੰਦ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਦੁਪਿਹਰ ਸਮੇਂ ਸਰਦਾਰ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ, "ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ ਜੋ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਮਿਹਰ ਕਰੋ, ਐਸੀ ਸੇਵਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਬੀਬੀ ਵਰ ਮੰਗਣਾ ਸੌਖਾ ਪਰ ਉਸ ਪਰ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੰਗਤਾਂ ਤਾਂ ਇਤਨੀਆਂ ਆਉਣਗੀਆਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ।"

ਇਕ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਬੀਬੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ, ਇਥੇ ਬਾਕੀ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਮਿਹਰ ਕਰੋ ਤਦ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਅਸਥਾਨ ਵੀ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਜਿਥੇ ਲੋਕ ਜੁੜ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਨ।"

ਬਾਬਾ ਜੀ: ਗੁਰਮੁਖ ਬੀਬੀ ਰਾਣੀ, ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਹੀ ਸਾਡੀ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਯਾਦ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਲੋਕ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਡਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੁਣ ਦੀਨ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਟੁੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਗਣਗੇ। ਇਹ ਸਦਾ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।"

25-8-75 ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਵੈਰਾਗ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਹੀ ਆ ਗਿਆ। ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਤਰਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤ ਕਰ ਗਈਆਂ। ਜਥੇਦਾਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਵਲ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਡਿਠਾ। ਉਹ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਸੀ ਅੱਜ ਕੋਈ ਅਣਹੋਣੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਚੀਆਂ ਸੁਰਾਂ

ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਆਖਰ ਸਮਾਪਤੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਤੋਤਰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਵਾਨ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਫੁਰਮਾਇਆ, ਇਹ ਆਖਰੀ ਦੀਵਾਨ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਫਿਰ ਰੈਸਟ ਕਰਾਂਗੇ। ਸਗੋਂ ਸਦਾ ਦੇ ਉਲਟ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਗੱਡੀ ਅੱਗੇ ਚਲਣੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੇ ਲੰਬੀ ਛੁਟੀ ਹੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਨੇ ਜੋ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤਕਲੀਫ਼ ਉਠਾਈ ਹੈ। ਉਸ ਲਈ ਬਹੁਤ-ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ। ਅਗਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਦਸੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਤੋਤਰ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਜਥੇਦਾਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੰਢ ਪੈ ਗਈ ਕਿ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਯੰਤ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਅਗਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਾਰੇ ਦਸਣ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਕਿਉਂ ਤੋੜ ਦਿਤੀ ਹੈ?

ਫਿਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੁੱਠੀ ਚਾਪੀ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਪੁਛ ਹੀ ਬੈਠਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਰਾਜ ਹੈ ਪਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਟਾਲ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਜਥੇਦਾਰ! ਜੇਕਰ ਭੇਦ ਦਸੀਏ ਤਦ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸੌ ਵਿਸਵਸੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਫਿਰ ਅਰਦਾਸਾਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਤੇ ਤਰਲੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਕੋਈ ਕਲਾ ਵਰਤਾਉ। ਕੋਈ ਭਾਣੇ ਅੰਦਰ ਉਲਟ ਫੇਰ ਕਰੋ। ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਲੰਬਾ ਕਰੋ। ਪਰ ਅਸਾਂ ਸਰੀਰ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਜੋ ਕੰਮ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਲੈਣ ਦਾ ਵਾਹਿਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੰਪੂਰਣ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਹੋਰ ਗੀਤਾ ਵਧਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਹੱਸ ਪਏ, ਜਥੇਦਾਰਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਸਮੇਂ ਜੋ ਅੱਖਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਵਿਰਲੇ ਦੀ ਹੀ ਨਿਗਾਹ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਮੁਨਕਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।" ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ, ਜਥੇਦਾਰ! ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਇਹ ਘੋੜਾ ਵੀ ਛੱਡਣਾ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਸਵਾਰ ਵਾਂਗ ਹੀ ਉਤਰ ਕੇ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ।

"ਚਲੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਸਦਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਾਂ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਪਰ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪਰ ਹੁਣ ਤੇ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਛੋਟੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾ ਦਰੁੱਸਤ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਦੇਸ ਜਾ ਕੇ ਫਿਰ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ। ਚਲੋ ਹੁਣ

ਨਿਜਧਾਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ਕੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਆਖਰੀ ਗੱਲ ਜੋ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਹੀ ਉਹ ਸਭ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਕਰ ਗਈ, ਹੱਛਾ ਭਾਈ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਰੋਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਿੱਥੇ-ਕਿੱਥੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਚਲੋ ਬਸ ਹੁਣ ਆਰਾਮ ਕਰੋ ਅਸੀਂ ਵੀ ਆਰਾਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕੀ ਪਤਾ ਫਿਰ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਸਫਰ ਲੰਬਾ ਹੈ।

26 ਅਗਸਤ ਦੀ ਸੁਬਾ ਨਿਤ ਵਾਂਗ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਛਕ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਹੋਏ। ਦੂਸਰੀ ਵਾਰੀ ਚਾਹ ਦੇ ਘੰਟੇ ਪਿਛੋਂ ਨਾਲ ਦੇ ਟੇਸਟ ਸਦਾ ਵਾਂਗ ਲੈ ਲਏ ਗਏ। ਨਾਲ ਹੀ ਖਾਸ ਸੇਵਕ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਟੀਕਾ ਵੀ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਜੋ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕਿਰਿਆ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਆਪ ਸਮਾਧੀ ਅੰਦਰ ਟਿਕ ਗਏ ਤੇ ਨਿਜੀ ਸੇਵਕ ਮਾਸਟਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤਕਣ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਅਣਹੋਣੀ ਤੇ ਗੈਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਖਾਸ ਸੇਵਕ ਦੀਵਾਨ ਤੱਕਣ ਜਾਏ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਜੋ ਭਾਣਾ ਵਰਤਾਣਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੌਣ ਰੋਕਦਾ।

ਅੱਗੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸੱਤ ਵਜੇ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵੇਦਾਂਤ ਦੀ ਕੋਈ ਪੋਥੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਵਿਚਾਰ ਪੁਸਤਕ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਸੁਣਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਡਿੱਠਾ ਜੋ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਮਹਾਤਮਾ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਿੱਧੇ ਬੈਠੇ ਸੀ, ਸੇਵਕ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਬੁਲਾਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕੀ। ਪੌਣੇ ਨੌਂ ਵਜੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਮੁੜੇ ਤਦ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਅੱਜ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾ ਉਠੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਕਥਾ ਹੀ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਉਹ ਹਿਲ ਜੁਲ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਅਡੋਲ ਬੈਠੇ ਹਨ।

ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਘਬਰਾ ਕੇ ਭੱਜੇ ਹੋਏ ਪੁੱਜੇ। ਹੱਥ ਲਗਾਣ ਪਰ ਸੀਸ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਲਟਕ ਗਿਆ। ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਕਰਕੇ ਲਿਟਾ ਕੇ ਫਿਰ ਸਵਾਸਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਜਾਨਣੀ ਚਾਹੀ। ਪਰ ਇਕ ਸਵਾਸ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਜਾਂ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਪਰ ਜੁੜਨ ਸਮੇਂ ਹੀ ਅੜਿਆ ਸੀ ਉਹ ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਸੁਆਸ ਆਉਣ ਦਾ ਧੌਖਾ ਲਗਾ। ਪਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਉਹ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰ ਗਏ ਸਨ। ਨਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪੈ ਗਈ। ਫਿਰ ਹੁਕਮ ਮੁਤਾਬਿਕ ਡਾਕਟਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸ. ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਤਾਰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਕਿ ਤੁਰੰਤ ਪੁੱਜੇ।

ਡਾਕਟਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈਲਥ ਪਾਸੋਂ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਬਣਵਾਇਆ ਤੇ ਹਾਰਟ ਫੇਲ ਦਾ ਕੇਸ ਕਹਿ ਕੇ ਰੀਪੋਰਟ ਬਣਵਾਈ। ਦਿੱਲੀ ਤਾਰ ਮਿਲਣ ਪਰ ਜਥੇਦਾਰ

ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰੈਸ ਤੇ ਰੇਡੀਉ ਨੂੰ ਖਬਰ ਦਿਤੀ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ।

'ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਇੰਗਲੈਂਡ ਯਾਤਰਾ ਸਮੇਂ ਹਾਰਟ ਫੇਲੂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ।'

ਸਰਦਾਰ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿ ਅਸਾਂ ਵਰਦਾਨ ਮੰਗਿਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਦਾਰਤਾ ਦੀ ਹਦ ਕਰਕੇ ਵਰਦਾਨ ਨੂੰ ਫਲੀਭੂਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਤ ਤਦੋਂ ਹੀ ਆਈ ਜਦੋਂ ਵਰ ਦੇਣਹਾਰ ਨੇ ਉਹ ਦਿਤੇ ਬਚਨ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਹਿਤ ਆਪਾ ਹੀ ਉਸ ਸਥਾਨ ਪਰ ਲਗਾ ਦਿਤਾ। ਬੀਬੀ ਨੇ ਧਾਹ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਘਰ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਘਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਣਾਣਾ ਲੋਚਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਤੇਰੀ ਤੋਂ ਤੇਰੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅੰਦਰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਅਨੰਦ ਮਈ ਘੜੀਆਂ ਬਤੀਤ ਹੋ ਸਕਣ। ਪਰ ਮਾਲਕ ਤੁਸਾਂ ਵਹਿਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਡਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸਦੀਵੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਿਛੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਧ ਸਜਣ ਤਾਂ ਮੋਇਆ ਨ ਜਾਈ ਛੋੜ ਵਾਲੇ ਸਜਣ ਹਨ। ਪੱਕੇ ਜੀਵਨ ਮਰਨ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਖਸ਼ ਦੇਹੁ, ਸਾਡੇ ਬਚਨ ਮੋੜ ਦੇਹੁ, ਮਰ ਕੇ ਜੀਵਨ ਪਿਛੋਂ ਅਗਲੇ ਜਹਾਨ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਇਸ ਜੀਵਨ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੇਲ ਨੂੰ ਹੀ ਤਰਜੀਹ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਚੁਪ ਸਦੀਵੀ ਚੁਪ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਤੇ ਦਿਤੇ ਬਚਨ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਭਾਣਾ ਵਰਤ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਡਾਕਟਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫੋਨ ਪਰ ਟਮਾਟਰਾਂ ਦੇ ਜੂਸ ਦੇ ਚਮਚੇ ਮੂੰਹ ਪਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ, ਤਦੋਂ ਅਜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਖੁਦ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਅਸਰ ਸੀ। ਪਰ ਹੋਸ਼ ਆਣ ਪਰ ਹੀ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ, ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਅਜੀਬ ਹੀ ਬਣਤਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਅਰਦਾਸ ਤੇ ਖਾਹਸ਼ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਹਿਤ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਪੀੜਾ ਹਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਆਪ ਪੀੜਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਦਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਅੰਦਰ ਜ਼ਖਮ ਦਾ ਅਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਮੌਜ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀਆਂ ਭੁੱਬਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਸਦੇ ਤੇ ਫੁਰਮਾਂਦੇ, ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਸਾਂ ਤੇ ਦਰਦ ਵੰਡਾਇਆ, ਫਿਰ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਪੀੜਾ ਇਕੋ ਹੀ ਵਾਰੀ ਜੁੜ ਕੇ ਹੀ ਤਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਿਸ ਦੇ ਅਧਮ ਨੀਚ ਤੇ ਪਾਪੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਅਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ

ਭਾਵਨਾ ਭਰਪੂਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਿਦਕ ਤੇ ਪਿਆਰ ਵੀ ਤਕੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਵੀ ਲਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਧਰਮੀ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਅਸੀਸ, ਉਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਪਾਪੀ ਨੀਚ ਤੇ ਅਧਮ ਜੀਵ ਅਥਵਾ ਸੰਤ ਦੇਖੀ ਤੇ ਨਾਸਤਕ ਤਕ ਨੂੰ ਪੁਜਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜਿਸ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕਦੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਹਰ ਮੁਸੀਬਤ ਨੂੰ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਕਬੂਲਿਆ ਤੇ ਹਰ ਤਪ ਸਾਧਨ ਤੇ ਲੋਕ ਦਰਦ ਪੀੜਾ ਹਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ।

ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਤੇ ਕਲਰਾਂ ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਗੁਲਮਰਗ ਬਣਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਨੁਹਾਰ ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ ਨੇ ਆਖਰ ਨੂੰ ਮੌਤ ਨਾਲ ਸੌਂਦਾ ਤੇ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਨਾਲ ਦੇ ਸਾਥੀ ਹੋ ਰਹੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਤੋਂ ਘਬਰਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ। ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਸੌਂਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਬਚਨ ਦਿਤਾ, ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਘਰ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਪਿਆਰ ਦਾ ਕਾਅਬਾ ਬਣੇਗਾ।" ਫਿਰ ਉਸ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਹਦ ਹੀ ਤਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਰਾ ਜਥਾ ਦੂਸਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵੀ ਬਦਲ ਹੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਤਦੋਂ ਬਾਣਾ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਚੋਲਾ ਹੀ ਉਸ ਬਚਨਬਧ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਮਰਨ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਜੋੜਨ ਦੇ ਬਚਨ ਦਿਤੇ ਸਨ।

ਉਪਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਸ਼ੋਕ ਸਾਗਰ ਅੰਦਰ ਗੋਤੇ ਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਏਧਰ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਬਿਰਹਾ ਮਾਰੇ ਲੋਕ ਕੁਰਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਘਰੀਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਪਕੀ। ਹਨੇਰਾ ਬਾਹਰ ਸੀ। ਦਿਲ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵੀ ਸੁਤੀ ਪਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੱਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਸਿਆ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦਾ ਮਾਰਗ ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਹਰ ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਹਰਨ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਸੀ, ਉਸ ਦਿਨ ਸਹਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਸੋ ਆਖਰੀ ਧਿਰ ਕਰਮਸਰ ਹੀ ਸੀ ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਧਰਵਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਕਰਮਸਰ ਵਲ ਹੀ ਭਜ ਉਠੇ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਿਰਹੋਂ ਕੁੱਠੇ ਤੇ ਦਰਦਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਦੀਵਾਨੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਇਕ ਮਾਤਰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ ਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿਤਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਸਦੀਵੀ ਟੇਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਸੀ।

ਅੱਜ ਕਰਮਸਰ ਅੰਦਰ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਵਿਆਕੁਲ ਰੂਹਾਂ ਤੜਪ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਹੀ ਧਾਹਾਂ ਦਰਦਾਂ ਤੇ ਚੀਸਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣੀ ਦਿਸਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲੇ ਹੀ ਦਿਲ ਦੇ

ਜ਼ਖਮਾਂ 'ਚੋਂ ਪੀੜਾ ਉਮਡ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਬੁਲ੍ਹ ਫਰਕਦੇ ਸਨ ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਖਾਂ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਨਾਲ ਵਿਧੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕ ਉਮਡਦਾ ਹੋਇਆ ਸਾਗਰ ਕਰਮਸਰ ਦੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਲਾਂਗਰੀ ਚੌਕਸੀ ਨਾਲ ਉਸ ਪਾਵਨ ਹਸਤੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਭੁਖਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹੁਣ ਉਸ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਪਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਆਗਿਆ ਤੇ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬਚਨ ਸਦੀਵੀ ਅਸਰ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਦੀਵਾਨ ਅੰਦਰ ਬਿਰਹਾ ਵੇਦਨਾ, ਪੀੜਾ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵੇਦਨਾ ਭਰੇ ਤਰਾਨੇ ਉਠ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਤੇ ਸਤਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਉਮਡ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬਿਰਹੋਂ ਕੁੱਠੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਉਠਦੀ ਸੀ। 'ਰੇਵਾਂ ਝੀਣੀ ਬਾਣ' ਕਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਰ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਮਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਣਦਾ ਸੀ।

ਆਖਰ ਨੂੰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਤਾਰ ਮਿਲਣ ਪਿਛੋਂ ਸ: ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਕਾ ਕੋਲਾ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਸਖਤ ਬੁਖਾਰ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹਵਾਈ ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਲੰਦਨ ਪੁੱਜੇ। ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਹੋਰ ਤਿਆਰੀ ਡਾਕਟਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ ਸਨ। ਮਿਰਤਕ ਸਰੀਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਬਕਸਾ ਸੰਗਤ ਨੇ ਬਾਰਾਂ ਸੌ ਪੈਂਡ ਦਾ ਸੰਦਲ ਦੀ ਕੀਮਤੀ ਲੱਕੜੀ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਜੋ ਹਰ ਸਮੇਂ ਇਕ ਰਸ ਚਮਕ ਦਮਕ ਤੇ ਖੁਸ਼ਬੂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੂੰਹ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨ ਬਕਸੇ ਪਰ ਸੀਸ਼ਾ ਫਿਟ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਘਟੇ ਘਟ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਾਹਰਲਾ ਨੁਕਸ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਲੰਦਨ ਤੋਂ ਵੀਹ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸੰਤ ਸੇਵਕ ਤੇ ਕਈ ਸੱਜਣ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸ: ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਲਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪ ਇਹ ਸੇਵਾ ਸੌਂਪੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਰਮਸਰ ਪੁਚਾਏਗਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਸੇ ਹੀ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਚਲ ਪਏ ਸਨ। 30 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸੁਬਾ ਹੀ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਪਾਲਮ ਅੱਡੇ ਪਰ ਉਤਰਿਆ। ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਹਿਤ ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਦੇ ਮਿਰਤਕ ਸਰੀਰ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਪੁੱਜਣ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅੰਤਮ ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਤ ਇਤਨਾ ਜਨ ਸਮੂਹ ਉਮਡ ਪਿਆ ਹੋਵੇ।

ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰੀਰ ਸਮੇਤ ਸੰਗਤਾਂ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਤੋਂ ਨਮਸਕਾਰ ਤੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਹਾਰ ਤੇ ਦੁਸ਼ਾਲਾ ਲੈ ਕੇ ਕਾਫਲਾ ਚਲ ਪਿਆ। ਜੀ.ਟੀ.ਰੋਡ ਦੇ ਹਰ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਕਸਬੇ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸੀ। ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਤ ਫਿਰ ਦਰਸ਼ਨ ਭੇਟ ਲੈ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਉਡੀਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਖੰਨੇ ਤਾਂ ਇਤਨੀ ਭੀੜ ਸੀ ਕਿ ਜਲੂਸ ਨੂੰ ਤੁਰਨ ਵਿਚ ਘੰਟਾ ਲਗ ਗਿਆ। ਜੀ.ਟੀ.ਰੋਡ ਤੋਂ ਕਰਮਸਰ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਸੜਕ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਤਾਰ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਰਮਸਰ ਪੁੱਜਣ ਸਮੇਂ ਤਕ ਇਸ ਜਲੂਸ ਨਾਲ ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਟਰੱਕ ਬੱਸਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਕਰਮਸਰ ਅੰਦਰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਮਨੁੱਖ ਸਿਰਾਂ ਦਾ ਮਹਾਨ ਸਾਗਰ ਛੱਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਦਿਸਦਾ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਸ ਲੱਖ ਤੋਂ ਉਪਰ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਮਿਰਤਕ ਸਰੀਰ ਲੋਕ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਹਿਤ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੋਸ਼, ਖਿੱਚ ਦੀ ਹਦ ਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਦਰਸ਼ਨ ਭੇਟ ਮਾਇਆ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੀ ਲੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਆਖਰ ਕੋਈ ਵਸ ਨਾ ਚਲਦਾ ਤਕ ਕੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਬਕਸਾ ਅੰਦਰ ਲੈ ਆਏ ਤੇ ਫਿਰ ਅੰਤਮ ਤਿਆਰੀਆਂ ਲਈ ਦਾਖਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਜਦੋਂ ਭੋਰੇ ਅੰਦਰ ਬਕਸਾ ਲੈ ਗਏ ਤਦ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ, ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਸਰੀਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਤਦ ਇਸ ਭੋਰੇ ਅੰਦਰ ਰਾਣਾ ਰੰਕ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਾਂ ਲਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਫਿਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਭਾਵੇਂ ਮਿਰਤਕ ਸੀ। ਪਰ ਪਾਬੰਧੀ ਆ ਹੀ ਗਈ ਜੋ ਉਹ ਸੁਰਜੀਤ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪਰ ਰਖਦੇ ਸਨ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ 31 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਜਲੂਸ ਕਰਮਸਰ ਤੋਂ ਚਲ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਰਸਦਾ ਹੋਇਆ ਭੰਬੋਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਨ ਹਿਤ ਸਰਕਾਰੀ ਰਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਦਸਤੇ ਨੇ ਉਲਟੀਆਂ ਗਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸਲਾਮੀ ਦਿਤੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੂਬਾ ਕਾਂਗਰਸ ਵਲੋਂ ਸ: ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਤਾਲਿਬ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਗਿਆਨੀ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੈਕਟਰੀ ਤੇ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ ਨੇ ਦੁਸ਼ਾਲੇ ਭੇਟ ਕੀਤੇ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸਰੀਰ ਇਸ ਛੇਦਾਂ ਵਾਲੇ ਬਕਸੇ ਅੰਦਰ ਰਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਤਮਾਮ ਅੰਸ਼ ਛੋਟੀ

ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਕਛਹਿਰਾ ਹਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਦਾ ਅੰਗ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤੱਕਦਿਆਂ ਹੀ ਸਜਾਏ ਗਏ। ਜੋ ਤਅੱਸਬੀ ਤੇ ਕਟਰ ਪੰਥੀ ਬਨਾਵਟੀ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਲਈ ਚਸ਼ਮੇ ਬਸੀਰਤ ਸਨ ਕਿ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਕਲਗੀਧਰ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਦੇ ਅਨਿਨ ਸੇਵਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਤੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਨ। ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਸਾਹਿਬ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਮੀਂਹਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿਆੜ ਵਾਲੇ ਜੋ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਕਲੇਰਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸਨ ਪਰ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਨੇਹ ਰਖਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਤਮ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਗਹਿਰੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਬਕਸੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਹਲਕੇ ਫੁੱਲ ਉਪਰ ਤਰ ਪਏ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਸ ਗਏ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਬੰਦਸ਼ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਕੇ ਪੂਰਨ ਪਾਵਨ ਮਹਿਕ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਕਦੇ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਨਹੀਂ।

ਪਾਠ ਭੋਗ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਬੰਦੀ

ਸੰਤ ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਆਖਰੀ ਕੜੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਤੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਤਿਕਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਤਖਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਹਰੀਮੰਦਰ ਦੇ ਹੈੱਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਹੰਗਮ ਜਥਾ, ਮਸਤੂਆਣਾ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ, ਕਲੇਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤ, ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮਹਿਤਾ ਚੌਂਕ ਦੇ ਦੇਵੇਂ ਗਿਆਨੀ। ਗਿ: ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਗਿ: ਅਮੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਡੇਰਾ, ਸੰਤ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਹੀ ਹਰਿਦੁਆਰ, ਪੰਡਤ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕਤ, ਪੰਡਤ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸੋਢੀ, ਬੇਦੀ, ਭੱਲੇ ਕੁਲ ਦੇ ਚਮਕਦੇ ਸਿਤਾਰੇ। ਨਿਰਮਲੇ ਉਦਾਸੀਨ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਪਰਦਾਏ ਵਲੋਂ ਸਿਰੋਪਾਉ ਤੇ ਦਸਤਾਰੇ ਲੈ ਕੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਪੁਜੇ ਸਨ।

ਲੰਗਰ ਅੰਦਰ ਦੇ ਸੌ ਤੋਂ ਉਪਰ ਕੜਾਹੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਬੋਰੀਆਂ ਆਟਾ ਪਕ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਚਾਹ ਦੁੱਧ ਚੀਨੀ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀਦੀ ਕਿ ਕਿਤਨੀ ਖਰਚ ਹੋਈ ਸੀ।

(ਗਿਆਨੀ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਤ 'ਨੌ ਰਤਨ' ਵਿਚੋਂ
ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ

ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾਤਮਕ ਵਿਚਾਰ (Inspired Thoughts of Swami Ram)

ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਜੁਲਾਈ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ-54')

ਅੰਤਰ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ

ਅੰਤਰ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਰ ਇਕ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਪੁਰਾਤਨਾਂ ਲਈ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ, ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਲਈ ਵੀ ਓਨੀਆਂ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹਨ ਖੁਸ਼ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਖੁਸ਼ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਹਰ ਕੋਈ ਬੇਚੈਨ ਹੈ, ਹਰ ਕੋਈ ਨਾ-ਖੁਸ਼ ਹੈ। ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ, ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ? ਬਾਹਰੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੀ ਕੁਝ ਹੈ, ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ-ਇਕ ਹੈ ਅੰਤਰ, ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਬਾਹਰ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਣ ਦੀਆਂ ਵੀ ਦੋ ਧਾਰਨਾ ਹਨ - ਇਕ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਰੱਖੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਅੰਤਰ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਰਹੇਗਾ। ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰੱਖੋ, ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਫੇਰ ਬਾਹਰ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ ਇਕ ਮਾਰਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਰਵੱਈਆ, ਆਪਣੀ ਮਨੋਵਿੱਤੀ ਠੀਕ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋ, ਕਿਵੇਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਰੋਂ ਖੁਸ਼ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਸਤਿ ਨਾਲ ਜੋੜੋ ਰਹਿ ਕੇ ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ, ਉਸ ਸਤਿ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਮਨ, ਸਰੀਰ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ। ਸਤਿ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸਮਝੋਗੇ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਦੋਨੋਂ ਸਮਝ ਸਕੋਗੇ। ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਜਾਓਗੇ।

ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣਾ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸੁਆਦ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ

ਆਸ ਨਾਲ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲੇ ਪਰ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਭੋਗਦੇ ਹੋਏ, ਵਧੇਰੇ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ। ਦੇਖੋ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਇਕ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ, ਇਕ ਵੀ ਸੁਖ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਥਾਈ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਭੋਗ, ਸੁਆਦ ਸੁਖ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਘੜੀ ਹੈ, ਉਹ ਘੜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਘੜੀ ਗੁਆਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਹੀ ਫੇਰ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੁਖ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਖਦਾਈ ਮੰਨਦੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਇਹ ਲੈ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਵਧੇਰੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਓਗੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੰਸਾਰਕ ਵਸਤੂਆਂ ਕਦੇ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀਆਂ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀਆਂ। ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਹ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀਆਂ। ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ।

ਸੋ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੇਖੀਏ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸ਼ਾਂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਚੈਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੰਵੇਗ ਸਮਝ ਜਾਈਏ, ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣਾ ਸਿਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਜੀਵਨ ਭੋਗਦੇ ਹਨ, ਸੁਆਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ, ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪੁਲ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਲੋਕ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਦੋਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੀ ਫਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੀ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਕਾਰਣ ਜਾਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਦੀ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਵੇਦ ਜੋ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ, ਦਸਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਸਾਡੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਠੀਕ ਹਨ, ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਦਵੰਦ ਨਹੀਂ ਉਸ ਤੋਂ

ਭਾਵ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮਾਰਗ, ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਬਾਹਰੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਦਵੰਦ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮਾਰਗ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕਰੇਗਾ। ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਅਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਜਾਨਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਜਾਨਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਦੋਨੋਂ ਸੰਸਾਰਾਂ ਦਾ ਜੋੜ

ਭਾਵੇਂ ਅੰਦਰ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਸੋਚਣਾ ਪਵੇਗਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਪੁਲ ਬਣਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਾਹਰ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। ਤੁਹਾਡਾ ਜੀਵਨ, ਤੁਹਾਡੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਇਕੋ ਹੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸੁਆਮੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਸੰਸਾਰਕ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਧਕਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨਾਲ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨਾਲ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨਾਲ ਬਣਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ ਅਸੀਂ ਕਦੀ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਡੀਊਟੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਮਨ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਜਾਈਏ, ਮਨ ਤਾਂ ਨਾਲ ਹੈ। ਮਨ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ।

ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਹਿਣਗੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਬਾਹਰੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਫੇਰ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਗੱਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ

ਵਾਰੀ ਤੁਹਾਡੀ ਹਉਮੈ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਦੋ ਲੋਕ ਇਕੱਠਾ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਮੱਸਿਆ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਔਕੜ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਹਉਮੈ ਸਾਧਣ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਗਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਹਰ ਕੋਈ ਪੁਛਦਾ ਹੈ, "ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ?" ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾ ਪੁੱਛੋ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ।" ਉਹ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਇਕ ਆਸ ਹੈ, ਇਕ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਸ ਰਖ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਕੇਵਲ ਪਿਆਰ ਕਰੋ, ਕੋਈ ਸੁਆਲ ਨਾ ਪੁੱਛੋ। ਅੱਜ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਦੁਖੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਪੁਛਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਦੂਸਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਆਸ ਰੱਖਣੀ ਨਹੀਂ, ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ, ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਸਚੇਤਨਤਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਜਾਣ ਜਾਓ, ਸਮਝ ਜਾਓ ਕਿ ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੇਕ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਅਨੰਤਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਪਿਆਰ ਕਰੋਗੇ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੋਗੇ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕੋਗੇ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਮਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਅੰਦਰ ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਕ ਲੈਂਪ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਜੋਤ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੀ, ਮੈਂ। ਉਸ ਜੋਤ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਬੜਾ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਧਾਰਨਾ ਬਦਲੋ, ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ? ਉਦ ਦੀ ਧਾਰਨਾ, ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਰੁਚੀ ਬਦਲੋ, ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਬਣਾਓ, ਸੋਹਣਾ ਬਣਾਓ।

'ਚਲਦਾ.....!'

(ਪੰਨਾ 48 ਦੀ ਬਾਕੀ)

5. ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣਾ - ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਦਿੱਲੀ ਬੁਖਾਰ ਤੇ ਚੇਚਕ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਫੁੱਟ ਪਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਰੋਗ ਕੱਟਣ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਬੰਗਲੇ ਨਾਲ ਇਕ ਚੁਬੱਚਾ ਬਣਵਾਇਆ, ਜਿਥੋਂ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਕੇ ਰੋਗੀ ਅਰੋਗ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ -

ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਹਮਰਾ ਜੋ ਪੀਵੈ॥

ਸੋ ਜਨ ਤੁਰਤ ਰੋਗ ਬਿਨ ਥੀਵੈ॥

ਜਿਨੇ ਚੁਬੱਚੇ ਦਾ ਜਲ ਪੀਓ॥

ਸੋ ਉਬਰਿਓ, ਗੁਰ ਜਸ ਬਚ ਥੀਓ॥

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੰਸਾਰਿਕ ਯਾਤਰਾ ਸੱਤ ਸਾਲ ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਚੌਵੀ ਦਿਨ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਜੀ 30 ਮਾਰਚ ਸੰਨ 1664 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ।

ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜ ਪੈਸੇ ਨਰੇਲ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵੇਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਘੁਮਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, 'ਬਾਬਾ ਬਕਾਲੇ।'

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਉਂ ਸੰਕੇਤ ਕਰਨਾ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਆਗੂ ਲੱਭਣ ਲਈ ਪਰਚਾ ਪਾਉਣਾ ਵੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਜੋਗ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ -

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ ਜਿਸ ਡਿਠੈ ਸਭਿ ਦੁਖ ਜਾਇ।

(ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ)

ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਸਾਰੇ ਐਤਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਸਮਾਂ-12.00 ਤੋਂ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ ।

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ - (26 ਅਗਸਤ ਦਿਨ, ਐਤਵਾਰ)

(ਸਮਾਂ - ਸ਼ਾਮੀ 7.00 ਤੋਂ 10.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਸੰਗਰਾਂਦ - ਭਾਦੁਇ, 17 ਅਗਸਤ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ (ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 5.30 ਤੋਂ 8.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ - ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦਿਨੇ 11 ਵਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਗਸਤ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ 8 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

INTERNET MEDIA AND LIVE TELECAST

Website :- www.ratwarasahib.in

Website :- www.ratwarasahib.org

Instagram : - RATWARA SAHIB (<https://instagram.com/ratwara.sahib/>)

You Tube :- <https://www.youtube.com/user/babalakhbirsingh>

Facebook:- <https://www.facebook.com/ratwarasahib1>

Twitter:- <https://mobile.twitter.com/ratwarasahib1>

Apps (for both apple & andriod) : Ratwara sahib ji & ratwara sahib TV

E-mail :- sratwarasahib.in@gmail.com Contact - 9569455861, 9417912900, 9814612900

ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੇਨਤੀ

'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ/ਰਿਨਿਊਲ ਜਾਂ ਦਸਵੰਧ ਪੰਜਾਬ ਐਂਡ ਸਿੰਧ ਬੈਂਕ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਾਖਾ ਰਾਹੀਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤਿਆਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਭਾਰਤ (INDIA)

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ/ਰਿਨਿਊਲ ਭੇਜਣ ਲਈ

VGRMCT/Atam Marg Magazine

S/B A/C No. 12861000000003

RTGS/IFSC Code - PSIB0021286

Branch Code - C1286

ਦਸਵੰਧ ਭੇਜਣ ਲਈ -

Vishav Gurmat Roohani Mission Charitable Trust

SB A/C No. 12861100000005

RTGS/IFSC Code - PSIB0021286

Branch Code - C1286

ਵਿਦੇਸ਼ (Abroad)

Vishav Gurmat Roohani Mission Charitable Trust

Punjab National Bank

SB A/C No. 0779000100179603

RTGS/IFSC Code - PUNB0077900

Branch Code - 077900

ਜੇਕਰ ਚੈਕ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ ਰਾਹੀਂ ਮਾਇਆ ਭੇਜਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਅਨੁਸਾਰ Gurudwara Ishar Parkash Ratwara Sahib, P.O. Mullanpur Garibdas. Distt SAS Nagar (Mohali) - 140901 ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ ਜੀ। ਜੇਕਰ Online ਮਾਇਆ ਭੇਜਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਮੋਬਾਈਲ ਨੰ: +91 98889 10777 'ਤੇ sms ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਆਪ ਜੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਤਾਂ ਇਸ ਫਾਰਮ ਨੂੰ ਭਰ ਕੇ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ ਜੀ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਅਤੇ ਰਿਨਿਊਵਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਫਾਰਮ ਨੂੰ ਭਰ ਕੇ ਚੈਕ ਦੇ ਨਾਲ ਭੇਜੋ ਜੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਚੈਕ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ "VGRMCT/ATAM MARG MAGAZINE" ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ ਜੀ।

ਨਵੀਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਰਿਨਿਊਵਲ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ

within India

Foreign Membership

Subscription Period	within India		Foreign Membership		
	By Ordinary Post/Cheque	By Registered Post/Cheque	Annual	Life	
1 Year	Rs. 300/320		U.S.A.	60 US\$	600 US\$
3 Year	Rs. 750/770		U.K.	40 £	400 £
5 Year	Rs. 1200/1220		Canada	80 Can \$	800 Can \$
Life	Rs 3000/3020		Australia	80 Aus \$	800 Aus \$

ਪੁਰਾਣੇ ਅੰਕ ਮੰਗਵਾਉਣ ਜਨਵਰੀ ਫਰਵਰੀ ਮਾਰਚ ਅਪ੍ਰੈਲ ਮਈ ਜੂਨ ਜੁਲਾਈ ਅਗਸਤ ਸਤੰਬਰ ਅਕਤੂਬਰ ਨਵੰਬਰ ਦਸੰਬਰ ਲਈ ਟਿਕ ਕਰੋ ਜੀ

ਨਾਮ/Name ਅਤੇ ਪਤਾ Address.....

.....Pin Code.....Phone..... E-mail : .....

ਮੈਂ.....ਰੁਪਏ ਮਨੀਆਰਡਰ/ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ/ਚੈਕ ਨੰ.....ਮਿਤੀ.....ਰਾਹੀਂ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਦਸਖਤ.....

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਹਸਪਤਾਲ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਸਮਾਂ : ਸਵੇਰੇ 9.30 ਤੋਂ 2.00 ਤੱਕ (ਐਤਵਾਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ)

ਡਾਕਟਰਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ - ਸਵੇਰੇ 10.00 ਤੋਂ 12.00 ਤੱਕ

ਫੋਨ ਨੰ: 98786-95178, 92176-93845,

ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਨਾਮ	ਸਪੈਸ਼ਲਿਸਟ	ਦਿਨ
1. ਡਾ. ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ	ਜਨਰਲ ਮੈਡੀਸਨ	ਸੋਮਵਾਰ
2. ਡਾ. ਗੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਕੰਗ	ਐਮ.ਡੀ (ਗਾਇਨੀ)	ਸੋਮਵਾਰ
3. ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕੰਗ	ਐਮ.ਡੀ (ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ)	ਸੋਮਵਾਰ
4. ਡਾ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ	ਹੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਜੋੜਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ	ਮੰਗਲਵਾਰ
5. ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	ਜਨਰਲ ਮੈਡੀਸਨ	"
6. ਜੇ.ਪੀ.ਆਈ ਹਸਪਤਾਲ ਮੋਹਾਲੀ ਵਲੋਂ ਡਾਕਟਰ	ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ	"
7. ਡਾ. ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਡਾ. ਕੋਮਲਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	(ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ)	ਮੰਗਲਵਾਰ
8. ਸ੍ਰੀ ਮਾਈਕਲ ਜੀ	ਐਕਸਰੇ ਸਪੈਸ਼ਲਿਸਟ	ਮੰਗਲਵਾਰ ਅਤੇ ਵੀਰਵਾਰ
9. ਡਾ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ	ਜਨਰਲ ਮੈਡੀਸਨ/ਈ.ਐਨ.ਟੀ/ਬਲੱਡ ਸ਼ੂਗਰ	ਬੁੱਧਵਾਰ
10. ਡਾ. ਜੇ. ਐਸ. ਗੁਜਰਾਲ	ਜਨਰਲ ਮੈਡੀਸਨ/ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਪੈਸ਼ਲਿਸਟ	"
11. ਡਾ. ਆਰ.ਐਸ ਸੰਧੂ	ਹੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਜੋੜਾਂ ਦੇ ਸਪੈਸ਼ਲਿਸਟ	ਵੀਰਵਾਰ
12. ਡਾ. ਸੰਤੋਸ਼ ਅਨੇਜਾ	ਜਨਰਲ ਮੈਡੀਸਨ	"
13. ਡਾ. ਐਸ.ਕੇ ਬਾਂਸਲ	ਜਨਰਲ ਮੈਡੀਸਨ	ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ
14. ਡਾ. ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	ਜਨਰਲ ਮੈਡੀਸਨ ਅਤੇ ਚਮੜੀ ਰੋਗਾਂ ਲਈ, ਏਅਰੋ ਸਪੇਸ ਮੈਡੀਸਨ	"
15. ਡਾ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ	ਜਨਰਲ ਮੈਡੀਸਨ/ਈ.ਐਨ.ਟੀ/ਬਲੱਡ ਸ਼ੂਗਰ	ਐਤਵਾਰ
16. ਡਾ. ਜਿੰਦਲ	ਜਨਰਲ ਮੈਡੀਸਨ	"
17. ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਗਿੱਲ	ਹੋਮਿਊਪੈਥਿਕ	ਬੁੱਧਵਾਰ
18. ਬੀਬਾ ਹਰਨੀਤ ਕੌਰ	ਫਿਜ਼ਿਓਥਰੈਪਿਸਟ	ਸੋਮਵਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ

ਲੈਬੋਰੇਟਰੀ ਟੈਸਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ

1. ਬਲੱਡ ਟੈਸਟ, 2. ਸਾਰੇ ਬਲੱਡ ਸੈੱਲ ਕਾਊਂਟ ਟੈਸਟ 3. ਬਲੱਡ ਸ਼ੂਗਰ ਟੈਸਟ 4. ਕਿਡਨੀ ਟੈਸਟ 5. ਲਿਵਰ ਟੈਸਟ 6. ਲਿਪਿਡ ਪਰੋਫਾਈਲ ਟੈਸਟ 7. ਬਾਇਰਾਇਡ ਟੈਸਟ, 8. ਹਿਮਿਓਗਲੋਬਿਨ ਟੈਸਟ 9. ਪੇਸ਼ਾਬ ਟੈਸਟ (ਰੂਟੀਨ ਅਤੇ ਕਲਚਰ) 10. ਸਟੂਲ ਟੈਸਟ, 11. ਈ.ਸੀ.ਜੀ, 12. ਐਕਸਰੇ

* ਸਾਰੇ ਲੈਬੋਰੇਟਰੀ ਟੈਸਟ ਅੱਧੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਵਾਈਆਂ ਬਿਨਾਂ ਮੋਖ (ਫਰੀ) ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਂ 11.00 ਤੋਂ 1.00 ਤੱਕ।

ਹਰ ਸ਼ਨਿੱਚਰਵਾਰ ਨੂੰ ਫੁੱਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੂਚਨਾ

ਅਗਸਤ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਪਹਿਲੇ ਐਤਵਾਰ ਦੀ ਬਜਾਏ 8 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਜੋ ਕਿ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਉਪਲੱਬਧ ਹਨ।

ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਮ	ਪੰਜਾਬੀ	ਹਿੰਦੀ	ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਮ	ਪੰਜਾਬੀ
1. ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਮਾਰਗ	120/-	70/-	43. ਧਰਮ ਹੇਤਿ ਸਾਕਾ	20/-
2. ਕਿਵ ਕੁੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ	120/-	35/-	44. ਮੰਝ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੋਹਿਥਾ	30/-
3. ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ	400/-	400/-	45. ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਗੁਰ ਕੀ ਪਰਤੀਤ	30/-
4. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ -	400/-		46. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਉ	10/-
5. ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ		30/-	47. ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ	10/-
6. ਚਉਥੈ ਪਹਿਰਿ ਸਬਾਹ ਕੈ	55/-	60/-	48. ਤ੍ਰੈ ਸ਼ਤਾਬਦੀ	20/-
7. ਸੁਰਤਿਆਂ ਉਪਜੈ ਚਾਉ	40/-	60/-	49. ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਭਾਗ - 2	120/-
8. ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ	50/-	50/-	50. ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਭਾਗ - 3	120/-
9. ਸਰਬ ਪ੍ਰਿਅ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ	10/-	10/-	51. ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੀ ਚਿਰ ਸਥਾਈ...	100/-
10. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫੁਹਾਰ	10/-	10/-	English Version Price	
11. ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ	60/-	70/-	1. Baisakhi (ਵੈਸਾਖੀ)	. 5/-
12. ਪੁਰਾਤਨ ਟੀਕਾ - ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ	30/-		2. How Rend The Veil of Untruth (ਕਿਵ ਕੁੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ)	. 70/-
13. ਅਮਰ ਜੋਤਾਂ	20/-	15/-	3. Discourses on the Beyond-1 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ ੧)	50/-
14. ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਨਿਵਾਸ	100/-		4. Discourses on the Beyond -2 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ ੨)	50/-
15. ਅਮਰ ਗਾਥਾ	200/-	100/-	5. Discourses on the Beyond -3 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ ੩)	50/-
16. ਧਰਮ ਯੁਧ ਕੇ ਚਾਇ	50/-		6. Discourses on the Beyond -4 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ ੪)	60/-
17. ਪਵਿੱਤਰ ਪੈਂਡਾ	25/-		7. Discourses on the Beyond -5 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ ੫)	60/-
18. ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ	10/-	10/-	8. The way to the imperceptible (ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ)	80/-
19. ਵੈਸਾਖੀ	10/-	10/-	9. The Lights Immortal (ਅਮਰ ਜੋਤਾਂ)	20/-
20. ਸਾਜਨ ਚਲੇ ਪਿਆਰਿਆ		10/-	10. Transcendental Bliss (ਚਉਥੈ ਪਹਿਰਿ ਸਬਾਹ ਕੈ)	70/-
21. ਅਬਿਨਾਸੀ ਜੋਤ ਭਾਗ - 1	90/-	90/-	11. How to Know Thy Real Self-(Vol-1) (ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ)	80/-
22. ਅਬਿਨਾਸੀ ਜੋਤ ਭਾਗ - 2	90/-		12. How to Know Thy Real Self-(Vol-2) (ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ)	80/-
23. ਪੰਚ ਪਰਵਾਣ (ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ) (ਰੂਹਾਨੀ ਗੁਲਦਸਤਾ ਭਾਗ 1 ਅਤੇ 2)	200/-		13. How to Know Thy Real Self-(Vol-3) (ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ)	110/-
24. ਸੰਤ ਤੁਮਾਰੇ ਤੁਮਾਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ	50/-		14. The Dawn of Khalsa Ideals	. 10/-
25. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਰਸੀਐ	100/-		15. A Glimpse of His Holiness - Baba ji	. 5/-
26. ਅਨੰਦਮਈ ਜੀਵਨ ਜਾਚ	50/-		16. Divine Word Contemplation Path', (ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਮਾਰਗ)	150/-
27. ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉੱਤਰ	60/-		17. The Story of Immortality (ਅਮਰ ਗਾਥਾ)	260/-
28. ਅਨੁਭਵੀ ਪ੍ਰਵਚਨ	300/-		18. Why not thy contemplate the Lord? (ਸਿਮਰਤ ਕਹਾ ਨਹੀਂ ?)	200/-
29. ਅੰਦਰਲੀ ਖੋਜ	300/-			
30. ਸਿਮਰਤ ਕਹਾਂ ਨਹੀਂ	300/-			
31. ਰੂਹਾਨੀ ਪ੍ਰਵਚਨ	35/-			
32. 'ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਜੁਗਤੀਆਂ	250/-			
33. 'ਮਾਨੁਖ ਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ'	300/-			
34. ਜੀਵਨ ਜੁਗਤਿ	440/-			
35. ਮਾਰਗ ਚੋਣ	60/-			
36. ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਤਮਕ ਵਰਤੋਂ	50/-			
37. ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਭਾਗ - 1	120/-			
38. ਜਨਮ ਪਦਾਰਥੁ ਸਫਲੁ ਹੋਇ	120/-			
39. ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ (ਭਾਗ -1)	65/-			
40. ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ (ਭਾਗ -2)	65/-			
41. ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਅਮਰ ਨਿਧਾਨ	10/-			
42. ਕਲਜੁਗਿ ਜਹਾਜ ਅਰਜੁਨ ਗੁਰ	100/-			

ਉਪਰੋਕਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਆਪ ਜੀ ਮਨੀਆਰਡਰ, ਚੈਕ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ ਰਾਹੀਂ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਟਰਸਟ ਦੇ ਅਕਾਊਂਟ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀ ਮਾਇਆ ਜਮਾਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਮੋਬਾਇਲ ਨੰਬਰ 9417214391, 9417214379, 8437812900 ਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

A/c Name : VGRMCT / Atam Marg Magazine

Punjab & Sind Bank - S/B A/C No. 12861000000003

RTGS/IFSC Code - PSIB0021286\, Branch Code - C1286

Our Address: VGRMCT, Gurdwara Ishar Parkash, Ratwara Sahib,

(Near New Chandigarh) P.o. Mullanpur Garibdas, Teh. Kharar, Distt. S.A.S Nagar (Mohali)

140901, Pb. India

How to become true to the Creator

Sant Waryam Singh Ji
English Translation: Prof. Beant Singh

(Continued from P. 76, issue July, 2018)

'The Lord spontaneously accomplishes the tasks of those, to whom His Name is dear.'

P. 638

ਅਚਿੰਤ ਕੰਮ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਭ ਤਿਨ ਕੇ
ਜਿਨ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥

So, with the reply to his letter, that devotee went to the holy man. Suddenly, he said, "Much time has passed. I had told you to deliver the letter and come back after getting its reply. How is it that you are not even ready to go?" He said, "Sir! the reply to your letter is with me. Kindly read it." As the holy man caught hold of the letter, he was surprised to think: "It takes twelve hours to cover a distance of 40 miles. So twelve hours for going and twelve hours for the return journey, plus sometime for taking food and rest. How has he brought the reply so soon?" He said, "My dear! It is beyond my understanding how you have brought the reply so quickly." He replied, "Sir, I haven't brought the reply. It is my 'Pareh, Pareh' Ji, who has brought the reply." The holy man asked in amazement, "Whom are you calling 'Pareh! Pareh!'?" He said, "Sir! you had given me the 'Gurmantar of Pareh! Pareh!'" The holy man had forgotten it completely. The devotee reminded him, "Sir! it was on the day when you had asked me to come at eight o'clock in the morning to receive the 'Gurmantar' (Guru-given chant). On that very day, the king was also to come to see you.

Standing outside your cottage, you were waiting for me, and when, in hurry, I reached near the carpets spread in front of your cottage, you very kindly gave me the chant - 'Pareh! Pareh!'" The holy man was puzzled and surprised at this. After sending him away, to comprehend this riddle, he went into deep contemplation and became absorbed in God's devotional worship. He used to experience God's transcendent form pervading all the time. At that moment, he heard God's voice from heaven: "O holy man! don't be surprised. This name of 'Pareh! Pareh! [Away! Away!]' is my Name because I am away from and beyond all the visible world, the entire nature and every object. I am beyond 'the beyond' and my name is: 'Infinite Transcendent God.' So, this devotee has worshipped my 'Infinite Name'. I am always pleased at seeing the devotional worship of my devotees. So, bound by his love and devotion, I myself brought the reply to your letter." These are tales narrated by perfect holy men who had realized the Ultimate Spiritual Reality, which go to prove that by having complete faith in the Guru (Holy Preceptor), a devotee can swim across the world ocean. Therefore, he who does not laud his Guru (Holy Preceptor), and concealing him (Guru) shows off his own self - 'I am everything, while my Guru is nothing' - can never tread and progress on

the path of spirituality.

Brahmgyani Sant Gurbachan Singh Ji in his book '*Gurmukh Parkash Granth*' has provided some material for fashioning the holy Word of the 'True Mint', in which he has stated -

*'They do not laud their own merits;
Describe they not their own religious attainment.'*

**ਅਪੁਨੇ ਗੁਣ ਕੀ ਸਿਫਤ ਨਾ ਕਰਨੰ ॥
ਧਰਮ ਨਿਜ ਜਸੁ ਹੇਤ ਨ ਬਰਨੰ ॥**

By engaging in spiritual endeavour, man acquires many virtues. Intelligent and enlightened persons continue praising such merits. The holy man of merit, on hearing such praises is filled with humility. He is of the considered opinion: "People praise me for nothing. It is the grace of the Guru who has given me the strength and ability to discourse on God, blessed me with an excellent brain or intellect, knowledge and education. It is he who ought to be praised and lauded."

Revered holy congregation! he who indulges in self-adulation cannot be a wayfarer of the path of spirituality. He can cheat the world all right but it is not pleasing to God. Now-a-days, it is generally seen that common householders are not tired of praising themselves. During elections, it has been seen that candidates praise themselves profusely even if they have taken huge bribes and done many wrongs during their rule. Ignoring all these facts, they indulge in self-praise. In former times, if somebody praised himself, he was dubbed as 'self-applauding'. But today, it is a common habit that everybody is busy heaping praises in self-praise. They describe their miraculous feats in detail. If an utterance happens to be

made spontaneously, it is a different matter, but certainly, it does not behove a holy man to describe his miraculous spiritual powers in detail.

Bhai Gurdas Ji says -

'In this age (Kalyuga) only devotional love and worship is acceptable and not 'yagya' and 'hom' (sacrificial ritual in which offerings are burnt).

In this age, God takes into account only His devotional worship done with humility.'

Bhai Gurdas Ji, Var 1/16

**ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਪਰਵਾਨ ਹੈ
ਜੱਗ ਹੋਮ ਤੇ ਪੁਰਬ ਕਮਾਈ।
ਕਰਕੇ ਨੀਚ ਸਦਾਵਣਾ
ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੁ ਲੇਖੈ ਅੰਦਰ ਪਾਈ।**

'Sans the Guru, virtues shine not and sans virtues Lord's devotional service cannot be performed.' P. 67

**ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਗੁਣ ਨ ਜਾਪਨੀ
ਬਿਨੁ ਗੁਣ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਇ॥**

When man praises his merits, he is totally oblivious of the fact that the repository of all virtues is God Himself. He alone gets them on whom the Lord confers-

'On the meritless O Nanak, He does merit confer, and the meritless He makes prosper.'

P. 2

**ਨਾਨਕ ਨਿਰਗੁਣਿ ਗੁਣੁ ਕਰੇ
ਗੁਣਵੰਤਿਆ ਗੁਣੁ ਦੇ॥**

God is the storehouse of all merits and virtues. What one ought to say is this: 'O Lord! it is your boundless grace that you have conferred merits on me due to which the world is praising me. It is you who grant understanding unto me. Of all Thy boons, if you take away just one, man is left of no use and importance. If a man suffers from paralysis, what can he do? It is God's grace that he has a healthy body. All the gifts are God-given; they are invaluable. It is God who bestows intellect and wisdom, but when

his bad days come, his wisdom is destroyed-

'By the Lord's grace does wisdom abide in the heart and by His will leaves the body.'

(Proverb)

ਹੋਣ ਹਾਰ ਹਿਰਦੇ ਬਸੀ ਗਈ ਸਰੀਰੋਂ ਬੁੱਧ।

So, all the virtues and merits in man are God-bestowed. A virtuous person should not praise his merits even by mistake. He should regard his merits as the gift of God-

'The pious or holy never describe their religious attainments.'

ਧਰਮ ਨਿਜ, ਜਸੁ ਹੇਤ ਨ ਬਰਨੰ।

A pious or holy person has many virtues. When he employs them in his daily life, then he comes to be known as a holy man. These qualities include: patience, forgiveness, mercy, modesty, purity, charity, contentment, politeness, service etc. A holy man is one who has completely restrained the tendency to slander others and he is wedded to four subtle brides, namely, compassion, happiness in others' well-being, friendship and hope. As a result, he neither slanders others, nor harbours enmity and envy against anyone. He loves his equal, praises his superior and helps the poor. Instead of becoming inimical towards anyone, he adopts a forgiving attitude and gradually withdraws from him. Guru Sahib has said that meritless persons depart from the world after losing their life in a gamble. On the other hand, God's devotees imbibe virtues as per the *Gurbani* edict -

'Lust, wrath, intoxication with self and envy All these in our gamble we lost.

Truth, content, compassion and righteousness -

To all these in our home we accorded entry.'

P. 379

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਤਸਰ
ਏ ਖੇਲਤ ਸਭਿ ਜੁਐ ਹਾਰੇ ॥
ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਸਚੁ

ਇਹ ਅਪੁਨੈ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰਿ ਵਾਰੇ ॥

Guru Sahib has cautioned us again and again to trade in virtues. He advises us not remember others' faults or demerits because everybody has one quality or the other. Ignoring his faults, we should imbibe his virtues, as per the *Gurbani* edict -

'Should one bear a casket of fragrant merits, occasionally one must open it, the fragrance to take in.

Should one's friends bear merits, must these be shared.

Sharing merits, discarding demerits should one tread life's way.

Wearing silks of merits, decking oneself, one should occupy one's place on the stage.'

P. 765

ਗੁਣਾ ਕਾ ਹੋਵੈ ਵਾਸੁਲਾ
ਕਢਿ ਵਾਸੁ ਲਈਜੈ ॥

ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਨਿ ਸਾਜਨਾ

ਮਿਲਿ ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ ॥

ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ ਗੁਣਹ ਕੇਰੀ

ਫੋਡਿ ਅਵਗਣ ਚਲੀਐ ॥

ਪਹਿਰੇ ਪਟੰਬਰ ਕਰਿ ਅਡੰਬਰ

ਆਪਣਾ ਪਿੜੁ ਮਲੀਐ ॥

When man lives by imbibing these virtues, he becomes pleasing to God -

'With faults within me lodged am I pining - How without merit may one reach one's true home?

Those with merit, through their merit with the Lord find union -

How with love may I to them be united?

Such as they must I become, by contemplating in my heart the Lord.

The self with demerits is full - abiding therewith too are merits.

Without the holy Preceptor's guidance are not manifested merits

Till one to the holy Word be devoted.'

P. 936

ਮੈ ਤਨਿ ਅਵਗਣ ਝੁਰਿ ਮੁਈ

ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਕਿਉ ਘਰਿ ਜਾਹ ॥

ਗੁਣੀਆ ਗੁਣ ਲੇ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲੇ

ਕਿਉ ਤਿਨ ਮਿਲਉ ਪਿਆਰਿ ॥

ਤਿਨ ਹੀ ਜੈਸੀ ਥੀ ਰਹਾਂ

ਜਪਿ ਜਪਿ ਰਿਦੈ ਮੁਰਾਰਿ ॥
 ਅਵਗੁਣੀ ਭਰਪੂਰ ਹੈ
 ਗੁਣ ਭੀ ਵਸਹਿ ਨਾਲਿ ॥
 ਵਿਣੁ ਸਤਗੁਰ ਗੁਣ ਨ ਜਾਪਨੀ
 ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਬੀਚਾਰੁ ॥

It is by meeting the true holy Preceptor that virtues are imbibed. So, imbibing superior virtues or qualities is very essential. This too should be kept in mind that virtues are obtained in the holy company of the True Guru. The True Guru grants understanding of the Name Divine which is full of all the virtues. Therefore, virtues or merits are the gift of God. If someone praises his qualities, he is not a wise person. On the other hand, all the demerits or faults are like shackles round one's neck. If the Name Divine is recited and contemplated with the Guru's grace, these demerits can be annulled -

'Saith Nanak: All evils or sins are like chains thrown round the neck.

These by good qualities are snapped, who are our true brothers and helpers.' P. 595

ਨਾਨਕ ਅਉਗੁਣ ਜੇਤੜੇ ਤੇਤੇ ਗਲੀ ਜੰਜੀਰ ॥
 ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਨਿ ਤ ਕਟੀਅਨਿ ਸੇ ਭਾਈ ਸੇ ਵੀਰ ॥

Just one virtue of 'compassion' is found pleasing by God, such as -

'Showing compassion to sentient beings is more acceptable to God than bathing at sixty-eight places of pilgrimage and giving all kinds of charities.' P. 136

ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਸਗਲ ਪੁੰਨ
 ਜੀਅ ਦਇਆ ਪਰਵਾਨੁ ॥

Guru Sahib has accorded a very high position to 'compassion' or 'pity'. For God's recognition and realization, Guru Sahib has told us a very lofty abode. If there is pity or compassion in the heart and one considers all creatures as God's own image, one spontaneously does deeds of charity. He who slaughters animals for his food, his thinking

too becomes brutish. His act of killing animals thoughtlessly is very painful. He will appreciate the cruelty of deed if he imagines a doe that feeds its two little ones stealthily. If somebody shoots the doe, how will its little ones find their feed? They fall a prey to some jackal or leopard. This is a sin which that thoughtless person commits for his food. What was the fault of those little ones? Similarly, birds are also killed for food while their chicks die of neglect. These are grave sins. By eating flesh, first one's temperament becomes harsh and cruel. Then man becomes oblivious of God who is the creator of all, and who has produced food for man whom He (God) has made the crowning wonder, the chief among all beings. It is not the work of the leader to rob and plunder his subjects. God has conferred the leadership of all creatures on man. Such is the *Gurbani* edict -

'Other creatures are thy water-carriers (slaves),

In this world, the supremacy is with thee.'

P. 374

ਅਵਰ ਜੋਨਿ ਤੇਰੀ ਪਨਿਹਾਰੀ ॥
 ਇਸੁ ਧਰਤੀ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਸਿਕਦਾਰੀ ॥

All other species are meant to serve man. Some creatures yield nectarine milk. The bees collect honey. Horses serve man in fighting battles and wars. Cows provide rivers of milk. They need man's kindness and mercy. They should not be slaughtered for food. It is no mark of religiosity and righteousness. Man is so cunning that he kills animals in the name of sacrifice to gods to eat its flesh, and calls it religion. There is a reference in *Gurbani* which says: 'My dear! if you describe killing of animals for food as religion, then what will you describe as irreligion or impiety? If you call

yourself as highly exalted and religious, whom will you call a butcher? Therefore, my dear, give up these excuses to kill animals and cause suffering to them. It is right and proper to be kind and merciful to harmless and innocent animals. Those creatures can be killed which are harmful to life and crops, such as germs and insects. If the crops are not protected from insects, the farmer is regarded as negligent. If a king does not protect his subjects, he is guilty. If army soldiers do not guard their country, they are considered negligent of their duty. In the same way, germs and bacteria causing diseases have to be tackled and destroyed. But there are creatures which are useful to man and have love and devotion for their master. It is a mark of irreligion and impiety to kill them for food. That is why Guru Sahib's edict is -

*'Slaughter of animals you dub as religion -
Then brother! tell what is irreligion?
Each other you style as saints -then who are
to be called as butchers?'* P. 1103

ਜੀਅ ਬਧਹੁ ਸੁ ਧਰਮੁ ਕਰਿ ਬਾਪਹੁ
ਅਧਰਮੁ ਕਹਹੁ ਕਤ ਭਾਈ॥
ਆਪਸ ਕਉ ਮੁਨਿਵਰ ਕਰਿ ਬਾਪਹੁ
ਕਾ ਕਉ ਕਹਹੁ ਕਸਾਈ॥

Therefore, showing compassion and mercy is a very superior virtue. Compassion is pleasing to Lord God. It is a cardinal virtue in man, which creates peace and sympathy within him. The quality of sympathy or compassion is very essential to know the Lord -

*'Then alone is the mortal deemed to be true,
when he receives the true instruction.
He shows mercy to the living beings and
gives something in charity.'* P. 468

ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ
ਜਾ ਸਿਖ ਸਚੀ ਲੇਇ॥
ਦਇਆ ਜਾਣੈ ਜੀਅ ਕੀ

ਕਿਛੁ ਪੁੰਨੁ ਦਾਨੁ ਕਰੇਇ॥

After causing pain and suffering to the living creatures, when man suffers the consequences of his evil deeds, he weeps and wails a lot because by using his power he has slaughtered these creatures for his food. Howsoever strong and powerful you may become by eating non-vegetarian food, you will have to repent when you are called to account.

*Refrain: O my soul! thou shalt weep and
wail
When you will be called to ac-
count ...*

ਧਾਰਨਾ - ਰੋਵੇਂਗੀ ਜਿੰਦੇ
ਜਦੋਂ ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਪੈ ਗਿਆ

*'Enjoying revelments, man himself becomes a
heap of ashes and his soul passes away.
When the worldly man dies, a chain is
thrown round his neck and he is led away.
There, his good and bad deeds are read out to
him, and seating him, his account is
explained to him.*

*When thrashed, he finds no place of shelter,
but hears his bewailings now.*

The blind man has wasted away his life.'

P. 464

ਆਪੀਨੈ ਭੋਗ ਭੋਗਿ ਕੇ
ਹੋਇ ਭਸਮਿਝਿ ਭਉਰੁ ਸਿਧਾਇਆ॥
ਵਡਾ ਹੋਆ ਦੁਨੀਦਾਰੁ
ਗਲਿ ਸੰਗਲੁ ਘਤਿ ਚਲਾਇਆ॥
ਅਗੈ ਕਰਣੀ ਕੀਰਤਿ ਵਾਚੀਐ
ਬਹਿ ਲੇਖਾ ਕਰਿ ਸਮਝਾਇਆ॥
ਬਾਉ ਨ ਹੋਵੀ ਪਉਦੀਈ
ਹੁਣਿ ਸੁਣੀਐ ਕਿਆ ਰੁਆਇਆ॥
ਮਨਿ ਅੰਧੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ॥

So, the names of those persons who practised sympathy and compassion in their life, are remembered with great love and respect even today. Should however, a powerful person show sympathy or pity, he becomes eligible to receive its fruit at the Divine Portal. In this context, we find

mention of a man named Subkatddin in Afghanistan. Once he caught a doe's fawn. As he was carrying it away, its mother followed him. Observing the pathetic state of the doe, he felt pity and released its little one. It went running to its mother. At night he had a dream in which he saw an angel coming to put crown on his head. He (angel) said, "O Subkatddin! God has blessed you with the kingship of India because He has liked and approved of your act of sympathy." Subkatddin was a slave. He conquered India and founded the 'Slave Dynasty'. That is why, Guru Sahib says -

'Cause suffering to no being: thereby with honour return to your true Home.' P. 322

ਦੁਖ ਨ ਦੇਈ ਕਿਸੈ ਜੀਅ
ਪਤਿ ਸਿਉ ਘਰਿ ਜਾਵਉ ॥

So, some beasts are preserved species, for example, tiger and elephant. He, who kills a tiger, is punished. But nobody bothers about the preservation of other animals. Deer are killed for food indiscriminately. Violent men have killed generations of them. But my dear! always remember that you are not going to stay in the world for ever. There is a story narrated about King Dhritrashtra. He had eaten hundred chicks of a swan couple. As a Divine punishment, his hundred sons got killed in the Mahabharata war. Lord Krishna resolved the doubts and questions troubling his mind. Guru Sahib has mentioned even some spiritual embellishments to gain God's pleasure and favour, as is the Gurbani edict -

'In thy eyes put collyrium of fear, and with love deck thyself.

Then alone would one be reckoned happily - wedded, when her Spouse bears love for her.'

P. 722

ਭੈ ਕੀਆ ਦੇਹਿ ਸਲਾਈਆ
ਨੈਣੀ ਭਾਵ ਕਾ ਕਰਿ ਸੀਗਾਰੋ ॥

ਤਾ ਸੋਹਗਣਿ ਜਾਣੀਐ ਲਾਗੀ
ਜਾ ਸਹੁ ਧਰੇ ਪਿਆਰੋ ॥

At another place, referring to the adornments of happily-wedded souls approved and accepted by the Lord Spouse, Guru Sahib has said -

'With every breath, remember I my Lord and never go to another's door.

Obtaining the accredited vision of the Guru, shed I my self-conceit and worldly love.

I embellish myself with truthfulness, contentment, compassion and piety.

Fruitful has become my married life, O Nanak, by becoming pleasing to my Lord.'

P. 812

ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਨਹ ਵੀਸਰੈ
ਅਨ ਕਤਹਿ ਨ ਧਾਵਉ ॥
ਸਫਲ ਦਰਸਨ ਗੁਰੁ ਭੇਟੀਐ
ਮਾਨੁ ਮੋਹੁ ਮਿਟਾਵਉ ॥
ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦਇਆ ਧਰਮੁ
ਸੀਗਾਰੁ ਬਨਾਵਉ ॥
ਸਫਲ ਸੁਹਾਗਣਿ ਨਾਨਕਾ
ਅਪੁਨੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਉ ॥

Guru Sahib has approved of the embellishment of sympathy or compassion for becoming pleasing to God. Regarding good deeds or good way of life, Guru Sahib says-

'The purest action is to act in the way of charity, contentment and compassion:

Discarding egoism, be the dust of the feet of all -

This, by the grace of the Formless Lord comes.'

P. 812

ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦਇਆ ਕਮਾਵੈ
ਏਹ ਕਰਣੀ ਸਾਰ ॥
ਆਪੁ ਛੋਡਿ ਸਭ ਹੋਇ ਰੇਣਾ
ਜਿਸੁ ਦੇਇ ਪ੍ਰਭੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥

So, in this way, practising piety is a way of life. The qualities mentioned above are essential for leading a pious life. This piety should be practised to please God and not to win praise for oneself. We should not practise any religious sham to win people's praise.

*'Don't cause suffering to any living being.
Pardon the sin of the weak.'*

**ਦੁਖ ਕਿਸੇ ਨਹਿ ਜੀਵ ਕੋ ਦੇਨਾ।
ਨਿਰਬਲ ਕਾ ਅਪਰਾਧ ਸਹਿ ਲੇਨਾ।**

If God has blessed a man with power and authority, it becomes his duty that, considering the world as God's own form and image, he should give joy and peace to all. He should be ever prepared to practise virtue and do good to all, and he should not cause pain and suffering to any living being even by mistake. Guru Sahib says, "My dear brother! by doing evil deeds and causing pain and suffering to living beings, you will not become pleasing to God. Such a one loses his honour in the Divine court, and great insult and humiliation is heaped on him."

"This is because this human body is the field of actions. As man sows, so does he reap. Man should not forget that he leaves the physical frame all right, but the soul abiding in it carries with itself the good and bad deeds done by him. If he loses the capital of virtues, then carrying the burden of demerits, he has to climb a very steep valley. Reaching the Lord's True court, his deeds are accounted and appraised because such is the practice laid down by the Timeless One, God -

'The Righteous Judge is under command to sit and administer even-handed justice. The evil souls professing love for duality; they are thy subjects.' P. 38

**ਧਰਮ ਰਾਇ ਨੋ ਹੁਕਮੁ ਹੈ
ਬਹਿ ਸਚਾ ਧਰਮੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥
ਦੁਜੈ ਭਾਇ ਦੁਸਟੁ ਆਤਮਾ
ਓਹੁ ਤੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ॥**

In the court of the Righteous Judge go those who ask for the reward of their virtuous deeds. Secondly, go those bound in

chains, who by their evil deeds have caused pain and suffering to other living beings. The Guru's edict is -

'Creating the beings, God has installed the Righteous Judge to record their accounts. There, only the truth is adjudged as true, and the sinners are picked up and separated. The false find no place there and they go to hell with blackened faces.

They, who are imbued with Thy Name win, O Lord.

They who are cheats, they lose the day. God has installed Dharamraja (Righteous Judge) to record their accounts.' P. 463

**ਨਾਨਕ ਜੀਅ ਉਪਾਇ ਕੈ
ਲਿਖਿ ਨਾਵੈ ਧਰਮੁ ਬਹਾਲਿਆ ॥
ਓਥੈ ਸਚੇ ਹੀ ਸਚਿ ਨਿਬੜੈ
ਚੁਣਿ ਵਖਿ ਕਢੇ ਜਜਮਾਲਿਆ ॥
ਬਾਉ ਨ ਪਾਇਨਿ ਕੂੜਿਆਰ
ਮੁਹ ਕਾਲੈ ਦੋਜਕਿ ਚਾਲਿਆ ॥
ਤੇਰੈ ਨਾਇ ਰਤੇ ਸੇ ਜਿਣਿ ਗਏ
ਹਾਰਿ ਗਏ ਸਿ ਠਗਣ ਵਾਲਿਆ ॥
ਲਿਖਿ ਨਾਵੈ ਧਰਮੁ ਬਹਾਲਿਆ ॥**

Guru Sahib says: "O mortal! now you are committing sins in concealment, but in the Divine Court all your sins will be revealed. Then you will have to weep and wail over your evil deeds because only your deeds - good and evil - will accompany you after death." Such is the *Gurbani* edict -

'Leaving comely raiment and beauty in this world, man departs.

Man himself obtains the fruit of his bad and good deeds.

One may issue one's heart-desired commands here, but he shall proceed by the narrow lane hereafter.

All-naked, when he goes to hell, he, then, looks very hideous indeed.

He regrets the sins he committed.' P. 470

**ਕਪੜੁ ਰੂਪੁ ਸੁਹਾਵਣਾ
ਛੱਡਿ ਦੁਨੀਆ ਅੰਦਰਿ ਜਾਵਣਾ ॥
ਮੰਦਾ ਚੰਗਾ ਆਪਣਾ
ਆਪੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਪਾਵਣਾ ॥
ਹੁਕਮ ਕੀਏ ਮਨਿ ਭਾਵਦੇ**

ਰਾਹਿ ਭੀੜੈ ਅਗੈ ਜਾਵਣਾ ॥
 ਨੰਗਾ ਦੋਜਕਿ ਚਾਲਿਆ ਤਾ
 ਦਿਸੈ ਖਰਾ ਡਰਾਵਣਾ ॥
 ਕਰਿ ਅਉਗਣ ਪਛੋਤਾਵਣਾ ॥

In this context, there is an illustrative story that when the Kauravas lost the war of Mahabharata, the five Pandva brothers alongwith Lord Krishna went to console King Dhritrashtra. He asked Lord Krishna, "Why am I blind by birth? "What is that former deed due to which I am living my life in blindness?" Lord Krishna said, "O king! In the 104th birth prior to the present one, one day you were playing with children. Children were sporting with grasshoppers. You also caught hold of a grasshopper. Plucking a thorn from a bush, you pierced its eyes through and through, and then threw it away. It died suffering in agony. As a result thereof, you have had to spend your life in blindness because according to Divine Providence, no deeds of man, good or bad, remain concealed from God. In the Divine Court, all deeds of man are revealed, as is the *Gurbani* edict -

'Behind closed doors and numerous screens man with others' women has indulgence. When the celestial Reckoners (Chitra and Gupta) call thy reckoning, Who then shall give thee cover?' P. 616

ਦੇਇ ਕਿਵਾੜ ਅਨਿਕ ਪੜਦੇ ਮਹਿ
 ਪਰ ਦਾਰਾ ਸੰਗਿ ਫਾਕੈ ॥
 ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤੁ ਜਬ ਲੇਖਾ ਮਾਗਹਿ
 ਤਬ ਕਉਣੁ ਪੜਦਾ ਤੇਰਾ ਢਾਕੈ ॥

This man has to suffer punishment for his sinful and evil deeds. Then he weeps and wails. Therefore, man should not cause pain and suffering to other living beings. That is why, it has been said -

'Don't cause pain and suffering to any living being.'

ਦੁਖ ਕਿਸੇ ਨਹਿ ਜੀਵ ਕੋ ਦੇਨਾ।

Beyond that, holy men have opined and advised -

'Pardon the sin of the weak.'

ਨਿਰਬਲ ਕਾ ਅਪਰਾਧ ਸਹਿ ਲੈਨਾ।

This sentiment is called forgiveness.

Once, Maharaja Ranjit Singh was passing through a place. Close by, little children were shaking off berries from jujube trees by pelting brick-bats at them. A brick-bat hit the Maharaja (king) on his shoulder. His bodyguards caught hold of the guilty child and produced him before the king. Maharaja Ranjit Singh inquired into the entire matter. He not only forgave the child, but also gave him two villages as fief, and said to his retinue, "Look, these children hit the tree with brick bats, and the tree gives them fruit. Now that they have hit me, I should also give them something." What a noble conduct and character! It is worth reflecting.

Maharaja Ranjit Singh fought big battles and wars all his life, but in his entire life, he did not sentence even a single person to death. He left so much territory to the defeated enemy as was enough for him to lead a life of dignity. The entire prop of the weak is God Himself. None else in the world is capable of supporting him and giving him sustenance. Looting, beating, harassing and humiliating the weak is not a praiseworthy deed. Rather, it is considered very ignoble. In this context, there is a proverb which is quite prevalent-

'Evil is the killing of the poor, evil is his curse.'

From a goatskin (bellows) even iron is reduced to dust.'

'My dear! from deceit remain ever free.'

For serving the Guru, sacrifice thy body,

mind and property.'

ਬੁਰਾ ਗਰੀਬ ਕਾ ਮਾਰਨਾ,
ਬੁਰੀ ਗਰੀਬ ਕੀ ਆਹ
ਮੂਏ ਬਕਰੇ ਕੀ ਖਾਲ ਸੇ,
ਲੋਹਾ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਏ।
ਅਕੁਟਲੰ ਰਹਿਣਾ ਨੀਤ ਪਿਆਰੇ
ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਵਾਰੇ।

Crookedness, which is called deception and trickery also, is a serious flaw in man's character. Such persons are at variance in thoughts, words and deeds. Outwardly they smile and show friendship, but in their mind they contemplate evil and destruction. There are many vices and foibles in life about which the *Gurbani* edict is:

*'Themselves, they give not even a palmful of water,
But slander him who brought down the Ganges.'*
P. 332

ਆਪਿ ਨ ਦੇਹਿ ਚੁਰੂ ਭਰਿ ਪਾਨੀ॥
ਤਿਹ ਨਿੰਦਹਿ ਜਿਹ ਗੰਗਾ ਆਨੀ॥

Such persons do not give even a palmful of water to others. They never fulfil anybody's need. On the contrary, they feel pleased at another's suffering who is in need. King Bhagirath practised meditations and penances and thereby brought down the Ganges from the heavens and made it flow in the plains of India for its welfare and prosperity. But deceitful and cunning persons do not desist from slandering even a noble person who brought down the Ganges. Although, with the descent of the Ganges, millions of people got pure water, crops prospered, many cities came to be founded on its banks and it became the pride of India, yet people do not desist from slandering the person who brought it down from the heavens.

*'Sitting and rising, crooked is their way.
Ruined themselves, to others too they bring ruin.'*
P. 332

ਬੈਠਤ ਉਠਤ ਕੁਟਿਲਤਾ ਚਾਲਹਿ॥
ਆਪੁ ਗਏ ਅਉਰਨ ਹੁ ਘਾਲਹਿ॥

All the time, sitting or standing, they behave in a deceitful manner. They themselves are worthless, and they make others also follow in their footsteps. Such persons do not know anything except arguing, quarreling and treachery. Even if Brahma (Creator) himself comes, they do not listen to him. They do not heed the greatest scholar and intellectual. They ruin themselves and lead others also to ruin. They themselves remain involved in sinful sensual pleasures and ruin others also with their ill advice. They laugh at others even though their own life may be inferior to others.' Kabir Sahib says that he feels ashamed of those who lead such a life. The complete hymn is as follows.'

'Besides foul discussions, such know not any other:

Even Brahma's word they believe not.

Ruined themselves, others too they bring to ruin.

In a house on fire (the body full of the fire of passions) are they asleep.

Making fun of others, themselves they are of defective vision (one-eyed).

Kabir at sight of such is ashamed.' P. 332

ਫਾਡਿ ਕੁਚਰਚਾ ਆਨ ਨ ਜਾਨਹਿ॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੁ ਕੋ ਕਹਿਓ ਨ ਮਾਨਹਿ॥

ਆਪੁ ਗਏ ਅਉਰਨ ਹੁ ਖੋਵਹਿ॥

ਆਗਿ ਲਗਾਇ ਮੰਦਰ ਮੈ ਸੋਵਹਿ॥

ਅਵਰਨ ਹਸਤ ਆਪ ਹਹਿ ਕਾਨੇ॥

ਤਿਨ ਕਉ ਦੇਖਿ ਕਬੀਰ ਲਜਾਨੇ॥

These vices or demerits do not let man take even a single step on the path of spirituality. Therefore, using great caution, man should remain free from deceit in life, and by rendering service to the Guru, he should attain his primary goal for which the 'jeev' (individual soul, sentient being) has come into the world. Such is the Guru's

edict-

'By service and devotion in this world shall ye get a place at the Divine Portal. Then, says Nanak, in joy may you gambol.'

P. 26

ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ ॥
ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬਾਹ ਲੁਡਾਈਐ ॥

Therefore, we should ask for service from the Lord. By rendering devoted service alone can the chief goal of life be attained-

'Beg this boon of the Lord: Service of God's devotees, company of the holy, And attainment of the Supreme state by repetition of the Name Divine.'

P. 1298

ਐਸੀ ਮਾਂਗੁ ਗੋਬਿਦ ਤੇ ॥
ਟਹਲ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੰਗੁ ਸਾਧੂ ਕਾ
ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪਿ ਪਰਮ ਗਤੇ ॥

This edict too occurs in Sri Guru Granth Sahib -

'Come sister-friends! to God's devotees we repair and in their service engage. Discarding egoism, grind we grain and wash their feet.

By discarding egoism is suffering ended; The ego should not one display. Take shelter with God, thus acquiring honour.

In what the Lord does find joy.'

P. 457

ਆਉ ਸਖੀ ਸੰਤ ਪਾਸਿ
ਸੇਵਾ ਲਾਗੀਐ ॥
ਪੀਸਉ ਚਰਣ ਪਖਾਰਿ
ਆਪੁ ਤਿਆਗੀਐ ॥
ਤਜਿ ਆਪੁ ਮਿਟੈ ਸੰਤਾਪੁ
ਆਪੁ ਨਹ ਜਾਣਾਈਐ ॥
ਸਰਣਿ ਗਹੀਜੈ ਮਾਨਿ ਲੀਜੈ
ਕਰੇ ਸੋ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ॥

Spiritual knowledge is not gained without rendering devoted service to the Guru (Holy Preceptor) and one cannot follow the path of devotional worship either. Such is the Gurbani edict -

'Without serving the Guru, Lord's

meditation is embraced not.

How can man of himself know the Lord? Slandering others he abides in hell. Within him is the obscure spiritual darkness.'

P. 1013

ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵੀ
ਕਿਉ ਕਰਿ ਚੀਨਸਿ ਆਪੈ ॥
ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਰਕ ਨਿਵਾਸੀ
ਅੰਤਰਿ ਆਤਮ ਜਾਪੈ ॥

Guru Sahib exhorts us to engage in service by offering one's self, life and self at the Master's feet, as is the Gurbani edict-

'God's devotees may I serve with drawing water, waving of fan, grinding of grain; Rubbing their feet their dust on my forehead may rub.'

P. 881

ਹਉ ਪਾਣੀ ਪਖਾ ਪੀਸਉ ਸੰਤ ਆਗੈ
ਪਗ ਮਲਿ ਮਲਿ ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਈਐ ॥

Joy and peace are obtained by rendering service to the Guru and by singing God's laudation in the company of the holy is attained an exalted status. He liberates himself as well as his family. Guru Sahib says -

'Devotion to the Master brings joy imperishable.

One lauding God in holy company, And meditating on the Name Divine, Shall himself be saved and those related to him be also saved.'

P. 362

ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥
ਸੰਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥
ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥
ਆਪਿ ਤਰੈ ਕੁਲ ਉਧਰਣਹਾਰੁ ॥

And -

'Liberated am I myself, liberated my associates, liberated my whole family. At the Divine court, full of purity, is made fruitful service to the Master, Divinely - inspired.'

P. 814

ਆਪਿ ਮੁਕਤੁ ਸੰਗੀ ਤਰੇ ਕੁਲ ਕੁਟੰਬ ਉਧਾਰੇ ॥
ਸਫਲ ਸੇਵਾ ਗੁਰਦੇਵ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਦਰਬਾਰੇ ॥

(... to be continued)

Information on Joint Pain and Osteoarthritis

Osteoarthritis Overview

As we age, it is common for us to begin to have joint pains. A very frequent reason for joint pains is a condition called osteoarthritis. In osteoarthritis, the cartilage in the joints (which normally protects bones from rubbing together) wears down, and bone spurs can form (see image below).

Common symptoms of osteoarthritis include pain, stiffness, some loss of joint motion, and changes in the shape of the affected joints. Although osteoarthritis can affect almost any joint, it most often affects the hands, knees, hips, feet, and spine.

Osteoarthritis is a chronic condition that gradually worsens over time; however, there are several measures that may slow its progression and control symptoms.

Osteoarthritis Risk Factors

A number of factors can increase the risk of developing osteoarthritis; most people with osteoarthritis have 1 or more of these factors:

1) Age—Advancing age is one of the strongest risk factors for osteoarthritis. The condition rarely occurs in people younger than age 40, but at least 80% people over age 55 years have some evidence of this disorder.

2) Gender—For unknown reasons, women are 2-3 times more likely than men to develop osteoarthritis.

3) Obesity—People who are obese are at high risk of developing osteoarthritis. Weight loss may reduce this risk.

4) Sports—The risk of osteoarthritis is increased in those who participate in certain sports that predispose to joint injury. This includes wrestling, boxing, cycling, gymnastics, and soccer; by contrast, running does NOT appear to increase the risk of osteoarthritis.

Osteoarthritis Symptoms

The symptoms of osteoarthritis usually begin after age 40 and can vary considerably from one person to another:

1) Pain—The main symptom of osteoarthritis is pain that is worse with activity and relieved by rest. The pain usually occurs near the affected joint; however, in some cases, the pain may be referred to other areas. For example, the pain of osteoarthritis of the hip may actually be felt in the lower thigh or at the knee.

2) Stiffness—Morning stiffness is a common symptom of osteoarthritis. This stiffness usually resolves within 30 minutes of rising, but it may recur throughout the day during periods of inactivity. Some people also note a change in symptoms related to weather.

3) Swelling—Osteoarthritis may cause swelling from accumulation of excess fluid in the joint.

4) Crackling or grating sensation—This sensation that occurs with moving the joint

likely occurs because of roughening of the normally smooth surfaces inside the joint.

5) **Bony outgrowths**—These bony protuberances can be felt under the skin near joints and typically enlarge over time.

Osteoarthritis Diagnosis

There is no single sign, symptom, or test that can diagnose osteoarthritis. Instead, the diagnosis is based on several factors, including a person's age, history, and symptoms such as pain, early morning stiffness lasting for a short time, crackling or grating sensation in the knee when going up or down stairs, and hard bony enlargement over a joint.

Osteoarthritis Treatment

I. Without Medications

1. **Weight loss**—obesity and being overweight are strongly linked to development of arthritis of the knee and worsening of the disease over time. Even a small amount of weight loss lowers your risk and higher amounts (10% of body weight) may decrease your pain by up to 50% when achieved through combination of diet and exercise.

2. **Physiotherapy**—Physiotherapy and exercise improves flexibility and strengthens the muscles around your joints. Patients who exercise regularly despite their arthritis will

have less pain than those who are inactive.

3. **Orthoses, canes, and walkers**—Splints that mobilize the joints (keep them from bending) can reduce pain and inflammation. Canes and walkers can reduce the stress on joints and make it easier to perform daily tasks.

II. With Medications

1. **Topical treatments**—Topical nonsteroidal anti-inflammatory drugs (NSAIDs) applied to skin over joint can help relieve pain for OA involving hands and knees. Topical capsaicin, which is an active substance in hot chili pepper, is a cream that can help some people with hand and knee osteoarthritis as well.

2. **Nonsteroidal anti-inflammatory drugs (NSAIDs)**—Oral NSAIDs (ibuprofen, naproxen, celecoxib) can help relieve pain AND reduce inflammation in the joint. However, they should be used at the lowest effective dose for the shortest duration possible because of potential side effects, which include stomach ulcers, heart disease, and kidney disease.

3. **Acetaminophen**—May have some very small benefits but is usually not significantly effective for relief of osteoarthritis pain.

4. **Joint injections**—Steroid injections are occasionally recommended for some people who still have significant pain that has not responded to weight loss, exercise, and other medications.

III. **Surgery**—Surgery is usually limited for severe osteoarthritis that significantly limits your activities and that did not respond to other arthritis treatments.

The Discourse of Sant Ji

Sant Waryam Singh Ji

(Continued from P. 85, issue July, 2018)

There is a parable relating to this fact too. In the Golden Age, once upon a time there was a very powerful king named Paras Nath. He conquered all the rulers of the world and put them in his jail. He took counsel with his minister, saying, I have defeated one lakh rulers and taken them prisoners. So I want to perform *Rajmedh Yagya* (a sacrifice that could be performed only by the ruler who claimed to be the king of the whole world). His wise minister said, your majesty, there is left one king, to whom you have paid no attention. His power is so great that not to talk of men, even the gods accept defeat at his hands. The king said, why did you not tell me about that king before? Now tell me quickly, where that extraordinary ruler lives, how much army he has, what are his weapons, so that I may vanquish him without any loss of time. The minister said, 'Your majesty! that king (ruler) rules inside the hearts of all men. He is called king Mind. The warriors of his army are indomitable. They are very powerful. They upset the penances of those who practise austerities. They break the *jap* of those, who are repeating God's Name. They drag to earth those who have risen upto the heaven. Their army generals are named anger, covetousness, illusion, pride, jealousy, backbiting, falsehood, false hope, fear etc. Till you subdue this great king, you can't qualify to be called a world-conqueror. So, sir, first conquer that ruler'. Hearing this,

Paras Nath put in his maximum efforts; he took to breathing exercises and with the power of breath practised transcendental meditation right up to the tenth gate (crown of head). But whenever he ended his meditations, his mind would relapse into its old restless activities. Thus the desires were gone, but he could not control his mind. At last he lost all hope and according to his statement, he burnt himself in fire in infamy.

On hearing this, the Nawab entreated Guru Maharaj thus: Nanak, Holy Sir, what is the obstacle that does not permit the mind to enter the home of concentration. I have strong inner urge. I make an obeisance at your feet and petition you to take pity on this poor thing and take me under your charge. Kindly favour me with telling about the obstacles that come in the path of establishing control over the mind. Then Guru Nanak, the Emperor, ordained thus. This restlessness is the nature of the mind -

At times, the mind soars high up and at times it falls to the nether regions.

The greedy mind remains not steady and searches for wealth etc. in all the four directions.

ਕਬਹੂ ਜੀਅੜਾ ਉਠਿ ਚੜਤੁ ਹੈ ਕਬਹੂ ਜਾਇ ਪਇਆਲੇ ॥

ਲੋਭੀ ਜੀਅੜਾ ਥਿਰੁ ਨ ਰਹਤੁ ਹੈ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਭਾਲੇ ॥ ਅੰਗ - 876

This body is a puppet of mammon. In it is infused the evil ego.

In coming and going, birth and death an apostate loses honour.

ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਮਾਇਆ ਕਾ ਪੁਤਲਾ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ

ਦੁਸਰੀ ਪਾਈ॥
ਆਵਣੁ ਜਾਣਾ ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ਮਨਮੁਖਿ ਪਤਿ
ਗਵਾਈ॥ ਅੰਗ - 31

Guru Ji continued, Nawab Ji, the world goes on studying and studying. It never puts those concepts into practice. Since there are countless desires lurking in the mind, it is never at ease. Whether we are waking or sleeping.

What is this desire? In this connection, Rishi Vashisht Ji told Ram Ji thus; any objective that is pursued with strong determination, without caring for its antecedents or consequences giving all importance and passion to it, called desire. Man forgets his real spiritual self, because of this obstacle of the desires.

In this connection, there is a fable : One king went to dinner at the invitation of another king. During the dinner, he overdrank strong intoxicating liquors and lost his consciousness. Under its influence, the king started talking nonsensical words. Hearing it, the wise minister brought the king back to his own palace. As he was entering his palace, he found security guard soldiers marching up and down, performing their duty. The king asked a soldier, 'what are you doing?' He replied, I am on watch duty, round the palace, to protect the king. Hearing this, the king said, I too am a soldier. Now I shall work on watch duty, you take rest. And demanded his (soldier's) uniform.

Seeing the unconscious state of the king, the minister secured for him another uniform of the soldier. The king started patrolling on his feet. After sometime, he recovered his consciousness and recognized himself. He put down the (soldier's) rifle. The minister intervened, your Majesty, under the

influence of strong intoxicating drinks, you forgot your exalted position, wore the soldier's uniform and began patrol duty of the soldier. The king enquired, are there others too who too forget themselves thus? The minister said, your Highness, not to talk of an individual or two, the whole world has forgotten itself, under the strong intoxication of Maya (illusion) and one regards oneself just as the individual consciousness and lower still, regards one self nothing more than the body of flesh. Because of so many desires in the mind, one sees not God in all and all in God Who is Immanent in all things, but regards 6 ft body as the whole reality.

This philosophy has been expounded by Krishan Maharaj thus -

O Arjun, son of Kunti whatever thing a man keeps on remembering all through life remains in his thought at the time of his abandoning the body. To that state alone he goes, which he was thinking at the time of death. The strong emotions of life manifest themselves at the time of death. He gets his destiny according to that. This is the advice of Gurbani, strengthening this point -

At the last moment, he who thinks of wealth and dies in such a thought, is born again and again as the serpent species.

At the last moment, he who thinks the Lord, and if he dies in such a thought;

Says Tirlochan, that man is emancipated and the yellow-robed Lord abides in his heart.

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਲਫਮੀ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ
ਜੋ ਮਰੈ॥

ਸਰਪ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ॥

ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਨਾਰਾਇਣੁ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ
ਜੋ ਮਰੈ॥

ਬਦਤਿ ਤਿਲੋਚਨੁ ਤੇ ਨਰ ਮੁਕਤਾ ਪੀਤੰਬਰੁ ਵਾ ਕੇ
ਰਿਦੈ ਬਸੈ॥ ਅੰਗ - 526

If these strong desires are kept in check

and one is submerged in the sweet remembrance of dear God even though for one moment, even then one achieves the blessed state. Such is the example of the Ajamil, the sinner. The whole life, he went on committing sins. But at the last moment, his desires cried a halt, and he directed all his attention to God, weaving himself in the Name of the Almighty. He got an exalted state, which is often beyond the reach of even great yogis. So great is the influence of the desires, that their memory is not obliterated even through the succession of births.

Once upon a time, Shri Ram Chander Ji was gracing the assembly with his presence. Rishi Vashishtha was giving a discourse. A large number of audience was listening to his sermon. All of a sudden, Shri Ram Chander Ji clapped his hands and started laughing very loudly. Rishi Vasishth interrupted his discourse and asked Ram the cause of this strange behaviour. Rama replied that he had laughed on seeing that worm, that was trying to climb the wall. "But this can't be the whole cause of your loud laughter. Kindly explain the cause of your behaviour, for the enlightenment of the whole audience and remove their doubts. Ram said, Gurdev ere this, this worm has sat on the throne of Indra 14 times. On completing his term, he was hurled down into the world of miseries and troubles and in low births. Now its two legs are broken. In his mind, he still cherishes the ambition to be born a human being once again after completing 84 lakh births. Then he hopes to perform 101 sacrifices (yagyas) and become Indra again. (The belief was that anyone who completes more than a hundred yagyas

becomes Indra, the ruler of the universe, dethroning the old incumbent). I laughed at his folly, said Ram. He does not know that there is a state even higher than that of Inder, from which there is no return to the world of miseries and troubles.

So Guru Nanak *Padshah* told the Nawab, that man's mind is so vitiated by desires that he cannot have concentration of mind even for a moment. The desires are of various kinds. Caught in these, he feels miserable and remains rotating in the various births, like the pots of the Persian wheel well, that keep on going up and down all the time. The chief ambitions (desires) are the following -

1. Desire for son - He who has no male issue wanders over many places, in the hope of having a son. To that end, he does not feel any shyness in resorting to anti-religious actions - if he can have a son. There is such a reference in Vichar Sagar.

The Hindu, who has no faith in the mausoleums worships the graves in the hope of getting a son. He approaches Syeds, Khwajas, Peers and Faquirs (all Muslim holy men) he folds his hands to them. He worships many kinds of ghosts and Bhairos (a deity), he goes to prohibited lands or to the cremation grounds in pursuit of his objective. He wears many magical charms and talismen. These he has hung round his neck (in the hope of getting a son).

ਜਾ ਕੋ ਹਿੰਦੂ ਕਬਹੂ ਨਹਿ ਮਾਨੇ॥ ਪੁਤ੍ਰ ਹੇਤ ਤਹਿ
ਇਸ਼ਟ ਪਛਾਨੇ॥
ਸਯਦ ਖਵਾਜਾ ਪੀਰ ਫਕੀਰਾ॥ ਮਾਨਤ ਜੋਰਤ ਹਾਥ
ਅਧੀਰਾ॥
ਡੈਰਉ ਭੂਤ ਮਨਾਵਤ ਨਾਨਾ॥ ਧਰਤ ਸ਼ਿਵਾਬਲ ਭੂਮੀ
ਮਸਾਨਾ॥
ਐਰ ਯੰਤ੍ਰ ਤਾਵੀਜ ਘਨੇਰੇ॥ ਲਿਖ ਮੜਵਾਵੇ ਪੁਤ
ਗਲ ਗੇਰੇ॥ ਵਿਚਾਰ ਸਾਗਰ

If finally he does beget a son, then a whole series of problems begin, the baby's

rearing up, terrible anxiety if he falls ill; great worry if the boy turns out to be a good-for-nothing; his education and so on. So there is no end to the desires.

2. Desire for Wealth - In order to amass wealth, one goes to foreign countries, resorts to frauds and deceptions, he turns a pick-pocket, indulges in corruption and takes to many other deceptions. In this connection, there is the story of King Karoon. He had such a mad passion for accumulating money, that collecting all the money from his subjects, he had filled forty big stores. He did not leave a single rupee with any person.

Once in order to test if still any rupee had been left with any person, he sent his daughter riding a horse-carriage, travelling all over the town. He issued a proclamation that if any person produces a rupee, his marriage would be solemnized with the princess. Hearing this proclamation, one boy went to his mother and persisted in demanding a rupee. Even when the mother explained the awkward situation the boy did not agree. In desperation, the mother told him that a rupee coin had been put in the mouth of his dead father, when he was buried. So go, dig up his grave and retrieve that rupee. The boy acted accordingly and gave that money to the king's guards in the hope of being married to the princess. Instead, in pursuance of the schemes made by King Karoon he was arrested. On interrogation, he gave out the truth. Accordingly the king ordered all the graves to be dug out to take out a rupee each from the mouth of the dead. He had such an irresistible desire for money. Man does not realize that one day he would have to quit the world and all the hoarded wealth would be left behind here. If one

had such a powerful desire for amassing the wealth of the Name of God, he could achieve the highest states. Like this, if one has such a strong desire for wealth at the time of his death, then one is reborn as a serpent.

3. Desire for the body - This consists of decorating the body, busying it in the enjoyment of different juices and salts, regarding oneself nothing other than the body. This is bodily passion. In this connection, Guru Maharaj ordains that one can never achieve peace of mind by more and more enjoyments -

Even though, thou cohabit with hundreds of thousands of ladies and rule over the nine regions of the world.

Even then, without the True Guru, thou shalt not obtain happiness and receive births over and over again.

ਜੇ ਲਖ ਇਸਤਰੀਆ ਭੋਗ ਕਰਹਿ ਨਵਖੰਡ ਰਾਜੁ
ਕਮਾਹਿ ॥

ਬਿਨੁ ਸਤਗੁਰ ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਵਹੀ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ
ਪਾਹਿ ॥ ਐਂਗ - 26

Under this desire, one employs this invaluable body not for accumulating God's Name, but uses it for different pleasures and enjoyments. He wastes his opportunity (this birth) and then repents.

4. Desire to win Public opinion - Everyone in the world wishes that all should praise him, no one should censure him even by mistake. But such a thing never happens, the whole society never wholly praises any person. There are in the world too many fault finders too, as the following tale proves:

Sri Ram Chander Ji, after winning the war of Lanka had returned to his capital Ayodhya, along with Sita Ji. A washerman taunted him. The story goes like this. One day, a washerman's wife received the news

that her father was seriously ill. She immediately went to her father's house, which was nearby, without asking the permission of her husband, who was at the far-away washing ghat.

After enquiring about her father's health she returned home without any loss of time. But the washerman, her husband, stopped her from entering the house. Just at that time, Sri Ram Chander Ji was wandering inognito to study the true feelings of the public, at first hand. Noticing this quarrel, Ram Chander Ji intervened and asked the washerman as to why he was not permitting his wife to enter the house. He disclosed his complaint, namely that she had gone to her father's house, without asking his permission. On enquiring the woman pleaded that the washing ghat was too far away, while her father's village was nearby. After enquiring about his health, she had immediately returned home. On hearing this, Sri Ram Chander Ji said, good man, this is no fault. You kindly give her permission to enter the house. At this the washerman made the reply, you consider me to be like Ram Chander, who brought home his wife Sita, after she had stayed at Ravan's house for nine months. Learning this adverse public opinion, Sri Ram sent Sita on her second exile.

Again once upon a time Ram along with brother Lakshman went to the forest. There he saw a farmer, who was wearing on his head a steel helmet; round his neck too, he was wearing a web of iron; and in his feet he was wearing full boots of leather. Over his bullocks too, he had cast a netted covering of coarse cloth. Ram enquired of him why he was wearing such a strange

uniform. He replied, Sir, a bird with a very sharp beak lives in this place. If it swoops on one, it pulls out flesh from the body. So I have cast the nets over myself and the bullocks. The why of wearing these full boots is that in this area lives a scorpion, whose bite is fatal. On hearing this, Ram Chander Ji suggested, you leave this place and settle at some other place. We will help you in this. You would be able to live there in peace. The farmer took this suggestion ill; and replied, you consider me to be like Ram Chander? No one leaves his land or his wife. So I cannot act on your advice. Hearing this, Ram Chander Ji told his brother Lachhman thus: now tell me, on one side are people, who look upon my leaving Sita as a good thing, on the other side, there are people who regard the leaving of Sita as a gross evil thing.

So great men ignore the opinions of different people. They are neither afraid of public censure, nor are they attracted by the praises of the people.

There is a parable, relating to it. One rich businessman sent his son to Bhagat Nam Dev to receive education. In the evening when it was time for the child to go home, Nam Dev removed all the ornaments that the child was wearing and kept them in safe custody. Seeing all ornaments gone, the seth's wife jumped to the suspicion that Nam Dev had taken the child's ornaments. She mentioned this to her neighbouring woman and she to another and yet to another. The rumour spread all over the town and Nam Dev received bad opinions of the people.

Next day, when the seth went to Nam Dev's house alongwith his child, Saint Nam Dev told him never to send the child for

instructions wearing gold ornaments; lest someone should commit the murder of the child, for the greed of ornaments. He returned to the father the bundle containing all the ornaments. Returning home the Seth told his wife that saint Nam Dev had removed the child's ornaments to save his life and kept them in safe custody. He gave that packet of ornaments to his wife. The Seth's wife reported this fact to her neighbour, she to other neighbours and so on. Thus Nam Dev got praises from all in the town. Someone asked Nam Dev, yesterday you were the subject of the censure of all, today all are praising you. What is the secret? Nam Dev was sitting near a heap of ashes. He filled his fists with ashes. Throwing the right handful of ashes, he said, this is for those who were criticizing me yesterday. The left handful of ashes he threw and said, this on the head of those who were all praise for me today. We have no dislike of those who dispraised me, nor regard for those who are now loud in my praises. It is necessary for the seeker to rise above the desire for public opinion.

5. Desire for holy scriptures - Some have a great desire to be well read in the religious books and to sing praises of God with a very mellifluous voice.

There was once a musician named Bharadwaj. He had a constant desire to sing hymns in his mellifluous voice. One great man lifted him out of this desire and told him, mere singing will not suffice, you should attain true knowledge. Narad and Durvasa (sages) were always busy studying holy texts. The sage told Narad, you are like a ladle (long spoon) that is always stirring among different foods, but it has no taste of

those foods. In the same way, one who stops at reading scriptures only generally remains bereft of true knowledge. So try to understand the text that is worth consideration. You have not understood the true thoughts of the scriptures. As Guru Maharaj has ordained.

He may continue reading for his entire life and may study with every breath of his.

Nanak, only one thing, God's Name is of account and all else is but to prate and prattle in pride.

ਪੜੀਐ ਜੇਤੀ ਆਰਜਾ ਪੜੀਅਹਿ ਜੇਤੇ ਸਾਸ॥
ਨਾਨਕ ਲੇਖੈ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰੁ ਹਉਮੈ ਝਖਣਾ ਝਾਖ॥
ਅੰਗ - 467

Understanding these texts, you should meditate on God and realize the Truth. Rishi Durvasa used to carry his books on his head. Narad said, here comes an ass laden with burden (of books). He asked Durvasa Ji, why do you carry these books on your head as the donkey carries a load? Try to understand Truth out of these.

Guru Maharaj taught the following lesson to enlighten the world -

Many Shashtras and many Simirtis, have I seen and searched them all.

Nanak, they equal not Lord God's invaluable Name.

ਬਹੁ ਸਾਸਤ੍ਰੁ ਬਹੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਪੇਖੇ ਸਰਬ ਢਢੋਲਿ॥
ਪੁਜਸਿ ਨਾਹੀ ਹਰਿ ਹਰੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਅਮੋਲਿ॥
ਅੰਗ - 265

6. Dirty desires or desire for show of religious performance - Taking out short texts (of 40 verses) of magic and charm, seeking to bring people under one's control after gaining control over ghosts and devils is called the desire to show off one's religious achievements.

Similarly there can also be the desire to do good to others. This comes naturally to

God-realized great souls. They lead such a life, about which Guru Maharaj commands in -

As everything is underneath Truth, the living with the Truth is superior to all.

ਸਚਹੁ ਓਰੈ ਸਭ ਕੋ ਉਪਰਿ ਸਚੁ ਆਚਾਰੁ॥

ਅੰਗ - 62

Good men do good to others not out of any motive. Their life's conduct is like the rose that spreads sweet fragrance around them. Out of these temperament, good to others comes spontaneously. On the other hand, doing good to others is also a desire. Sage Vyas got an inspiration that he should at times be born in the world to give true interpretation of the holy texts. He would get true salvation with the body after doing good to the world for a whole *kalpa*, which consists of 4,32 crore years. Bound by this desire, he would keep being born in the world for uncounted ages.

Thus Guru Nanak expounded to Nawab Daulat Ali Khan that just as a stubborn horse can be controlled by bridle in the mouth, similarly to control the mind, it is very necessary to have a perfect Guru, from whom to learn shabad (holy writ). With that learning of shabad, the mind comes under control and thereafter can't forsake the sweet taste of the shabad. The upshot of all this is that after one's mind has been brought under complete control then one takes to the praises of God, single mindedly and with full concentration. One repeats the Name of God (jap) and our conscious mind rises to higher and higher stages and reaches one's eternal home; and achieves permanent bliss, forever and forever. This is the transparent drop about which Guru ordains -

Kabir, the pure rain-drop of heaven mixes with the dust.

Millions of wise men have striven and failed. It can be separated not.

ਕਬੀਰ ਨਿਰਮਲ ਬੂੰਦ ਅਕਾਸ ਕੀ ਲੀਨੀ ਭੂਮਿ ਮਿਲਾਇ॥

ਅਨਿਕ ਸਿਆਨੇ ਪਚਿ ਗਏ ਨਾ ਨਿਰਵਾਰੀ ਜਾਇ॥
ਪੰਨਾ - 1375

Kabir, the immaculate drop from the sky has fallen on the filthy ground.

Know thou thiswise, that without the saints' association, it becomes, like the ashes of furnace.

ਕਬੀਰ ਨਿਰਮਲ ਬੂੰਦ ਅਕਾਸ ਕੀ ਪਰਿ ਗਈ ਭੂਮਿ ਬਿਕਾਰ॥

ਬਿਨੁ ਸੰਗਤਿ ਇਉ ਮਾਨਈ ਹੋਇ ਗਈ ਭਠ ਛਾਰ॥
ਅੰਗ - 1374

This spotless drop, after getting out of the dirt of Maya (illusion) enters one's eternal home by the power of shabad, becomes one with God and merges in Him. Prayers to God, performed with concentration of mind bear fruit. The seeker must have unshakeable determination and unshakeable love of the quest.

Then taking shelter under Guru's shabad, one can complete the inner journey according to the law and then he lives in one's eternal home forever.

CHAPTER - III

The experience of Spiritual Devotion

Once the seekers came to the great Guru, the Tenth Master, from far off lands. The congregation made the submission, Great Sir, according to your command, we study the holy texts (Bani), we practise *Japa* (repetition of Name) of the Name of God,

(... to be continued)

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਨਵੀਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਅਤੇ ਰਿਨੀਊਵਲ ਅਤੇ ਪੁੱਛਗਿਛ

ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਤ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਗਾਇਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਕੈਸਟਾਂ, CD.'S, VCD.'S, DVD.'S MP3 ਦੇ ਆਪ ਜੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਐਡਰੈਸਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜੀ।

For all enquiries about 'Atam Marg' viz. renewal, new membership, non-receipt of the magazine etc. and also for procuring audios, videos & CDs; and books authored by Sant Waryam Singh Ji, please contact the following

England (U.K.)

For U.K. renewal of Atam Marg Magazine please forward cheque £ 40.00 payable to A.M.S.S.E.C.T. (U.K.) 9 Elizabeth Road, Walsall, West Midlands WS5 3 PF

Atam Marg Spiritual Scientific Educational Charitable Trust (U.K.)

9 Elizabeth Rd.,

Walsall West Midlands, WS5 - 3PF U. K.

Contact : Mrs. Gurbax Kaur,
Mr. Jagtar Kulair : Tel : 0044-1212002818
Fax : 0044-1212002879
Voicemail : 0044-8701654402
Raj Mobile : 0044-7968734058
Email : info@atammarguk.com

U.S.A.

Vishav Gurmat Roohani Mission Charitable Trust,

Contact : Baba Satnam Singh Ji Atwal,
2755, Guildhall Dr., San Jose,
Ca - 95132, U.S.A

Phone :- 001-408-263-1844,
vgrmctusa@yahoo.com

S. Baldev Singh Grewal

Fremont, U.S.A - 001-510-249-9456

Canada

Bhai Sarmukh Singh Pannu

Phone - 001-604-433-0408

Bhai Parmjit Singh Sandhu

Cell: 001-250-600-3072

Bhai Tarsem Singh Bains

Cell : 001-604-862-9525, Phone : 001-604-599-5000

IN INDIA

09417214391, 09417214379 09814612900, 9417214378

Email: atammarg1@yahoo.co.in

Australia

Bibi Jaspreet Kaur

Cell : 0061-406619858

Email :- jaspreetkaur20@hotmail.com

Foreign Membership

	Annual	Life
U.S.A.	60 US\$	600 US\$
U.K.	40 £	400 £
EUROPE	50 Euro	500 Euro
AUS.	80 AUD\$	800 AUD\$
CANADA	80 CAN\$	800 CAN\$